

Νομικός **ΠΑΛΜΟΣ**

ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΟ ΦΟΙΤΗΤΙΚΟ ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

WHO is WHO?

ΤΟ WHO IS WHO ΤΟΥ ΝΟΜΙΚΟΥ ΠΑΛΜΟΥ

Ο Νομικός Παλμός είναι ένα βαθιά πολιτικό με την ευρεία έννοια του όρου, αλλά κομματικά ανεξάρτητο, φοιτητικό περιοδικό που δραστηριοποιείται από το 2009, συγκροτούμενο από πολιτικά ετερόκλητους φοιτητές. Το Νοέμβριο του 2012 ο Νομικός Παλμός αναγνωρίστηκε και επισήμως από την Πρυτανεία του Πανεπιστημίου Αθηνών. Τα θέματα τα οποία φιλοξενεί δεν είναι μόνο νομικά, αλλά αφορούν σε κάθε τομέα του επιστητού. Στόχος μας, πρωτίστως, είναι να συμβάλουμε στη διαμόρφωση ενός δημοκρατικότερου Πανεπιστημίου μέσω της προώθησης όλων των απόψεων, στις οποίες δίνουμε βήμα, αλλά και να αναδεικνύουμε διάφορες παθογένειες, ώστε να καταστούν γνωστές και να εξαλειφθούν. Η δράση μας, όμως, δεν περιορίζεται μόνο σε αυτό το «δημοσιογραφικό» επίπεδο, αλλά παράλληλα πλαισιώνουμε το έργο μας με ημερίδες και εκδηλώσεις.

ΝΟΜΙΚΟΣ ΠΑΛΜΟΣ

ΑΡΧΙΣΥΝΤΑΞΙΑ:
ΝΙΚΟΣ ΜΑΛΑΜΑΣ

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΕΚΔΟΣΗΣ:
ΝΙΚΟΣ ΜΑΛΑΜΑΣ

ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ - ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ:
www.behance.net/geomitilneos

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΟΜΑΔΑ:

Ιωάννα Βάρρα
Κωνσταντίνος Βιέννας
Μαρία Δουραμάνη
Κωνσταντίνα Καλούτσα
Δήμητρα Καπρούλια
Χριστίνα-Έρση Λικμέτα
Αντώνης Μικελόγγονας
Λυδία Νίκα
Ευαγγελία Παπαδοπούλου
Δάφνη Πολιτικού
Κωνσταντίνος Πρεμέτης
Βασίλης Τσιλιγιάννης
Βάσω Χαλαζιά

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Κράτος νόμου και κράτος δικαίου: Σκέψεις γύρω από το δικαστικό ακτιβισμό.	4
Πιλοτική δίκη στον Άρειο Πάγο: "Alea iacta est"!	6
Εκχώρηση απαιτήσεων: Εξελίσξεις σε επίπεδο Ενωσιακού Δικαίου.	7
Το πολωνικό παράδειγμα αμφισβήτησης της υπεροχής του Ενωσιακού Δικαίου: Μια κίνηση απελπισίας με απροσδόκητη κατάληξη...	8
Η νομολογιακή προσέγγιση της αστικής ευθύνης του Δημοσίου λόγω παραλείψεως.	10
Εκκλησία και Πολιτεία στη δίνη της πανδημίας...	11
Ο Υπουργός Επικρατείας και Ψηφιακής Διακυβέρνησης, Κυριάκος Πιερρακάκης, μιλά στο Νομικό Παλμό.	12
Τα προστατευόμενα πρόσωπα και το υγειονομικό προσωπικό κατά τη διάρκεια ενόπλων συγκρούσεων: Μία σύντομη ανάλυση των περιπτώσεων των νήσων Φώκλαντ και του Αφγανιστάν.	14
Ο ρόλος του καταναλωτή υπό την Οδηγία 2019/944.	15
COP26: Επείγουσα αλλά διστακτική αλλαγή	16
Το Διάστημα είναι για όλους...	18
Ας μιλήσουμε για τη Meta...	20
Περί της χριστιανικής αναλύσεως του νόμου... Μέρος Α': Γράμμα από τη Μέδουσα!	22

Μπορείτε να μας βρείτε:

Νομικός Παλμός

Νομικός Παλμός

Νομικός Παλμός

nomikospalmos2014@gmail.com

nomikospalmos.wordpress.com

Μια πράξη αγάπης...

Την Παρασκευή, 17 Δεκεμβρίου 2021, το Ανεξάρτητο και Επίσημα Αναγνωρισμένο από την Πρυτανεία του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών Φοιτητικό Περιοδικό «Νομικός Παλμός» διοργάνωσε το καθιερωμένο χριστουγεννιάτικο πάρτυ του, αλλά αυτή τη φορά με φιλανθρωπικό σκοπό.

Χάρη στην κινητοποίηση πολλών φοιτητών και φίλων του Περιοδικού, κατέστη δυνατό να συγκεντρώσουμε ένα σημαντικό πόσο και να το διαθέσουμε στον Εθελοντικό Μη Κερδοσκοπικό Οργανισμό Μέρμινας και Προστασίας Μητέρας και Παιδιού «Κιβωτός του Κόσμου». Για το σκοπό αυτό, την Πέμπτη, 23 Δεκεμβρίου 2021, ο Αρχισυντάκτης του «Νομικού Παλμού» και Δικηγόρος, κ. Νίκος Μάλαμας, και η υπεύθυνη της ιστοσελίδας του Περιοδικού, κ. Δήμητρα Καπρούλια, επισκέφθηκαν τις εγκαταστάσεις του Οργανισμού στον Κολωνό και είχαν την ευκαιρία να συναντήσουν το Διευθυντή Προσωπικού, κ. Γιάννη Διονυσόπουλο.

Η «Κιβωτός του Κόσμου» επί είκοσι και πλέον έτη λειτουργεί με μοναδικά όπλα την αγάπη και την επιθυμία του εμπνευστή της, πατρός Αντωνίου Παπανικολάου, για τη δημιουργία μιας φωλιάς στοργής και φροντίδας για τα παιδιά, τους νέους και τους γονείς οι οποίοι βρίσκονται σε ανάγκη. Όλοι αυτοί συγκροτούν μια «πολύτεκνη οικογένεια» στην οποία προσφέρεται σίτιση, ένδυση, ιατροφαρμακευτική περίθαλψη και εκπαίδευση.

Ταυτόχρονα, η «Κιβωτός του Κόσμου» παρέχει ψυχολογική υποστήριξη σε παιδιά θύματα ενδοοικογενειακής βίας και, ως αναγνωρισμένος από το κράτος φορέας ειδικής μέριμνας, δύναται να αναλάβει πλήρως την ευθύνη και την άσκηση γονικής μέριμνας και επιμέλειας των ανηλίκων τα οποία μεταφέρονται στις δομές της μετά από παρέμβαση της Εισαγγελίας Ανηλίκων. Σημαντικό είναι το έργο της και όσον αφορά στην ενίσχυση μονογονεϊκών οικογενειών, ιδίως στη στήριξη άπορων μητέρων, οι οποίες δυσκολεύονται να αντεπεξέλθουν σε σημαντικές υποχρεώσεις τους.

Η άοκνη προσπάθεια του οραματιστή της, των πολυάριθμων εθελοντών και των πολιτών οι οποίοι συμπαρίστανται στο έργο της έχουν συμβάλει ώστε σήμερα η «Κιβωτός του Κόσμου» να διαθέτει αξιόλογες δομές, όπως Σπίτια Φιλοξενίας, Κέντρο Εκπαίδευσης, Παιδικό Σταθμό, Κατασκήνωση, Πολυιατρείο, Οδοντιατρείο και Κοινωνικό Παντοπωλείο. Από το 2013, μάλιστα, έχει επεκταθεί με παραρτήματα στα Ιωάννινα, στη Μαγνησία, στη Χίο και στη Μεσσηνία, στα οποία φιλοξενούνται παιδιά τα οποία, μεταξύ άλλων, εκπαιδεύονται και δραστηριοποιούνται στον πρωτογενή τομέα της οικονομίας.

Όλο αυτό το έργο πλημμυρίζει με ελπίδα και αισιοδοξία αυτούς οι οποίοι μπορεί να μην έχουν αυτό που αγαπούν, αλλά μαθαίνουν να αγαπούν αυτό που έχουν...

Εθελοντικός Μη Κερδοσκοπικός
Οργανισμός Ειδικής
Μέριμνας και Προστασίας
Μητέρας και Παιδιού

Ζηνοδώρου 3 & Καλλικλέους 10442
Κολωνός- Τηλ. & Fax 210.5141935
Τηλ. 210 5141953
www.kivotostoukosmou.org

23/12/2021

Προς : Το περιοδικό Νομικός Παλμός

Αγαπητοί μας συμπαρασάτες,

Με μεγάλη χαρά δεχθήκαμε από εσάς κίνηση αλληλεγγύης προσφέροντάς χρηματική δωρεά για την ενίσχυση του έργου μας.
Από όλους εμάς εδώ, δεχθείτε ένα ειλικρινές και βαθύ ΕΥΧΑΡΙΣΤΩ για την προσφορά σας με τον δικό σας τρόπο στο πολύπλευρο έργο του πατρός Αντωνίου.
Όπως γνωρίζετε, ο πατήρ Αντώνιος και όλοι εμείς εδώ στην Κιβωτό του Κόσμου φροντίζουμε ώστε τα παιδιά που προέρχονται από ιδιαίτερα δύσκολες συνθήκες διαβίωσης, να καταφέρουν να σταθούν στα πόδια τους και να κερδίσουν πίσω την χαμένη τους αθωότητα. Η Κιβωτός του Κόσμου δεν λαμβάνει κρατικές επιχορηγήσεις και βασίζομαστε στην αγάπη των ανθρώπων που έχουν αγκαλιάσει και στηρίζουν το έργο μας.
Ο Άγιος Πάισιος ο Αγιορείτης έλεγε: «Όταν παίρνεις γεμίζουν τα χέρια, ενώ όταν δίνεις γεμίζει η καρδιά». Είμαστε σίγουροι πως η δική σας καρδιά είναι γεμάτη από ευτυχία και γαλήνη μέσα από την προσφορά σας.
Ο Θεός να σας έχει καλά.

Βραβείο Ευρωπαϊκού Πλοίτη 2018
στον π. Αντώνιο και την Κιβωτό του
Κόσμου για την κοινωνική τους
προσφορά

Βραβείο Κορυφαίας Επωνυμίας στην Ελλάδα
Ως μη κυβερνητική Οργάνωση για το 2018-19

Ενισχύστε το σκοπό μας καλώντας από όλα τα σταθερά και κινητά τηλέφωνα στο 19828 (χρέωση 2,48€/κλήση) ή στέλνοντας μήνυμα στο 19828 (2,48€/sms) ή καλώντας στο 901 11 170 170 (3,71€/κλήση εντός δικτύου ΟΤΕ)
Φροντίδα, Αγάπη, Στέγη & Εκπαίδευση για τα άπορα παιδιά και την απροστάτευτη μητέρα

Τα άρθρα απηχούν τις προσωπικές απόψεις των συντακτών τους και δεν υιοθετούνται απαραίτητα από το σύνολο της συντακτικής ομάδας.

Κράτος νόμου και κράτος Δικαίου: Σκέψεις γύρω από το δικαστικό ακτιβισμό.

Του Βασίλη Τσιλιγιάννη

Εισαγωγικά.

Δικαστικοποίηση της πολιτικής ζωής, κράτος δικαστών, δικαστριοκρατία, φιλοδοξία για συμμετοχή στη «μεγάλη νομολογία», καταλυτική εξουσία του δικαστή. Φράσεις τις οποίες έχουν διατυπώσει κατά καιρούς πολλοί Έλληνες δημοσιολογούντες, προκειμένου να εκφράσουν τους φόβους τους οποίους εγκυμονεί ένα και το αυτό φαινόμενο: ο δικαστικός ή νομολογιακός ακτιβισμός. Η «ενεργητικότητα», με άλλους λόγους, εκείνων των δικαστών οι οποίοι δεν περιορίζονται κάθε φορά στην ορθή επίλυση της μεμονωμένης υπόθεσης, αλλά, επ’ αφορμή αυτής, σκοπούν, πρωτίστως μέσω της τεολογικής ερμηνείας, κατ’ απόκλιση από την πάγια νομολογία ή ανεξαρτήτως της βούλησης του ιστορικού νομοθέτη, στην αντιμετώπιση των γενικότερων ζητημάτων του καιρού τους. Η αυθαίρετη αυτή προσέγγιση, όμως, συνιστά νόσφιση, εκ μέρους της δικαστικής, αλλότριας πολιτειακής εξουσίας, αφού οι δικαστές οφείλουν να αποφαινόμενοι με βάση λόγους νομικούς και όχι εξωνομικούς επί ζητημάτων αυστηρώς νομικών και όχι πολιτικών. Είναι, μάλιστα, αξιοπρόσεκτο ότι, στο πλαίσιο της σχετικής επιχειρηματολογίας, δε γίνεται επίκληση θεμάτων αποκλειστικά της πολιτικής, αλλά και της «μεγάλης πολιτικής», αναδεικνύοντας μια πτυχή υπέρτερου δημοσίου συμφέροντος, δηλαδή, ενός δημοσίου συμφέροντος «μεγάλης κλίμακας», το οποίο πλέον συναρτάται με υπαρξιακές εθνικές ανάγκες και στοχεύσεις. Η εν λόγω κεντρική, λοιπόν, διάκριση δικαίου και πολιτικής, η οποία διατρέχει τον κλάδο του Δημοσίου Δικαίου, θα αποτελέσει και το αντικείμενο πραγμάτευσης του παρόντος άρθρου. Προς το σκοπό αυτό, θα ακολουθήσει η παράθεση συγκεκριμένων παραδειγμάτων από τη δικαστηριακή πρακτική εν Ελλάδι, τα οποία καταδεικνύουν την de lege lata περιχαράκωση της δικαστικής έναντι της πολιτικής εξουσίας και τα οποία θα αξιολογηθούν μεθοδολογικά ως τεχνική αποχής από πολιτικές φορτισμένες κρίσεις.

Δικαστικός αυτοπεριορισμός στον ακυρωτικό έλεγχο των διοικητικών πράξεων και στον έλεγχο της συνταγματικότητας των νόμων.

Κατά το σχηματισμό της δικανικής πεποίθησης του διοικητικού δικαστή, κρίσιμο ρόλο διαδραματίζουν οι αποκαλούμενες «παθητικές αρετές». Τούτο σημαίνει ότι υφίσταται το δικαστικό καθήκον μη εμπλοκής σε αντιδικίες, τις οποίες δύναται να επιλύσουν λόγω των γνώσεων αλλά και της άμεσης λαϊκής τους νομιμοποίησης μόνον τα πολιτικά όργανα, ενώ η διευθέτηση της διαφοράς από το δικαστή αναμένεται βέβαια ότι θα τρώσει το κύρος του δικαστηρίου. Η θεσμική αυτή εγγύηση του δικαστικού αυτοπεριορισμού, άλλως ειπείν της δικαστικής αυτοσυγκράτησης, καθρεπίζεται με ενάργεια σε δύο κανονιστικά πεδία τα οποία έχουν αποκτήσει το χρίσμα του δικαστικά απρόσβλητου: πρώτον, στις κυβερνητικές πράξεις και, δεύτερον, στο σκοπό του νομοθέτη. Εκκινώντας τη μελέτη από τον ακυρωτικό έλεγχο των πράξεων της Διοίκησης, στο άρθρο 45 παρ. 5 του Προεδρικού Διατάγματος 18/1989 διαβάζει κανείς: «Δεν υπόκεινται σε αίτηση ακυρώσεως οι κυβερνητικές πράξεις και διαταγές, που ανάγονται στη διαχείριση της πολιτικής εξουσίας.». Αντίστοιχη πρόβλεψη υπήρχε ήδη στον ιδρυτικό Νόμο του Συμβουλίου της Επικρατείας (άρθρο 46 Ν. 3713/1928), καθώς υιοθετήθηκε εξ’ υπαρχής η γαλλική αντίληψη ότι, δυνάμει ενός λειτουργικού κριτηρίου, μια πράξη της Διοίκησης

καθίσταται δικαστικά ανέλεγκτη λόγω της φύσης της ως προϊόντος αμιγώς πολιτικών εκτιμήσεων. Η συνταγματική δε ratio επί της οποίας ερείδεται η εν λόγω διαφοροποίηση εντός της κατηγορίας των διοικητικών πράξεων είναι η ουσιώδης αρχή της διάκρισης των λειτουργιών της κρατικής εξουσίας (άρθρο 26 Συντ.), ως συνιστώσα της φιλελεύθερης αρχής, ήτοι, ως συστατικό της πρώτης οργανωτικής βάσης του πολιτεύματος. Τούτου δοθέντος, η δικαστική λειτουργία αντιδιαστέλλεται, εν προκειμένω, από την «κυβερνητική λειτουργία» ή, σύμφωνα με τη θεωρία του λειτουργικού δικασμού, τη λειτουργία την οποία επιτελεί ένα όργανο του κράτους, οσάκις ενεργεί ως «συντακτικό όργανο». Τίθεται, επομένως, ζήτημα κατανομής αρμοδιοτήτων, οριοθέτησης του χώρου των δικανικών κρίσεων από το χώρο των πολιτικών επιλογών και, εν γένει, ζήτημα διαδικαστικής Δικαιοσύνης, η οποία δεν πρέπει να λογαριάζεται ως άβολη ακίδα της Δημοκρατίας, αλλά, απεναντίας, να αποτιμάται ως σκέλος εξίσου σημαντικό με το ουσιαστικό της. Κατά συνέπεια και εφόσον η αίτηση ακύρωσης κατά κυβερνητικής πράξης είναι απαράδεκτη, ο δικαστής δεν είναι σε θέση να συζητήσει τους πολιτικούς λόγους τους οποίους στάθμισε το αποφασίσαν διοικητικό όργανο, ειδικά, θα υφάρπασσε εξουσία πολιτική, ενεργώντας καθ’ υπέρβαση καθήκοντος και, προεχόντως, κατά παράβαση του Συντάγματος.

Η κατασκευή των κυβερνητικών πράξεων, φυσικά, ανήκει στην ευρύτερη θεματική των εκφευγουσών του ακυρωτικού ελέγχου διοικητικών πράξεων, οπότε, έχει ως ειδικό σημείο αναφοράς τις σχέσεις του δικαστή με την εκτελεστική εξουσία. Στη σφαίρα, όμως, των σχέσεων του δικαστή με το νομοθέτη, κυρίαρχη έκφανση του χωρισμού πολιτικής και δικαίου αποτελεί ο δικαστικός έλεγχος της συνταγματικότητας των νόμων. Από ιστορική σκοπιά, εγγυητικό ρόλο ως προς την τυπική υπεροχή του Συντάγματος έναντι των κοινών νόμων ανέλαβε ο Έλληνας δικαστής με τη γενέθλια απόφαση 23/1897 του Αρείου Πάγου, ενώ κρίσιμη έκταση και ένταση προσέλαβε ο δικαστικός έλεγχος επί του νομοθετικού έργου κατά τη δεκαετία του 1980, σε σχέση, αρχικά, με την αρχή της ισότητας και, κατόπιν, με το οικολογικό Σύνταγμα. Βέβαια, το ελληνικό μοντέλο ελέγχου της συνταγματικότητας συνιστά «νομικό μόσχευμα» από την αμερικανική έννομη τάξη, με την οποία μοιράστηκε εν τω γεννάσθαι δύο καιρίες παραμέτρους του ελέγχου, ήτοι, τον παρεμπιπτόντα χαρακτήρα του και το αντικείμενό του, υπό την έννοια της αναζήτησης προφανούς αντίθεσης και όχι συμφωνίας προς τον Καταστατικό Χάρτη. Το βασικό, όμως, γνώρισμα του συστήματος ελέγχου το οποίο μαρτυρά την πρόθεση να τεθεί εκποδών η δικανική αξιολόγηση επί πολιτικών ζητημάτων είναι το ανεπίτρεπτο της εξέτασης του σκοπού του νομοθέτη. Συγκεκριμένα, γίνεται δεκτό ότι ο εκάστοτε δικαστής της συνταγματικότητας μπορεί να διαγνώσει μόνον αν ο νομοθέτης, κατά την ενάσκηση της κυριαρχικής του εξουσίας, εξήλθε των, ακραίων έστω, ορίων τα οποία τού προδιαγράφει το Σύνταγμα. Πρόκειται, δηλαδή, για έλεγχο οριακό, κυρίως λαμβανομένων υπόψη των προφανώς δυσανάλογων περιορισμών των θεμελιωδών δικαιωμάτων, και όχι για έλεγχο όλου του πλάτους και του βάθους των πολιτικών επιλογών. Ως εκ τούτου, εκτός ορίων κείται για το δικαστή και η mens legislatoris και, επομένως, στερείται της εξουσίας να αξιολογεί τα ελατήρια, αλλά και να αμφισβητεί την ειλικρίνεια του νομοθέτη. Υπό αυτό το πρίσμα, είναι εύλογο ότι η έννοια της κατάχρησης νομοθετικής εξουσίας, εφόσον προϋποθέτει σύγκριση τελεολογική, δε νοείται

καν. Συνεκτιμώντας, μάλιστα, το γεγονός ότι ο έλεγχος εστιάζει στην ουσιαστική αντισυνταγματικότητα, συνάγει κανείς ότι ο νομοθέτης δε χαιρεί μεν απεριόριστης ελευθερίας σε σχέση με το περιεχόμενο της προσήκουσας ρύθμισης, το οποίο, πάντως, τεκμαίρεται συνταγματικό, αλλά χαιρεί απεριόριστης ελευθερίας σε σχέση με τη σκοπιμότητα της επιλογής του. Είναι χρήσιμο, τέλος, να τονιστεί ότι και σε αυτήν την περίπτωση «δικαστικής ασυλίας», η δικαιολογητική βάση εντοπίζεται στην αποφυγή οικειοποίησης της πολιτικής εξουσίας από τη δικαστική, όποτε πρόκειται για αποφάσεις εκπορευόμενες από ευαίσθητους πολιτικούς συσχετισμούς, στο πλαίσιο των οποίων ο νομοθέτης διαθέτει διακριτική ευχέρεια ή ακόμη και ελευθερία δράσης.

Προβληματισμοί γύρω από το δικαστικό αυτοπεριορισμό...

Η συζήτηση για το όριο ανάμεσα στη Διοίκηση ή στο νομοθέτη, αφενός, και στο δικαστή, αφετέρου, έχει τόσο βαθιές ρίζες στο παρελθόν τουλάχιστον όσο και η θεωρία της διάκρισης των εξουσιών. Οι απόψεις ότι «οι δικαστές δεν είναι παρά το στόμα που προφέρει τα λόγια του νόμου, άψυχα όντα που δε δύναται να μετριάσουν ούτε την ισχύ ούτε την αυστηρότητα» και ότι «από τις τρεις εξουσίες, αυτή του δικάζειν είναι τρόπον τινά μηδαμινή» αποδίδονται αμφοτέρως στο Montesquieu, ο οποίος εντός του ίδιου έργου, στο περιώνυμο «Πνεύμα των Νόμων» (1748), εισήγαγε για πρώτη φορά τον όρο «trias politica», ήτοι, τον τριμερή διαχωρισμό των εξουσιών. Προϊόντος, όμως, του χρόνου, ο νομικός πολιτισμός, από αυτήν την όλως περιοριστική πρόσληψη της δικαστικής εξουσίας, ως αντίδραση απέναντι στις προεπαναστατικές αυθαιρεσίες των λειτουργών της, μετέβη στη λειτουργία της Δικαιοσύνης ως θεσμικού αντιβάρου, ως μίας εκ των «ανασχέσεων και εξισορροπήσεων», κατά τον Αριστόβουλο Μάνση, έναντι των λοιπών φορέων της δημόσιας εξουσίας. Αναδύεται, έτσι, σήμερα ένα λειτουργικά ανεξάρτητο δικαστικό σώμα, το οποίο, μιας και δεν υπόκειται άμεσα στο εκλογικό σώμα, μπορεί και οφείλει να σταθεί κραταιός θεματοφύλακας των δικαιωμάτων των μειοψηφιών απέναντι στα πάθη και στις προκαταλήψεις των παροδικών πλειοψηφιών. Υπό το φως των ανωτέρω σκέψεων, εύλογα διερωτάται κανείς: Είναι, άραγε, η θεωρία περί πολιτικών ζητημάτων αποτελεσματική ως επαγγελία οριοθέτησης και συγκράτησης της δικαστικής εξουσίας, χωρίς εν ταυτώ να τροχοπεδεί την παροχή αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας στον πολίτη, δια του πολλαπλασιασμού των νησίδων κρατικής αυθαιρεσίας; Συγκεκριμένη απάντηση στο εν λόγω ερώτημα θα παράσχει η εκ νέου εξέταση των δύο προαναφερθέντων παραδειγμάτων, αρχής γενομένης από τις κυβερνητικές πράξεις, στην περίπτωση των οποίων θα διαπιστώσει κανείς ότι το Συμβούλιο της Επικρατείας, κατά πάγια πρακτική, κρίνει εαυτό ως το αποκλειστικά αρμόδιο όργανο για το χαρακτηρισμό μιας διοικητικής πράξης ως κυβερνητικής. Στο επίπεδο της μεθοδολογίας, δηλαδή, υιοθετείται ένα πρακτικό ή «εμπειρικό κριτήριο» με βάση το οποίο «κυβερνητικές πράξεις» δεν είναι αυτές τις οποίες τυποποιεί ο νόμος ή έστω η κρατούσα στη θεωρία άποψη, αλλά όσες απαριθμούνται κατά τρόπο περιοριστικό από τη σχετική νομολογία. Τοιουτοτρόπως, το Συμβούλιο της Επικρατείας καταλήγει να διατηρεί ακέραια την «ερμηνευτική κυριαρχία», τούτεστιν, τη «δικαστική αρμοδιότητα της αρμοδιότητας», όσον αφορά στον καθορισμό του καταλόγου των κυβερνητικών πράξεων. Από αυτήν, όμως, ακριβώς την ευρεία αποφασιστική δυνατότητα φιλοδοξεί να αποψιλώσει τον ακυρωτικό δικαστή το αίτημα απομόνωσης της πολιτικής από το δίκαιο, το οποίο, σαφώς, στοχεύει στην αντικειμενική οριοθέτηση του «χώρου των δικαστικών κρίσεων». Παράλληλα, εξαιτίας της αδιάκριτης τυποποίησης μίας κατηγορίας κυβερνητικών πράξεων αναφύεται κι ένας έντονος προβληματισμός αναγόμενος στην αξίωση παροχής αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας. Δηλαδή, ακόμα και αν μια πράξη της κυβερνήσεως «έχει αντανάκλαση και στην άσκηση συνταγματικώς κατοχυρωμένου

ατομικού δικαιώματος, θίγοντάς το ή ρυθμίζοντας την άσκησή του», δεν αναγνωρίζεται ότι «η πράξη αυτή χάνει τον αμιγή «κυβερνητικό» της χαρακτήρα, ότι επανέρχεται στον κανόνα της εκτελεστής διοικητικής πράξης και, άρα, είναι ελεγκτή από τη δικαστική εξουσία». Επομένως, στη νομική του φαρέτρα ο βλαβείς ιδιώτης δε διαθέτει παρά το μοναδικό όπλο της αγωγής αποζημιώσεως κατά του Δημοσίου.

Εν τούτοις, η αυστηρή διαχωριστική γραμμή μεταξύ πολιτικής και δικαίου δεν αποβαίνει λυσιτελής ούτε όσον αφορά στο δικαστικό ανέλεγκτο του σκοπού του νομοθέτη, στο πλαίσιο του ελέγχου της συνταγματικότητας των νόμων. Και τούτο, διότι τα όρια μεταξύ της συνταγματικής νομιμότητας και της νομοθετικής σκοπιμότητας αποδεικνύονται συχνά ασαφή. Η εν λόγω ρευστότητα ανιχνεύεται ιδίως στη φάση του νομικού χαρακτηρισμού, οσάκις ερμηνεύονται αόριστες έννοιες, όπως είναι η έννοια του δημοσίου συμφέροντος, ή γίνεται προσπάθεια εξεύρεσης της αληθινής φύσης της υπό κρίση ρύθμισης. Στο σημείο αυτό, αξίζει, βέβαια, να υπογραμμιστεί ότι άσκηση πολιτικής από τα δικαστήρια δε λαμβάνει χώρα μόνο μέσω παρεμβάσεων αλλά και μέσω αποχών από τον οφειλόμενο δικαστικό έλεγχο. Έτσι, στο μέτρο που η σκοπιμότητα των νομοθετικών επιλογών τυγχάνει δικαστικά ανέλεγκτη, ελλοχεύει ο «κίνδυνος» η αποχή του δικαστή της συνταγματικότητας, η οποία αποφασίζεται υπό το φόβο μομφής για ανεπίτρεπτη πολιτική ανάμιξη, να αποτελεί η ίδια υπόρρητη και, άρα, δυσχερώς ελέγξιμη, ανάληψη πολιτικού ρόλου.

Επιλογικά.

Συνοψίζοντας τα προεκτεθέντα, είναι φανερό ότι ο όρος «δικαστικός ακτιβισμός» υπερθεματίζει τον κίνδυνο τον οποίο διατρέχει η δημοκρατική αρχή του πολιτεύματος από τη δικαιοθετική πολιτική του δικαστή εξαιτίας της αθέμιτης παρέμβασης του τελευταίου στο χώρο των πολιτικών εκτιμήσεων. Καθίσταται, επίσης, αντιληπτό ότι το έρεισμα αυτής της οριοθέτησης χώρων αρμοδιότητας είναι συνταγματικό και θα πρέπει να αναζητηθεί στην ισορροπία των τριών λειτουργιών, η οποία πιστεύεται ότι διαταράσσεται, οσάκις ο δικαστής δίνει τύποις μεν «νομική», ουσία, όμως, «πολιτική» ερμηνεία στο δίκαιο. Ωστόσο, εξ’ επόψεως θετέου δικαίου, ει ο κανόνας περί αποκλειστικής αρμοδιότητας των οργάνων της «πολιτικής» εξουσίας δεν είναι αναγώγιμος ερμηνευτικώς στο Σύνταγμα, αλλά, απεναντίας, απορρέει από ανεξάρτητο κι εξωτερικό περιορισμό, θα πρέπει να γίνεται δεκτό ότι υφίσταται ένας χώρος θεσμικής συνύπαρξης, ήτοι, συναρμοδιότητας και συνευθύνης, δικαστικών και εκτελεστικών ή νομοθετικών οργάνων. Εκεί, ενδεχομένως, ο δικαστικός έλεγχος μπορεί, για λόγους αποτελεσματικότητας, να συνίσταται στη διακρίβωση και στην αξιολόγηση του αντίκτυπου της επίδικης ρύθμισης, διαμεσολαβούμενος από μια τεκμηριωμένη μελέτη συνεπειών, όπως συμβαίνει, άλλωστε, ήδη στον έλεγχο της έγκρισης των περιβαλλοντικών όρων. Πέραν τούτων, όμως, δεν πρέπει να παραγνωρίζεται το γεγονός ότι ανήκει πλέον στο παρελθόν η εποχή κατά την οποία οι δικαστές δικαιοδοτούσαν εντός ενός κλειστού εθνικού δικαίου συστήματος, καλούμενοι να ερμηνεύσουν εν αρμονία μόνον πράξεις εσωτερικού δικαίου. Πράγματι, σήμερα «αναπόσπαστο μέρος του ελληνικού δικαίου» αποτελούν, μεταξύ άλλων, τόσο οι Συνθήκες της Ευρωπαϊκής Ένωσης όσο και η Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, για τις οποίες τα Δικαστήρια του Λουξεμβούργου και του Στρασβούργου, αντίστοιχα, υιοθετούν μια ομολογούμενως δυναμική και εξελικτική ερμηνεία. Τόση δημιουργικότητα εμφανίζει, μάλιστα, η εν λόγω ερμηνεία, ώστε για πολλούς να πρόκειται αναμφίλεκτα περί δικαστικού ακτιβισμού. Σε κάθε περίπτωση, απαραίτητο να υπομνησθεί είναι ότι ακόμη και τούτος ο νομικός πλουραλισμός δεν μπορεί παρά να συναρτάται με την κεφαλαιώδη αξίωση για πλήρη και ειδική αιτιολογία της δικαστικής απόφασης, σύζευξη η οποία μάς επιτρέπει να ελπίζουμε σε καθημερινή εμβάθυνση του εν ευρεία εννοία συνταγματισμού μας.

Πιλοτική δίκη στον Άρειο Πάγο: “Alea iacta est”!

Των: Νίκου Μάλαμα, Χριστίνας-Έρης Λικμέτα

Ένα από τα θεμελιώδη και συνταγματικώς κατοχυρωμένα δικαιώματα των πολιτών είναι το δικαίωμα της ακροάσεως ενώπιον των δικαστηρίων και, εν συνεχεία, η παροχή εννόμου προστασίας από αυτά. Εδώ και πολλές δεκαετίες, διαφαίνονται τα ελλείμματα στον τρόπο απονομής της Δικαιοσύνης, γεγονός το οποίο επιφέρει ζημιογόνα αποτελέσματα στα συνταγματικώς προβλεπόμενα, σε ένα κράτος Δικαίου, δικαιώματα των πολιτών. Η διαιδαλώδης πολυνομία, σε συνδυασμό με την εμμονή των πολιτών για την εξάντληση όλων των βαθμών δικαιοδοσίας, η ανάγκη τους για επίλυση των διαφορών τους “hic et nunc”, καθώς και η συχνά καταχρηστική άσκηση των ενδίκων μέσων, οδηγούν σε υψηλή εισροή και σώρευση δυσθεώρητου όγκου εκκρεμών υποθέσεων, οι οποίες λόγω της παθολογίας της Διοίκησης και της σπασμωδικής νομοθέτησης διεκπεραιώνονται με αξιοσημείωτη βραδύτητα. Σε ορισμένες περιπτώσεις, μάλιστα, η επικρατούσα κατάσταση αγγίζει τα όρια της αρνησιδικίας και της καταπάτησης του δικαιώματος για δίκαιη δίκη. Σύμφωνα με το άρθρο 6 παρ. 1 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, το άρθρο 47 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης και το άρθρο 20 του Συντάγματος, κάθε άτομο, οι ελευθερίες, τα δικαιώματα ή τα συμφέροντα του οποίου εθίγησαν, δύναται να εισαγάγει την υπόθεσή του ενώπιον του δικαιοδοτικού μηχανισμού, με σκοπό την κρίση επ’ αυτής και, τελικώς, την απονομή Δικαιοσύνης. Η δικαστική προστασία πρέπει να συνοδεύεται από εκέγγυα, μεταξύ των οποίων ανήκει το να παρέχεται έγκαιρα, εντός ευλόγου προθεσμίας, χωρίς “moratorium”. Επειδή, βέβαια, η κρατούσα κατάσταση στην Ελλάδα δεν ανταποκρίνεται στις επιταγές αυτές, η χώρα μας έχει υποστεί πολλαπλές καταδίκες από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, μιας και το πρόβλημα δεν είναι συγκυριακό, αλλά παρουσιάζεται συστηματικά και σε όλες τις δικαιοδοσίες.

Μετά από μια ατέρμονα σειρά νομοθετικών δικονομικών παρεμβάσεων, προέκυψε το άρθρο 1 παρ. 1 του Νόμου 3900/2010 σχετικά με το θεσμό της πιλοτικής δίκης στη διοικητική δικαιοδοσία, το οποίο, όπως τροποποιήθηκε από το άρθρο 40 του Νόμου 4055/2012, ορίζει: «Οποιοδήποτε ένδικο βοήθημα ή μέσο ενώπιον οποιουδήποτε τακτικού διοικητικού δικαστηρίου μπορεί να εισαχθεί στο Συμβούλιο της Επικρατείας με πράξη τριμελούς επιτροπής, αποτελούμενης από τον Πρόεδρό του, τον αρχαιότερο Αντιπρόεδρο και τον Πρόεδρο του αρμόδιου καθ’ ύλην Τμήματος, ύστερα από αίτημα ενός των διαδίκων ή του Γενικού Επιτρόπου των διοικητικών δικαστηρίων, όταν με αυτό τίθεται ζήτημα γενικότερου ενδιαφέροντος που έχει συνέπειες για ευρύτερο κύκλο προσώπων».

Το αίτημα αυτό εξετάζεται, εν συνεχεία, από Τριμελή Επιτροπή, η οποία ελέγχει προκαταρκτικά το παραδεκτό του ενδίκου βοηθήματος ή μέσου, σε συνδυασμό με τις συνέπειές του σε ευρύτερο κύκλο προσώπων. Εάν αποφανθεί θετικά επί του αιτήματος, η υπόθεση θα εισαχθεί ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας, γεγονός το οποίο δημοσιεύεται στον Τύπο με σκοπό την πληροφόρηση των εκόντων έννομο συμφέρον από εκκρεμείς δίκες ασχολούμενες με το ίδιο ζήτημα, οι οποίες και θα ανασταλούν, με εξαίρεση τις δίκες προσωρινής προστασίας.

Το Συμβούλιο της Επικρατείας, υπό την προϋπόθεση ότι θεωρεί το ένδικο βοήθημα ή μέσο παραδεκτό και το τιθέμενο ζήτημα ως γενικότερου ενδιαφέροντος, θα το επιλύσει και, στη συνέχεια, μπορεί να επιλέξει είτε να κρατήσει την υπόθεση και να την δικάσει συνολικά είτε να την παραπέμψει στο αρμόδιο δικαστήριο. Στην πρώτη περίπτωση, προφανώς, δεν τίθεται ζήτημα συμμόρφωσης άλλου δικαστηρίου με την απόφαση του Συμβουλίου της Επικρατείας, αφού δεν επιλαμβάνεται άλλο δικαστήριο. Αντίθετα, στην περίπτωση της παραπομπής στο αρμόδιο δικαστήριο, αυτό δεν μπορεί να διαφοροποιηθεί από την κρίση του Συμβουλίου της Επικρατείας, το οποίο να μην δεν εκδίκασε την υπόθεση στο πραγματικό της μέρος, αλλά κατέστρωσε οριστική τη μείζονα πρόταση του δικανικού συλλογισμού.

Σε κάθε περίπτωση, η απόφαση του Συμβουλίου της Επικρατείας δύναται να χαρακτηριστεί ως νομολογιακό προηγούμενο τόσο για τα δικαστήρια στα οποία έχει ανασταλεί η εκδίκαση των συναφών υποθέσεων όσο και για εκείνα τα οποία θα κληθούν στο μέλλον να αντιμετωπίσουν το ίδιο ζήτημα, τα οποία να μην τυπικά δε δεσμεύονται ενόψει και της δικαστικής ανεξαρτησίας, ωστόσο, δημιουργείται ένα είδος «ψυχολογικού δεδικασμένου» καθιστώντας

την απόφαση de facto δεσμευτική. Μόνον υπό αυτό το πρίσμα, άλλωστε, έχει νόημα ο θεσμός της πιλοτικής δίκης, προκειμένου να αποφεύγεται η έκδοση αντιφατικών αποφάσεων επί του ίδιου γενικότερου ενδιαφέροντος ζητήματος.

Αξίζει να αναφερθεί ότι αντίστοιχες ρυθμίσεις ισχύουν mutatis mutandis από το 2012 και για την πρότυπη δίκη στο Ελεγκτικό Συνέδριο, όπως καθιερώθηκε στο άρθρο 108Α παρ. 1 του Προεδρικού Διατάγματος 1225/1981 και πλέον προβλέπεται στο άρθρο 163 του Νόμου 4700/2020.

Σύμφωνα με στατιστικά δεδομένα, η εφαρμογή της πιλοτικής δίκης στη διοικητική δικαιοδοσία είχε ως συνέπεια την ταχύτερη επίλυση των ανακυπτουσών διαφορών δια της έγκαιρης έκδοσης «κατευθυντηρίων» αποφάσεων. Το μέτρο κρίθηκε, λοιπόν, θετικό και, έτσι, αποφασίστηκε η εισαγωγή του εν λόγω θεσμού και στην πολιτική δικαιοδοσία, δυνάμει του άρθρου 20Α παρ. 1 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, το οποίο ορίζει: «Οποιοδήποτε ένδικο βοήθημα ή μέσο που ασκήθηκε ενώπιον οποιουδήποτε πολιτικού δικαστηρίου μπορεί να εισαχθεί στην πλήρη ολομέλεια του Αρείου Πάγου με απλή πράξη τριμελούς επιτροπής, που αποτελείται από τον Πρόεδρό του, τον αρχαιότερο Αντιπρόεδρο και τον Πρόεδρο του αρμόδιου καθ’ ύλην Τμήματος, ύστερα από αίτημα ενός εκ των διαδίκων που κατατίθεται ενώπιον της η ύστερα από προδικαστικό ερώτημα που υποβάλλεται από το δικαστήριο της ουσίας, με απόφαση που δεν υπόκειται σε ένδικα μέσα, όταν με αυτό τίθεται νέο δυσχερές ερμηνευτικό νομικό ζήτημα γενικότερου ενδιαφέροντος που έχει συνέπειες για ευρύτερο κύκλο προσώπων. Τα ως άνω ένδικα βοηθήματα ή μέσα μπορούν να εισαχθούν και απευθείας στην πλήρη ολομέλεια του Αρείου Πάγου με απλή πράξη του Εισαγγελέα του Αρείου Πάγου».

Στο σημείο αυτό, σκόπιμη κρίνεται η αναφορά στην αναίρεση υπέρ του νόμου, η οποία υφίσταται ως θεσμός για την εξασφάλιση της πάγιας και ομοιόμορφης ερμηνείας και εφαρμογής των νόμων. Η αναίρεση υπέρ του νόμου αποτελεί το ένδικο μέσο το οποίο μπορεί να ασκηθεί απρόθεσμα και αποκλειστικά από τον Εισαγγελέα του Αρείου Πάγου λόγω της θέσης του ως επόπτη της εφαρμογής των νόμων. Εν αντιθέσει με την πιλοτική δίκη ενώπιον και των τριών Ανωτάτων Δικαστηρίων, στην οποία δικαιούται να παρέμβει κάθε διάδικος σε εκκρεμή δίκη, στην οποία τίθεται το ζήτημα γενικότερου ενδιαφέροντος, στην περίπτωση της αναίρεσης υπέρ του νόμου οι διάδικοι δικαιούνται να ασκήσουν πρόσθετη παρέμβαση, μόνον όταν η απόφαση θα επιφέρει αποτελέσματα και ως προς αυτούς, δηλαδή, όταν το ένδικο αυτό μέσο ασκείται για υπέρβαση δικαιοδοσίας ή έλλειψη υλικής αρμοδιότητας (άρθρο 557 Κ.Πολ.Δ.). Επίσης, ενώ η αναίρεση υπέρ του νόμου μπορεί να σχετίζεται με οποιοδήποτε θέμα, η πιλοτική δίκη, ως κατέστη σαφές εκ των ανωτέρω, μπορεί να αφορά μόνο σε ζήτημα γενικότερου ενδιαφέροντος, όπως θα μπορούσαν να θεωρηθούν τα δάνεια σε ελβετικό φράγκο και η προσωπική κράτηση στις εμπορικής φύσεως υποθέσεις.

Μετά από την επίλυση του ζητήματος, η πλήρης Ολομέλεια του Αρείου Πάγου παραπέμπει το ένδικο βοήθημα ή μέσο στο αρμόδιο δικαστήριο και η απόφασή της δεσμεύει τους διαδίκους της ενώπιόν του δίκης, στους οποίους περιλαμβάνονται και οι παρεμβαίνοντες. Ως προς τις υποθέσεις, των οποίων είχε ανασταλεί η εκδίκαση όσο εκκρεμούσε η πιλοτική δίκη, μετά από την επίλυση του ζητήματος, επαναφέρονται για συζήτηση σε νέα δικάσιμο με κλήση, ούτως ώστε να ληφθεί υπόψη η κρίση του Ανωτάτου Δικαστηρίου, η οποία αποτελεί κατευθυντήρια και ενοποιητική γραμμή.

Καταληκτικά, η εισαγωγή της πιλοτικής δίκης και στην πολιτική δικαιοδοσία αποτελεί ένα αποφασιστικό βήμα σύντηξης του χρονικού διαστήματος για την επίλυση μιας ένδικης διαφοράς με την έγκαιρη έκδοση μιας απόφασης. Η απόφαση του Αρείου Πάγου δύναται να δημιουργήσει «αυξημένης βαρύτητας» νομολογιακή γραμμή και να εξασφαλίσει την ασφάλεια δικαίου, στόχοι τους οποίους υπηρετεί και ο θεσμός της αναίρεσης υπέρ του νόμου, στις περιπτώσεις της οποίας σημειώνεται, ωστόσο, μείζον καθυστέρηση, καθώς την τυχόν αναίρεση της προσβαλλομένης αποφάσεως ακολουθεί και το στάδιο της μετ’ αναίρεση δίκης (άρθρο 579 επ. Κ.Πολ.Δ.). Ας ελπίσουμε ότι με την καθιέρωση της πρότυπης δίκης θα δρέψουμε και στην πολιτική δικαιοδοσία οφέλη, τα οποία έχουν παρατηρηθεί στη διοικητική δικαιοδοσία, προς άμβλυνση των δυσλειτουργιών της δικαστηριακής πρακτικής και «ανανοηματοδότηση» του δικαιώματος δικαστικής προστασίας του πολίτη...

Εκχώρηση απαιτήσεων: Εξελίξεις σε επίπεδο Ενωσιακού Δικαίου.

Της Κωνσταντίνας Καλούτσα

Η εκχώρηση είναι θεσμός του Αστικού Δικαίου και ρυθμίζεται στα άρθρα 455 και επόμενα του Αστικού Κώδικα. Ενωσιολογικά θα μπορούσε να οριστεί ως η σύμβαση μεταξύ δύο προσώπων μέσω της οποίας επέρχεται η μεταβίβαση από το ένα στο άλλο μιας απαίτησης (ή ενός δικαιώματος) κατά ενός τρίτου (οφειλέτη). Με την εκχωρητική σύμβαση μεταβάλλεται το πρόσωπο του δανειστή, αν και η απαίτηση παραμένει ίδια και περιέρχεται ως έχει στο νέο δανειστή. Αξίζει να σημειωθεί ότι κατά τους ρωμαϊκούς χρόνους η εκχώρηση δεν επιτρεπόταν λόγω του έντονου προσωποπαγούς χαρακτήρα της ενοχής, γεγονός το οποίο είχε ως απόρροια η μεταβολή του προσώπου του δανειστή να επιτρέπεται μόνο σε ορισμένες περιπτώσεις, όπως στην κληρονομική διαδοχή. Για την άμβλυνση αυτού του περιορισμού χρησιμοποιούνταν άλλοι θεσμοί, προεξαρχούσης της ανανέωσης (novatio), η οποία ρυθμίζεται στο άρθρο 436 του Αστικού Κώδικα, αν και πλέον η χρήση της έχει ατονήσει. Με το πέρασμα των χρόνων αναδείχθηκε η πρακτική αξία της εκχώρησης και πλέον είναι ευρέως αποδεκτή.

Ένα από τα σημαντικά προτερήματα της εκχώρησης είναι η ευελιξία της. Πρόκειται για ένα νομικό μηχανισμό ο οποίος επιτρέπει τόσο απλές μεταβιβάσεις απαιτήσεων από ένα πρόσωπο σε άλλο όσο και πολύπλοκες χρηματοοικονομικές πράξεις οι οποίες χρησιμοποιούνται για τη χρηματοδότηση της επιχειρηματικής δραστηριότητας εταιριών, όπως είναι οι συμφωνίες παροχής χρηματοοικονομικής ασφάλειας, οι συμβάσεις πρακτορείας επιχειρηματικών απαιτήσεων (factoring) και οι πράξεις τιτλοποίησης. Ως εκ τούτου, διαδραματίζει ένα σημαντικό ρόλο στο διεθνές εμπόριο και στη ροή κεφαλαίων, αφού συνεισφέρει στην εμπορευματοποίηση των απαιτήσεων και στη χρήση τους για την εξεύρεση πόρων.

Λόγω της αυξανόμενης διασύνδεσης των εθνικών αγορών, η εκχώρηση ενέχει συχνά διασυνοριακά στοιχεία, τα οποία είναι δυνατόν να οδηγήσουν σε σύγκρουση εφαρμοστέων δικαίων. Η ασφάλεια η οποία απαιτείται να υφίσταται αναφορικά με το δικαίο το οποίο κρίνεται ως εφαρμοστέο στις διάφορες σχέσεις έχει ύψιστη σημασία για την ομαλή λειτουργία των συμβάσεων εκχώρησης. Η ανάδειξη του κομβικού ρόλου της εκχώρησης στο διεθνές εμπόριο και η ανάγκη για ασφάλεια δικαίου είναι τα στοιχεία τα οποία μεταπίσαν σταδιακά το κέντρο βάρους προς την υιοθέτηση από τα κράτη κανόνων σύγκρουσης για το εφαρμοστέο δικαίο επί της εκχώρησης, ενώ πριν μερικές δεκαετίες λίγες ήταν οι έννομες τάξεις οι οποίες είχαν τέτοιους κανόνες.

Σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης, αρχικά, η Σύμβαση της Ρώμης του 1980 σχετικά με το εφαρμοστέο δικαίο στις συμβατικές ενοχές εισήγαγε έναν ειδικό κανόνα σύγκρουσης για το εφαρμοστέο δικαίο επί της εκχώρησης (άρθρο 12). Το συγκεκριμένο άρθρο, αν και αναριθμημένο (νυν άρθρο 14) και με ορισμένες αλλαγές, διατηρήθηκε και στον Κανονισμό 593/2008 (Ρώμη Ι) για το εφαρμοστέο δικαίο στις συμβατικές ενοχές, ο οποίος διαδέχθηκε τη Σύμβαση της Ρώμης. Πρέπει να επισημανθεί, μάλιστα, ότι πριν τη Σύμβαση της Ρώμης, πολλά κράτη-μέλη, μεταξύ των οποίων και η Ελλάδα, δεν είχαν ειδικό κανόνα σύγκρουσης για την εκχώρηση στο εθνικό τους σύστημα κανόνων σύγκρουσης.

Εκ πρώτης όψεως, το άρθρο 14 συνιστά έναν κανόνα σύγκρουσης, καθώς υποδεικνύει την έννομη τάξη το ουσιαστικό δικαίο της οποίας θα είναι εφαρμοστέο στην εκδότες πτυχή της εκχώρησης. Πράγματι, το άρθρο 14 παρ. 1 υποδεικνύει το εφαρμοστέο δικαίο στη σχέση εκχωρητή-εκδοχέα, ενώ το άρθρο 14 παρ. 2 καθορίζει το εφαρμοστέο δικαίο στο σχέδιο απαίτησης, στις σχέσεις εκδοχέα-οφειλέτη, στους όρους με τους οποίους μπορεί να γίνει επίκληση της εκχώρησης έναντι του οφειλέτη και στο εξοφλητικό αποτέλεσμα της παροχής του οφειλέτη. Και στις δύο περιπτώσεις, η υπόδειξη γίνεται με έμμεσο τρόπο, καθώς το άρθρο 14 παρ. 1 παραπέμπει στο δικαίο το οποίο διέπει τη σύμβαση μεταξύ εκχωρητή και εκδοχέα και το άρθρο 14 παρ. 2 παραπέμπει στο δικαίο το οποίο διέπει την εκχωρηθείσα απαίτηση. Το έμμεσο της υπόδειξης του εφαρμοστέου δικαίου έγκειται στο ότι, προκειμένου να ανευρεθεί το εφαρμοστέο δικαίο στη σύμβαση μεταξύ εκχωρητή και εκδοχέα και στην εκχωρηθείσα απαίτηση, μεσολαβεί η εφαρμογή των γενικών κανόνων σύγκρουσης του Κανονισμού Ρώμη Ι. Για τη μεν σύμβαση μεταξύ εκχωρητή και εκδοχέα θα εφαρμοστεί το άρθρο 3, αν υπάρχει επιλογή δικαίου, ή το άρθρο 4, σε περίπτωση έλλειψης επιλογής δικαίου, ή τα άρθρα 5-8, εφόσον πρόκειται για ειδικές περιπτώσεις αντισυμβαλλομένων. Όσον αφορά δε στο δικαίο το οποίο διέπει την απαίτηση (lex obligationis), αν και δεν ορίζεται ρητά στον Κανονισμό, σύμφωνα με την ορθή και κρατούσα γνώμη, ως τέτοιο θα πρέπει να θεωρηθεί το δικαίο το οποίο διέπει τη σχέση από την οποία γεννήθηκε η απαίτηση.

Για τους λόγους αυτούς, έχει εκφραστεί η άποψη ότι το άρθρο 14 παρ. 1-2 δεν αποτελεί γνήσιο κανόνα σύγκρουσης, αλλά έναν εν μέρει οριοθετικό κανόνα. Υποστηρίζεται, δηλαδή, ότι σκοπός του είναι να καταλείπει ποια ζητήματα θα

διέπονται από το δικαίο της σύμβασης μεταξύ εκχωρητή και εκδοχέα και ποια από το δικαίο της εκχωρηθείσας απαίτησης. Η κατανομή των ζητημάτων έχει πρακτική σημασία, γιατί το δικαίο της σύμβασης εκχωρητή-εκδοχέα είναι πιθανόν να μη συμπίπτει πάντοτε με το δικαίο της εκχωρηθείσας απαίτησης.

Το άρθρο 14 παρ. 3 δεν είναι ένας per se κανόνας σύγκρουσης, αλλά περιέχει ένα μερικό, αυτόνομο ορισμό της έννοιας της εκχώρησης για τους σκοπούς του άρθρου 14 στο πλαίσιο του Κανονισμού Ρώμη Ι, ο οποίος αποσκοπεί συνάμα να αποτρέψει και ζητήματα νομικού χαρακτηρισμού. Ειδικότερα, στην έννοια περιλαμβάνεται η ρητή μεταβίβαση απαίτησης, η μεταβίβαση απαίτησης προς εξασφάλιση άλλης απαίτησης, καθώς και η παροχή εγγύησης ή άλλα δικαιώματα εξασφάλισης επί απαίτησης. Αν και το άρθρο 14 παρ. 3 είναι ιδιαίτερα χρήσιμο, παρατηρείται μια αστοχία, αφού για τις συγκεκριμένες αναφερόμενες έννοιες δεν παρέχεται κάποιος ορισμός στον Κανονισμό Ρώμη Ι. Επομένως, το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης θα κληθεί μελλοντικά να παρσχεί την αυτόνομη ερμηνεία αυτών των εννοιών.

Από το πεδίο του άρθρου 14 εξαιρείται ένα από τα πλέον πολυσυζητημένα ζητήματα στο Διεθνές Δικαίο της εκχώρησης απαιτήσεων, ήτοι, αυτό του εφαρμοστέου δικαίου στα έναντι τρίτων αποτελέσματα της εκχώρησης. Αν και στο παρελθόν είχε εκφραστεί η άποψη ότι και το συγκεκριμένο ζήτημα ρυθμίζεται από το άρθρο 12 της Σύμβασης της Ρώμης, σήμερα είναι βέβαιο ότι κείται εκτός του πλαισίου του Κανονισμού Ρώμη Ι, όπως καθίσταται εμφανές και από το άρθρο 27 παρ. 2. Αυτό το κενό επιβεβαιώθηκε, μάλιστα, και νομολογιακά στην υπόθεση BGL BNP Paribas SA κατά TeamBank AG Nürnberg (Δικαστήριο Ευρωπαϊκής Ένωσης, υπόθεση C-548/18, 09.10.2019).

Στο παρελθόν, κατά τις διαπραγματεύσεις τόσο για την υιοθέτηση της Σύμβασης της Ρώμης όσο και για τη θέσπιση του Κανονισμού Ρώμη Ι, είχαν γίνει προσπάθειες να προστεθεί ένας κανόνας σύγκρουσης σχετικά με το εφαρμοστέο δικαίο στα έναντι τρίτων αποτελέσματα της εκχώρησης, αλλά χωρίς επιτυχία λόγω της διαφωνίας των κρατών-μελών σχετικά με το συνδετικό στοιχείο το οποίο θα έπρεπε να προκριθεί για την υπόδειξη του εφαρμοστέου δικαίου. Επί του παρόντος, αυτό το κενό επιχειρείται να καλυφθεί με την Πρόταση Κανονισμού COM 2018/096 σχετικά με το εφαρμοστέο δικαίο στα έναντι τρίτων αποτελέσματα των εκχωρήσεων απαιτήσεων, η νομοθετική διαδικασία για την υιοθέτηση της οποίας βρίσκεται σε εξέλιξη.

Η πρόταση COM 2018/096 της Ευρωπαϊκής Επιτροπής ακολουθεί μια μικτή λύση επί του ζητήματος του εφαρμοστέου δικαίου στα έναντι τρίτων αποτελέσματα της εκχώρησης, ώστε να συγκεραστούν τα αντικρουόμενα συμφέροντα των εμπλεκόμενων παραγόντων. Κατ’ αρχάς, θεσπίζεται ένας γενικός κανόνας, ο οποίος βασίζεται στο συνδετικό στοιχείο της συνήθους διαμονής του εκχωρητή. Κατά δεύτερον, προβλέπονται ορισμένες εξαιρέσεις από το γενικό κανόνα, οι οποίες θα διέπονται από το δικαίο της εκχωρηθείσας απαίτησης. Κατά τρίτον, προβλέπεται η περιορισμένη δυνατότητα επιλογής δικαίου στις περιπτώσεις τιτλοποιήσεων (και έκδοσης καλυμμένων ομολόγων, περίπτωση η οποία προστέθηκε στη γενική προσέγγιση του Συμβουλίου, τον Ιούνιο του 2021).

Αυτή η προσέγγιση της μικτής λύσης κρίνεται ως η πλέον ρεαλιστική. Και αυτό, διότι δεν είναι εφικτό να αντιμετωπιστούν ικανοποιητικά όλες οι μορφές εκχώρησης από έναν κανόνα σύγκρουσης ο οποίος θα υποδεικνύει μόνο ένα εφαρμοστέο δικαίο. Πιθανώς στην προσπάθεια επιλογής μόνο ενός κανόνα σύγκρουσης οφείλεται και η ματαιώση των προηγούμενων προσπαθειών υιοθέτησης μιας λύσης επί του ζητήματος. Ωστόσο, έχει εκφραστεί η άποψη ότι αντί για έναν εξ ολοκλήρου νέο Κανονισμό, ο οποίος επαναλαμβάνει διατάξεις οι οποίες περιέχονται και σε άλλους Κανονισμούς και, συνεπώς, περιττεύουν, θα ήταν προτιμότερη μια ενιαία σύνδεση όλων των συναφών ζητημάτων στο πλαίσιο του άρθρου 14 του Κανονισμού Ρώμη Ι. Κατ’ αυτήν την άποψη, προτείνεται η τροποποίηση του εν λόγω άρθρου αντί για τη θέσπιση ενός νέου Κανονισμού. Παρ’ όλα αυτά, επειδή η ανυπαρξία οποιασδήποτε λύσης δυσχεραίνει την ασφάλεια δικαίου, προτιμτέα αναμφίβολως είναι μια κάποια λύση, έστω και περίπλοκη.

Η πράξη έχει αποδείξει ότι η εκχώρηση είναι ένας πολυσιχδής θεσμός, ο οποίος βρίσκει πρακτική εφαρμογή σε πολλές σύγχρονες συναλλαγές. Η σημασία της για τις συναλλαγές και δη τις διεθνείς εντείνει ακόμη περισσότερο το ενδιαφέρον του ενωσιακού νομοθέτη για την κάλυψη του κενού του άρθρου 14 του Κανονισμού Ρώμη Ι, δηλαδή, του εφαρμοστέου δικαίου στα έναντι τρίτων αποτελέσματα της εκχώρησης. Προς το σκοπό αυτό, έχει καταρτιστεί και η Πρόταση Κανονισμού COM 2018/096 της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Αν υιοθετηθεί, τελικά, ο Κανονισμός, θα δώσει νέα ώθηση στην περαιτέρω ανάπτυξη ορισμένων αγορών, όπως η πρακτορεία ή η τιτλοποίηση απαιτήσεων, με αποτέλεσμα και την περαιτέρω ενίσχυση της κοινής αγοράς.

Το πολωνικό παράδειγμα αμφισβήτησης της υπεροχής του Ενωσιακού Δικαίου: Μια κίνηση απελπισίας με απροσδόκητη κατάληξη...

Του Κωνσταντίνου Πρεμέτη

Εισαγωγικές παρατηρήσεις.

Η διακήρυξη της αρχής της υπεροχής του Ενωσιακού Δικαίου από το τότε Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων στη μνημιώδη υπόθεση *Flaminio Costa v ENEL* (6/64, 15.07.1964), μολοντί είναι ο ακρογωνιαίος λίθος για την εξασφάλιση της ομοιόμορφης και αποτελεσματικής εφαρμογής του σε όλα τα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, φαίνεται να αποτελεί σημείο τριβής στις σχέσεις της με διάφορα κράτη-μέλη. Η, κατά τη νομολογία του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, υπεροχή του Ενωσιακού Δικαίου ακόμα και έναντι εθνικών κανόνων συνταγματικής ισχύος προκαλεί αντιδράσεις κρατών-μελών, τα οποία, στην προσπάθειά τους να διαφυλάξουν το κύρος των εθνικών συνταγματικών τους κανόνων ως ανώτατων πηγών δικαίου στις έννομες τάξεις τους, διατυπώνουν «συνταγματικές επιφυλάξεις» έναντι του Ενωσιακού Δικαίου. Ενώ, δηλαδή, κατ' αρχήν αποδέχονται την υπεροχή του Ενωσιακού Δικαίου έναντι του εθνικού, διατυπώνουν κάποια όρια στην υπεροχή του. Τα όρια αυτά τίθενται από νομικές αρχές οι οποίες βρίσκονται στον πυρήνα του εκάστοτε εθνικού Συντάγματος και αποκαλούνται ως συνταγματική ταυτότητα των κρατών-μελών. Για τη διαφύλαξη της συνταγματικής ταυτότητας, τον τελικό λόγο έχουν πάντα τα κράτη-μέλη και σε περίπτωση σύγκρουσής της με το Ενωσιακό Δίκαιο, το τελευταίο πρέπει να υποχωρεί. Στο πλαίσιο αυτό, αν το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης επιλαμβάνονταν περίπτωσης τέτοιας σύγκρουσης και έδινε προβάδισμα σε διάταξη Ενωσιακού Δικαίου έναντι εθνικής διάταξης εμπίπτουσας στη συνταγματική ταυτότητα κράτους-μέλους, θα υπερέβαινε τη δικαιοδοσία του (*ultra vires*).

Οι παραπάνω συνταγματικές επιφυλάξεις, οι οποίες αναπτύχθηκαν ως θεωρία κυρίως από το Γερμανικό Ομοσπονδιακό Συνταγματικό Δικαστήριο, ενδεικτικά με τις υποθέσεις *Solange I* (2 BvL 52/71, 29.05.1974) και *Solange II* (2 BVR 197/83, 22.10.1986), είχαν αρχικώς διακηρυκτικό χαρακτήρα. Οι θεωρίες αυτές είχαν μέχρι πρόσφατα εφαρμοστεί νομολογιακά περιορισμένα, για παράδειγμα, στην υπόθεση *Landtova* του Συνταγματικού Δικαστηρίου της Τσεχίας (Pl. ÚS 5/12, 31.01.2012) και στην υπόθεση *Ajos* του Ανωτάτου Δικαστηρίου της Δανίας (15/2014, 06.12.2016), χωρίς, ωστόσο, να κλονίζεται η αδιαμφισβήτητη αρχή της υπεροχής του Ενωσιακού Δικαίου έναντι οποιασδήποτε εθνικής διάταξης. Στη σχετική διεθνή βιβλιογραφία, μάλιστα, για τα κράτη τα οποία διατύπωσαν και εφάρμοσαν συνταγματικές επιφυλάξεις γινόταν λόγος για «σκυλιά τα οποία γαβγίζουν, αλλά δε δαγκώνουν» (βλ. σχετικά *Piqani D.*, *European Constitutional Law Review*, τ. 8, αρ. 3, 2012, σελ. 493-522).

Σήμερα, όμως, και ιδιαίτερα μετά την απόφαση του Γερμανικού Ομοσπονδιακού Συνταγματικού Δικαστηρίου στην υπόθεση του *Public Sector Purchase Programme* (2 BvR 859/15 u.a., 05.05.2020), η παραπάνω ρήση δεν αποτυπώνει την πραγματική κατάσταση σχετικά με τις συνταγματικές επιφυλάξεις των κρατών-μελών. Το εν λόγω Δικαστήριο φαίνεται πως «άνοιξε το δρόμο» τόσο στο Γαλλικό Συμβούλιο της Επικρατείας, το οποίο στην υπόθεση *French Data Network* (393099, 21.04.2021) επικαλέστηκε τη γαλλική συνταγματική ταυτότητα για να δικαιολογήσει τη μη εφαρμογή διάταξης του Ενωσιακού Δικαίου στην εσωτερική έννομη τάξη, όσο και στο Πολωνικό Συνταγματικό Δικαστήριο, εξαιρετικά πρόσφατα, το οποίο με απόφασή

του διαπίστωσε τη μερική ασυμβατότητα του Δικαίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης με το πολωνικό Σύνταγμα (Κ 3/21, 07.10.2021). Η κρίση του αυτή θα αποτελέσει το αντικείμενο της εδώ ανάλυσης.

Το περιεχόμενο της απόφασης του Πολωνικού Συνταγματικού Δικαστηρίου.

Με την έκδοση της εν λόγω απόφασης, το Πολωνικό Συνταγματικό Δικαστήριο μπήκε στη χορεία των Ανωτάτων Δικαστηρίων των κρατών-μελών τα οποία αμφισβητούν στην πράξη την υπεροχή του Δικαίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ανατρέποντας προηγούμενες αποφάσεις του περί συμβατότητας των Ευρωπαϊκών Συνθηκών με το πολωνικό Σύνταγμα (ενδεικτικά: Κ 18/04, 11.05.2005), έκρινε, όπως προκύπτει και από το ανακοινωθέν τύπου, ότι τα άρθρα 1,2 και 19 της Συνθήκης της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι μερικώς ασύμβατα με το πολωνικό Σύνταγμα.

Συγκεκριμένα, το άρθρο 1 παρ. 1-2 σε συνδυασμό με το άρθρο 4 παρ. 3 της Συνθήκης της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι ασύμβατα με το πολωνικό Σύνταγμα στο βαθμό που: α) οι ευρωπαϊκοί θεσμοί δρουν εκτός των αρμοδιοτήτων οι οποίες τούς έχουν ρητώς μέσω των Συνθηκών απονεμηθεί από τη Δημοκρατία της Πολωνίας, β) το πολωνικό Σύνταγμα δε θεωρείται η ανώτατη πηγή δικαίου στην πολωνική έννομη τάξη, γ) η Πολωνία δεν μπορεί να λειτουργεί ως κυρίαρχο και δημοκρατικό κράτος.

Περαιτέρω, κατά το την ίδια απόφαση, τα άρθρα 2 και 19 παρ. 1 της Συνθήκης της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι, επίσης, ασύμβατα με το πολωνικό Σύνταγμα στο βαθμό που επιτρέπουν σε πολωνικά δικαστήρια χαμηλότερων βαθμίδων να παρακάμπτουν διατάξεις του πολωνικού Συντάγματος ή/και αποφάσεις του Πολωνικού Συνταγματικού Δικαστηρίου και να εξετάζουν τη νομιμότητα της διαδικασίας διορισμού των δικαστών, αφού η εν λόγω διαδικασία αφορά στην οργανωτική δομή του πολωνικού δικαιοδοτικού συστήματος και ως τέτοια άπτεται της πολωνικής συνταγματικής ταυτότητας. Συνεπεία αυτού, τα χαμηλόβαθμα δικαστήρια δεν μπορούν να εξετάζουν επί τη βάσει του Ενωσιακού Δικαίου την ανωτέρω διαδικασία και, κατ' επέκταση, δεν μπορούν να αποστείλουν σχετικό προδικαστικό ερώτημα στο Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, καθώς σε τέτοια περίπτωση αυτό θα δρούσε χωρίς δικαιοδοσία (*ultra vires*).

Πέραν των ανωτέρω βασικών σημείων της απόφασης του Πολωνικού Συνταγματικού Δικαστηρίου, αξιοσημείωτα είναι δύο επιπλέον χωρία αυτής, όπως προκύπτουν από σχετικό ανακοινωθέν τύπου, τα οποία είναι ενδεικτικά της δυστοκίας του να δικαιολογήσει την ετυμηγορία του. Πρώτον, εκφράζει, ως *obiter dictum*, αμφιβολίες σχετικά με την ανεξαρτησία και αμεροληψία των δικαστών του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, επειδή αυτοί διορίζονται από φορείς της εκτελεστικής εξουσίας των κρατών-μελών και η θητεία τους μπορεί να ανανεώνεται συνεχώς. Δεύτερον, χαρακτηρίζει τις αρχές του άρθρου 2 της Συνθήκης της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ήτοι, το σεβασμό στην ανθρωπινή αξιοπρέπεια, την ελευθερία, τη Δημοκρατία, την ισότητα και το σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ως αρχές «απλώς αξιολογικής σημασίας». Ενώ, όμως, το πρώτο χωρίο ευχερώς εκλαμβάνεται ως μικρόχολη απάντηση σε αποφάσεις του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης σχετικά με την έλλειψη ανεξαρτησίας

της πολωνικής Δικαιοσύνης, το δεύτερο, σχετικά με την απουσία κανονιστικής ισχύος του άρθρου 2 της Συνθήκης της Ευρωπαϊκής Ένωσης, δύσκολα μπορεί να γίνει αποδεκτό ως εδάφιο απόφασης Ανωτάτου Δικαστηρίου συγχρόνου δυτικού κράτους.

Η απόφαση του Πολωνικού Συνταγματικού Δικαστηρίου ως κίνηση απελπισίας...

Το συγκρουσιακό κλίμα μεταξύ Ευρωπαϊκής Ένωσης και Πολωνίας δεν ανέκυψε ξαφνικά με την απόφαση Κ 3/21 του Πολωνικού Συνταγματικού Δικαστηρίου. Η Ευρωπαϊκή Ένωση αντιμετώπισε αντικανονική στάση από την Πολωνία στο πεδίο της μεταναστευτικής κρίσης, των δικαιωμάτων των μειονοτήτων, στο ζήτημα της ανεξαρτησίας της Δικαιοσύνης και γενικότερα του σεβασμού του κράτους Δικαίου, θέμα για το οποίο το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης εξέδωσε σειρά αποφάσεων κατά της Πολωνίας. Μια εξ αυτών, άλλωστε, σε υπόθεση (C-824/18, 02.03.2021) σχετικά με τον ορισμό των δικαστών στο Ανώτατο Δικαστήριο της Πολωνίας ώθησε τον Πρωθυπουργό της Πολωνίας να απευθύνει ερώτημα στο Πολωνικό Συνταγματικό Δικαστήριο για την ερμηνεία των άρθρων 1, 2 και 19 της Συνθήκης της Ευρωπαϊκής Ένωσης, στο οποίο το εν λόγω Δικαστήριο απάντησε με την εδώ εξεταζόμενη απόφασή του, παρά την ήδη υπάρχουσα νομολογία του περί συμβατότητας των Ευρωπαϊκών Συνθηκών με το πολωνικό Σύνταγμα.

Ο παραπάνω τρόπος κίνησης της ένδικης διαδικασίας έχει ιδιαίτερη σημασία, δεδομένης της σύνθεσης του Πολωνικού Συνταγματικού Δικαστηρίου, το οποίο αποτελείτο κυρίως από δικαστές πρώην βουλευτές και ενεργούς πολιτικούς φίλους του κυβερνώντος κόμματος, διορισθέντες από αυτό, ενώ η Πρόεδρος ήταν διακηρυγμένα στενή φίλη του Προέδρου του κόμματος (βλ. σχετικά *Lasek-Markey M.*, *Poland's Constitutional Tribunal on the status of EU law: The Polish government got all the answers it needed from a court it controls*, *European Law Blog*). Δύσκολα, συνεπώς, δημιουργείται η εντύπωση ότι η σύνθεση του Πολωνικού Συνταγματικού Δικαστηρίου αποφάνθηκε αμερόληπτα σε διαδικασία την οποία προκάλεσε ο Πρωθυπουργός με τον οποίο, ως φαίνεται, η πλειοψηφία των δικαστών είχε και έχει στενές πολιτικές ή και φιλικές σχέσεις. Αυτό το γεγονός ώθησε, άλλωστε, μέλη του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου να αναφέρουν ότι το Πολωνικό Συνταγματικό Δικαστήριο μετατράπηκε «σε εργαλείο νομιμοποίησης παρανόμων δραστηριοτήτων των πολωνικών αρχών» (βλ. σχετικά το από 21.10.2021 ανακοινωθέν τύπου του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου).

Καθίσταται, επομένως, σαφές ότι η παράνομη εμπλοκή των πολωνικών αρχών στο δικαιοδοτικό έργο του Πολωνικού Συνταγματικού Δικαστηρίου μόνο ως κίνηση απελπισίας θα μπορούσε να ερμηνευθεί. Πράγματι, ήταν η έσχατη διαθέσιμη λύση της πολωνικής πολιτικής ηγεσίας ώστε να αποτρέψει τους Πολωνούς δικαστές χαμηλόβαθμων δικαστηρίων να απευθυνθούν στο Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ζητώντας την εφαρμογή του Ενωσιακού Δικαίου για την ανεξαρτησία της Δικαιοσύνης, ή να εφαρμόσουν ήδη εκδοθείσες αποφάσεις του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης επί του θέματος. Μάλιστα, μετά την επίμαχη απόφαση, η οποία ορίζει ως αντισυνταγματική την εφαρμογή του Ενωσιακού Δικαίου για τον ορισμό των Πολωνών Δικαστών, μιας και η προκειμένη διαδικασία αποτελεί κομμάτι της πολωνικής συνταγματικής ταυτότητας, καθίστανται πιθανοί υπόλογοι όσοι τυχόν Πολωνοί δικαστές προτάζουν το Ενωσιακό Δίκαιο έναντι του Συνταγματικού Δικαίου για το εν λόγω θέμα (βλ. σχετικά *Lazowski A.* και *Ziolkowski M.*, *Knocking on Pollexil's door?*, *Centre for European Policy Studies*).

Η απόφαση του Πολωνικού Συνταγματικού Δικαστηρίου ως έχουσα απροσδόκητη κατάληξη...

Μια πρώτη ανάγνωση, λοιπόν, της επίμαχης απόφασης Κ 3/21 του Πολωνικού Συνταγματικού Δικαστηρίου δημιουργεί την εντύπωση

ότι η νομική συνέπεια θα ήταν η διάσωση του κύρους του πολωνικού Συντάγματος ως ανώτατης πηγής Δικαίου στην κανονιστική πυραμίδα του κράτους, αφού επιβάλλει τη μη εφαρμογή του Ενωσιακού Δικαίου, όταν η πολωνική συνταγματική ταυτότητα βρίσκεται υπό διακύβευση. Μια προσεκτικότερη ανάλυση, εν τούτοις, οδηγεί στο ακριβώς αντίθετο συμπέρασμα. Δηλαδή, η εν λόγω απόφαση επιβεβαιώνει ή θα επιβεβαιώσει την υπεροχή του Ενωσιακού Δικαίου.

Όπως εύστοχα έχει παρατηρηθεί, ακόμα και από το ίδιο το Πολωνικό Συνταγματικό Δικαστήριο παλαιότερα, οι επιλογές για την Πολωνία μετά την εν λόγω απόφαση είναι τρεις: Είτε να αποχωρήσει από την Ευρωπαϊκή Ένωση είτε να τροποποιήσει το Σύνταγμά της είτε να προκαλέσει αλλαγή των Ευρωπαϊκών Συνθηκών.

Με δεδομένα ότι από τις διενεργούμενες δημοσκοπήσεις η αποχώρηση της Πολωνίας από την Ευρωπαϊκή Ένωση δεν αποτελεί επιθυμητό σενάριο για τον πολωνικό λαό και ότι οι προβληματικές για το Πολωνικό Συνταγματικό Δικαστήριο διατάξεις των Ευρωπαϊκών Συνθηκών θεωρούνται, κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, βάση της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, επομένως, δε δύναται να τροποποιηθούν, η μόνη εναπομένουσα λύση είναι η τροποποίηση του πολωνικού Συντάγματος.

Εφόσον, λοιπόν, η Πολωνία επιθυμεί τελικά να μείνει στην Ευρωπαϊκή Ένωση, πώς γίνεται η τροποποίηση του πολωνικού Συντάγματος, ούτως ώστε να καταστεί και πάλι σύμφωνο με το Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, να μην αποδεικνύει την υπεροχή του Ενωσιακού Δικαίου έναντι του πολωνικού Συντάγματος; Δεν αποτελεί η Αναθεώρηση του πολωνικού Συντάγματος προς συμμόρφωσή του με το Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης νομοθέτηση ουσιαστικά καθ' υπαγόρευση της Ευρωπαϊκής Ένωσης; Και αν τελικά δε γίνει τροποποίηση του Συντάγματος, αλλά το Πολωνικό Συνταγματικό Δικαστήριο προβεί σε νέα ερμηνεία των διατάξεών του, οι οποίες με βάση τα τωρινά δεδομένα αντιτίθενται στο Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ποια θα είναι η νομική αξιοπιστία του εν λόγω Δικαστηρίου και πώς μπορεί να συνεχίζει αυτό να διατρανώνει το αυξημένο τυπικό κύρος του πολωνικού Συντάγματος έναντι του Δικαίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, τη στιγμή κατά την οποία διαμορφώνει συνταγματικές ερμηνείες κατά το δοκούν;

Η άποψή μου, κατόπιν των ανωτέρω, είναι σαφής. Η Πολωνία, αν έχει επιλέξει να μείνει στην Ευρωπαϊκή Ένωση, με την υπό κρίση απόφαση, έβλαψε μόνο τον εαυτό της και την εσωτερική συνταγματική της τάξη. Νομίζοντας ότι με την απόφαση αυτή διασφαλίζει την υπόστασή της ως κυρίαρχου έθνους κράτους, φαίνεται πως έχει συμβάλει, στην ουσία, στην πανηγυρική επιβεβαίωση της υπεροχής του Ενωσιακού Δικαίου έναντι του εθνικού, το οποίο τελικά θα αναπροσαρμοστεί -άγνωστο ακόμα πώς- για να ξαναγίνει σύμφωνο με το Ενωσιακό Δίκαιο, του οποίου η υπεροχή θα αναδειχθεί άτρωτη...

Μετά από αυτά, στο ντέρμπι μεταξύ της υπεροχής του Ενωσιακού Δικαίου και εθνικών Συνταγμάτων, σημειώσατε 1!

Η νομολογιακή προσέγγιση της αστικής ευθύνης του Δημοσίου λόγω παραλείψεως.

Της Δήμητρας Καπρούλια

Εκ των δύο σπουδαιότερων νομικών κατακτήσεων των τελευταίων αιώνων, ήτοι, της αρχής του κράτους Δικαίου και της αρχής της νομιμότητας, διαφαίνονται οι βασικές οργανωτικές αρχές της ευνομούμενης και δημοκρατικής συντεταγμένης πολιτείας. Η πατερναλιστική θεώρηση της δράσης των κατεχόντων και ασκούντων δημόσια εξουσία εκριζώθηκε σταδιακά με την ανάδειξη και εγκαθίδρυση της αρχής της χρηστής διοικήσεως και την υπαγωγή της εκτελεστικής λειτουργίας στο νόμο. Δηλαδή, η Δημόσια Διοίκηση, δρώσα δια των καθορισμένων οργάνων της, περιορίζεται, εν αντιθέσει με την ιδιωτική σφαίρα, στα εκ του νόμου προβλεπόμενα και σαφώς επιτρεπόμενα, μη δυνάμενη να αποστεί από την αρχή της νομιμότητας και τις πηγές του Διοικητικού Δικαίου.

Η αρμοδιότητα ενός οργάνου αποτελεί κρίσιμη συνιστώσα για την άσκηση απονεμθησείας δημόσιας εξουσίας συμφώνως προς την αρχή της νομιμότητας. Κατά πάγια νομοθετική αντίληψη και πρόβλεψη, η αρμοδιότητα ενός οργάνου είτε ασκείται κατά διακριτική ευχέρεια είτε είναι δέσμια. Στην πρώτη περίπτωση, η δράση εκάστου διοικητικού οργάνου συνυφίνεται με την εκτίμηση της σκοπιμότητας ή μη της άσκησης της πάντοτε εκ του νόμου καθορισμένης αρμοδιότητας, ενώ, στη δεύτερη περίπτωση, η δράση είναι υποχρεωτική, εφόσον πληρούνται οι προβλεπόμενες νόμιμες προϋποθέσεις, με αποτέλεσμα να στοιχειοθετείται παράλειψη του οργάνου σε περίπτωση σχετικής αδράνειας. Βάσει των άρθρων 105 και 106 του Εισαγωγικού Νόμου του Αστικού Κώδικα, προκύπτει σαφής υποχρέωση του Δημοσίου ή των λοιπών Νομικών Προσώπων Δημοσίου Δικαίου για την αποκατάσταση της προκληθείσας ζημίας, προερχόμενη από παράνομη πράξη ή παράλειψη. Η φειδωλή, ως προς την επιδίκαση αυξημένης χρηματικά αποζημίωσης στον εκάστοτε προσβληθέντα ιδιώτη, νομολογιακή πρακτική αιτιολογείται λόγω της σύνδεσης της αποζημίωσης με τη δημοσιονομική αντοχή του κράτους και το έλλειμμα σχετικών πόρων.

Η ως άνω υποχρέωση αποκαταστάσεως της ζημίας συνυφίνεται με την αρχή της νομιμότητας, η οποία και διασαλεύεται στις περιπτώσεις αστικής ευθύνης του Δημοσίου. Η δικαστική δικαίωση του ιδιώτη συμπορεύεται με την αποκατάσταση της αρχής της νομιμότητας, επιτελώντας μία επανορθωτική του κράτους Δικαίου λειτουργία. Κατά τα προβλεπόμενα στα άρθρα 105 και 106 του Εισαγωγικού Νόμου του Αστικού Κώδικα, απαιτείται η συνδρομή ορισμένων προϋποθέσεων, ώστε να στοιχειοθετηθεί αστική ευθύνη του Δημοσίου. Κατ' αρχάς, πρέπει να υφίσταται πράξη, παράλειψη, υλική ενέργεια ή παράλειψη υλικής ενέργειας προερχόμενη εκ των οργάνων του Δημοσίου ή Νομικού Προσώπου Δημοσίου Δικαίου, συνδεόμενη με την άσκηση δημόσιας εξουσίας και ενδύομενη το χαρακτήρα του παρανόμου, υπό την έννοια της αντίθεσής της με το περιεχόμενο οιοδήποτε κανόνα δικαίου, ανεξαρτήτως της τυπικής του ισχύος. Η επέλευση ζημιογόνων για τον ιδιώτη συνεπειών, ο αιτιώδης σύνδεσμος μεταξύ παρανομίας και ζημίας και η αρνητική προϋπόθεση της μη παραβίασης διάταξης κείμενης χάριν του γενικού συμφέροντος συμπληρώνουν τις απαιτούμενες, κατά νόμο, προϋποθέσεις στοιχειοθετήσεως της αστικής ευθύνης του Δημοσίου.

Αδιάφορη νομικώς για την επιδίκαση αποζημίωσης είναι η υπαιτιότητα του οργάνου, η δε αποζημίωση χαρακτηρίζεται πλήρης, αφής στιγμής καταλαμβάνει τόσο τη θετική όσο και την αποθετική περιουσιακή ζημία, αλλά και την ηθική βλάβη του προσβληθέντος. Στην τελευταία, μάλιστα, περίπτωση η αποζημίωση, ως αφορώσα σε προσωποπαγή αξίωση, επιδικάζεται αποκλειστικά σε αυτόν και δεν μπορεί να διεκδικηθεί από τρίτον. Η διεύρυνση της αποζημίωσης σε τρίτα πρόσωπα επιτρέπεται μόνο αν τούτο προβλέπεται ρητά, όπως σε περίπτωση θανάτου, οπότε και αποσκοπεί στην ικανοποίηση και ανακούφιση της ψυχικής οδύνης των συγγενών.

Καίτοι επί δεκαετίες τα διοικητικά δικαστήρια απασχόλησαν υποθέσεις σχετιζόμενες με ζημιογόνες πράξεις και υλικές ενέργειες της Διοικήσεως, κατά την τρέχουσα δεκαετία, συχνά αναδεικνύονται νομολογιακά ζητήματα αστικής ευθύνης του Δημοσίου ένεκα παραλείψεως δράσεως της Διοικήσεως σε περιπτώσεις προδήλης δέσμιας αρμοδιότητας. Στις εν λόγω υποθέσεις, το Δημόσιο συνηθίζει να αρνείται τη δέσμια αρμοδιότητα και επικουρικά προβάλλει την έλλειψη του αιτώδους συνδέσμου μεταξύ παρανομίας και ζημίας. Την εν λόγω πρακτική επιβεβαιώνει η μεγάλου νομικού ενδιαφέροντος απόφαση 1465/2020 του Τριμελούς Διοικητικού Πρωτοδικείου Αθηνών, η οποία και αναγνώρισε ευθύνη του Δημοσίου λόγω παραλείψεως λήψεως προληπτικών μέτρων φύλαξης δημοτικού σχολείου κατά τη διάρκεια σχολικής εκδήλωσης, παρά τη χαρτογράφηση του σχολείου πλησίον επικίνδυνων περιοχών, με αποτέλεσμα το θάνατο ανηλίκου από αδέσποτη σφαίρα. Η αφετηρία του δικανικού συλλογισμού, με την πρόταξη του άρθρου 2 της

Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου περί της σπουδαιότητας και υψίστης σημασίας του δικαιώματος της ζωής, επέτρεψε στο Δικαστήριο να μνημονεύσει τη συνταγματικά προβλεπόμενη υποχρέωση του κράτους περί προστασίας της ανθρώπινης ζωής, με τη λήψη προληπτικών μέτρων, όποτε και εφόσον αυτό κρίνεται απαραίτητο, ιδίως επί περιπτώσεων απειλής της ανθρώπινης ζωής από τρίτα πρόσωπα. Η επιβολή στο κράτος μίας διαρκούς επιφυλακής, ενόψει αφηρημένων απειλών, με σκοπό την προστασία των πολιτών, περιορίζεται αισθητά, δυνάμει μίας συσταλτικής-τεολογικής ερμηνείας της διατάξεως, η οποία και καταλογίζει στο κράτος την παράλειψη, εφόσον το εκάστοτε όργανο δεν εκπλήρωσε την υποχρέωση προστασίας της ζωής, στο πλαίσιο της αρμοδιότητάς του, ενώ γνώριζε ή όφειλε να γνωρίζει, κατά το χρονικό σημείο της παραλείψεως, την αναγκαιότητα λήψης πρόσφορων και εφικτών προστατευτικών μέτρων εξαιτίας της επιφύλασσόμενης για τη ζωή ενός ή περισσότερων προσώπων απειλής.

Το Δικαστήριο, επικαλούμενο τις ως άνω απαιτούμενες προϋποθέσεις για την κατάφαση της αστικής ευθύνης του Δημοσίου, διευκρίνισε την έννοια της παράλειψης, η οποία και καταλαμβάνει ένα ευρύ φάσμα περιπτώσεων, ιδίως την περίπτωση παράλειψης οφειλόμενης νόμιμης ενέργειας, ως προς την οποία αρκεί η αδράνεια στην άσκηση των ιδιαίτερων καθηκόντων και υποχρεώσεων του εκάστοτε οργάνου, όπως αυτά χαρακτηρίζουν τη φύση και τη δράση του, σύμφωνα με τα διδάγματα της κοινής πείρας, ή συνάπτονται με τη λειτουργία της εν λόγω υπηρεσίας. Ενόψει της ως άνω διαπιστώσεως, το Δικαστήριο, επικαλούμενο τους Νόμους 2800/2000 και 4249/2014, προέβη σε σύνοψη των αρμοδιοτήτων του Αστυνομικού Σώματος, προσδίδοντας ιδιαίτερη έμφαση στη διασφάλιση της κοινωνικής ειρήνης και της δημόσιας ασφάλειας, ιδίως της προστασίας των ανηλίκων και της ζωής των πολιτών. Παράλληλα, με την επίκληση του Προεδρικού Διατάγματος 141/1991 ανέδειξε σε πρώτιστο καθήκον της Ελληνικής Αστυνομίας την προληπτική δράση και επαγρύπνηση προς αποφυγή δυστυχημάτων και αξιοποιώνων πράξεων, μεταξύ άλλων και σε χώρους πρωτοβάθμιας ή δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.

Ιδιαίτερη έμφαση αποδίδεται, κατά πάγια νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας, στην έννοια του αιφνιδιασμού του οργάνου. Στην εν λόγω υπόθεση, ωστόσο, το Δικαστήριο απέρριψε τον ισχυρισμό του Δημοσίου περί αδυναμίας πρόβλεψης του αιματηρού γεγονότος, ιδίως εξαιτίας μίας σειράς αποδεικτικών στοιχείων, προσκομισθέντων από τους ενάγοντες και συλλεχθέντων ήδη από το 2000. Ενδεικτικά, στην αποδεικτική διαδικασία εισφέρθηκαν επιστολές, διαμαρτυρίες, αναφορές κατοίκων της περιοχής και εκπροσώπων του σχολείου προς θεσμικούς φορείς και οπτικοακουστικό υλικό από ηλεκτρονικά μέσα κοινωνικής δικτύωσης, στοιχεία εκ των οποίων διεφάνη το διαχρονικό έλλειμμα επαρκούς και ικανοποιητικής αστυνόμευσης της επίμαχης περιοχής, αλλά και πιότερες παραλείψεις του Αστυνομικού Σώματος αναφορικά με τη λήψη προληπτικών μέτρων προς προστασία της ζωής των πολιτών στην ευρύτερη περιοχή. Έτσι, το Δικαστήριο καταλόγισε στο Δημόσιο αδράνεια προς καταπολέμηση της διαρκώς αυξανόμενης εγκληματικότητας στην περιοχή, απορρίπτοντας τον ισχυρισμό περί άγνοιας των οργάνων περί της καταστάσεως και των απειλών της ζωής των πολιτών.

Καταληκτικά, πρέπει να καταγραφεί η μεγάλη καθυστέρηση ως προς την πλήρη και αποτελεσματική κατοχύρωση του θεσμού της αστικής ευθύνης του Δημοσίου εξαιτίας της, επί μακρόν, απαγόρευσης της αναγκαστικής εκτέλεσης δικαστικών αποφάσεων κατά του Δημοσίου και των λοιπών Νομικών Προσώπων Δημοσίου Δικαίου, κατάσταση η οποία είχε ως συνέπεια τα άρθρα 105-106 του Εισαγωγικού Νόμου του Αστικού Κώδικα να παραμένουν ουσιαστικά «γράμμα κενό», αφού ο εκάστοτε θιγόμενος ιδιώτης δεν ηδύνατο στην πράξη να επιτύχει επανόρθωση της ζημίας. Το καθεστώς αυτό μετεβλήθη, στο πλαίσιο της Αναθεώρησης του 2001, υπό το φως και του άρθρου 6 παρ. 1 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου περί δίκαιης δίκης, με την προσθήκη νέας διάταξης στο άρθρο 94 παρ. 4 εδ. γ' του Συντάγματος, η οποία διέκρινε την αναγκαστική εκτέλεση των δικαστικών αποφάσεων και επί του Δημοσίου και των άλλων Νομικών Προσώπων Δημοσίου Δικαίου προς ικανοποίηση χρηματικών απαιτήσεων κατ' αυτών. Έτσι, το δικαίωμα της δικαστικής προστασίας του άρθρου 20 του Συντάγματος απέκτησε πλέον άλλο νόημα.

Η νομολογία των διοικητικών δικαστηρίων περί αστικής ευθύνης του Δημοσίου έχει επεξεργαστεί περιπτώσεις παραλείψεων οφειλόμενης νόμιμης ενέργειας ή υπέρβασης των άκρων ορίων της διακριτικής ευχέρειας, τις οποίες η Διοίκηση πρέπει να λάβει σοβαρά υπόψη της για να αποφύγει τις ίδιες αστοχίες κατά τη μελλοντική της δράση.

Εκκλησία και Πολιτεία στη δίνη της πανδημίας...*

Του Γεωργίου Ι. Ανδρουτσόπουλου**

Η ασύμμετρη απειλή του νέου κορωνοϊού που ενέσκηψε και στη χώρα μας περί τα τέλη Φεβρουαρίου 2020 ανάγκασε την κυβέρνηση να νομοθετήσει έκτακτα μέτρα για τον περιορισμό της διάδοσής της. Η περιβόητη «κανονικότητά» μας μετατράπηκε από ανεπίγνωστο δεδομένο σε βασανιστικό ζητούμενο... Μεταξύ αυτών των μέτρων, και «η προσωρινή απαγόρευση της λειτουργίας [...] χώρων θρησκευτικής λατρείας», ενόψει της ανάγκης προστασίας της δημόσιας υγείας. Δύο θεμελιώδη δικαιώματα άφρακτα διασταυρώνονται, με το διακύβευμα να εντοπίζεται στη «συμφιλίωση» και στην ισόρροπη συνύπαρξή τους.

Ι. Θρησκευτική ελευθερία και δημόσια υγεία.

Κυρίαρχη έκφανση της θρησκευτικής ελευθερίας αποτελεί η ελευθερία της λατρείας, ακριβέστερα, η ελευθερία καθενός να εκδηλώνει τις θρησκευτικές του πεποιθήσεις, όχι μόνο ατομικώς και ιδιωτικώς, αλλά και από κοινού με άλλους, με τους οποίους μερίζεται την ίδια πίστη, δημοσίως. Άλλωστε, η αδυναμία εξωτερικούσης των θρησκευτικών πεποιθήσεων, με την άσκηση των λατρευτικών ιδίως καθηκόντων που απορρέουν από την ένταξη σε μια θρησκευτική κοινότητα, θα καθιστούσε τη θρησκευτική ελευθερία κολοβή και, μάλλον, ημιθανή...

Ωστόσο, η κανονάρκηση της ελευθερίας της θρησκευτικής λατρείας από την έννομη τάξη περιλαμβάνει και τη θέπιση συγκεκριμένων περιορισμών. Στη συνάφεια αυτή, γίνεται δεκτό ότι οι θρησκευτικές πεποιθήσεις δεν μπορούν να δικαιολογήσουν την άρνηση του πιστού να συμμορφωθεί με τους γενικούς ισχύος νόμους, οι οποίοι αποβλέπουν στην πρόσπιση σπουδαίου έννομου αγαθού, που ενδιαφέρει το κοινωνικό σύνολο και επίσης προστατεύεται από το Σύνταγμα. Στα τελευταία ανήκει οπωσδήποτε η δημόσια υγεία, την πρόσπιση της οποίας, μεταξύ άλλων, και με τη λήψη προληπτικών μέτρων, επιτάσσει το ίδιο το Σύνταγμα. Βεβαίως, το επιτρεπτό των περιορισμών στην άσκηση ενός τέτοιου θεμελιώδους δικαιώματος οριοθετείται από την προσφορότητα και την αναγκαιότητα του μέτρου που λαμβάνεται, καθώς και από την αναλογία του προς τον επιδιωκόμενο σκοπό.

Στο πλαίσιο αυτό, οι χώροι λατρείας είτε λειτουργούσαν, στην περίπτωση του αυστηρού lockdown, χωρίς την παρουσία πιστών, με τις λατρευτικές συνάξεις να τελούνται αποκλειστικώς και μόνο από το θρησκευτικό λειτουργό και το αναγκαίο βοηθητικό προσωπικό, είτε οι πιστοί συμμετείχαν σε αυτές σε περιορισμένο, κατά περίπτωση, αριθμό.

Έτσι, το κρίσιμο ερώτημα που έχει απασχολήσει το δημόσιο διάλογο είναι εάν θα μπορούσαν να ληφθούν μέτρα λιγότερο επαχθή, τα οποία να μην ακυρώνουν εν τοις πράγμασι την άσκηση του δικαιώματος στη θρησκευτική ελευθερία, ιδίως κατά τη συλλογική έκφρασή της. Στη συνάφεια αυτή, δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι, καθώς οφασά στην Ορθόδοξη Εκκλησία, η τελευταία «ζει στην Ευχαριστία και διά της Ευχαριστίας», η οποία είναι το κέντρο της λατρευτικής ζωής και, κατ' επέκταση, η συμμετοχή του πιστού σε αυτή αποτελεί την κορυφαία εκδήλωσή.

Να σημειωθεί εδώ ότι τα περιοριστικά μέτρα αποφασίζονται, κατά το είδος και το εύρος τους, από την κυβέρνηση, με βάση τα πορίσματα των ειδικών επιστημόνων, έχει δε αυτή την υποχρέωση να τεκμηριώσει την αναγκαιότητά τους. Ωστόσο, βασική παράμετρος η οποία κρίνει κατ' ουσίαν τη συνταγματικότητα αυτών των μέτρων που απαγορεύουν ή περιορίζουν τη θρησκευτική λατρεία είναι η προσωρινότητά τους. Με αυτό το επιχείρημα η Δικαιοσύνη έχει αποφανθεί (ΣτΕ 2/2021, 60/2020) ότι τα εν λόγω μέτρα είναι σύμφωνα με το Σύνταγμα, καθώς με την επιβολή τους δεν παραβιάζονται τα ακραία όρια της αρχής της αναλογικότητας. Συνοδεύει, όμως, την κρίση αυτή με την ορθή επισήμανση ότι τα περιοριστικά μέτρα δεν μπορούν να είναι αμετάβλητα κατά το περιεχόμενό τους, αλλά πρέπει να επανασχεδιάζονται «από καιρού εις καιρόν» με βάση τα επικαιροποιημένα επιδημιολογικά δεδομένα ούτως ώστε να επιλέγονται, κατά περίπτωση, τα πιότερα και προσφορότερα εξ αυτών, με αποτέλεσμα η συνταγματικότητά τους να τίθεται διαρκώς σε επανεξέταση...

Κατά συνέπεια, δύσκολα μπορεί να υποστηρίξει κανείς ότι τα δικαστήρια παρείχαν λευκή επιταγή προς την πολιτική εξουσία για τη διαχείριση της πανδημίας του Covid-19. Αντιθέτως, αν και απέρριψαν τις σχετικές αιτήσεις παροχής δικαστικής προστασίας, επέδειξαν μία στάση λελογισμένης ουδετερότητας, καθώς έθεσαν τους όρους για τη συνταγματική διάσωση και βιωσιμότητα των μέτρων που θεσπίστηκαν.

II. Η πανδημική κρίση στις σχέσεις Πολιτείας και Εκκλησίας.

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η διαχείριση της πανδημίας δοκίμασε για άλλη μια φορά τη σχέση Πολιτείας και Εκκλησίας, η οποία, άλλωστε, δεν ήταν ποτέ μονοσήμαντα προσανατολισμένη, αλλά έχει περάσει από πολλά κύματα, με την αμοιβαία καχυποψία να αποτελεί το πλέον ενδιάκрито αποτύπωμά της... Τούτο ήταν εύλογο αναμενόμενο, αφού η Πολιτεία συρρίκνωσε, ελέω πανδημίας, το δικαίωμα

της ελευθερίας της λατρείας, με τους κατά καιρούς περιορισμούς που επέβαλλε κυρίως στη συλλογική έκφρασή του.

A. Θα πρέπει να ομολογήσουμε, για να αποδώσουμε «τα του Καίσαρος τω Καίσαρι», ότι η Εκκλησία, παρά τους αναπόφευκτους μεταρρυθμισμούς της πρώτης περιόδου, στάθηκε, σε θεσμικό επίπεδο, στο ύψος των περιστάσεων. Έτσι, καθώς η συμβολή της «στη διατήρηση της ζωής και στην προστασία της υγείας αποτελεί στοιχείο ταυτοτικό, προσδιορισμένο από την κανονική παράδοση, την πατερνική διδασκαλία και τον περιεχόμενο της πίστης Της» (Μπτροπολίτης Μεσσηνίας Χρυσόστομος, 13.05.2021), στοιχίσθηκε με τις κυβερνητικές αποφάσεις, έδωσε οδηγίες για την ευλαβική τήρηση των κανόνων υγιεινής και των μέτρων κοινωνικής αποστασιοποίησης (social distancing) και συνέστησε ορθώς στους πιστούς να αξιοποιήσουν, ως μέγιστη πράξη ευθύνης απέναντι στο συνάνθρωπο, τον εμβολιασμό, που αποτελεί δώρο του Θεού...

Και τούτο, παρά το γεγονός ότι βρέθηκε ενίοτε, ως μη όφειλε, προ τετελεσμένων και ένιωσε, όχι άδικα, στοχοποιημένη. Χαρακτηριστικό προς τούτο παράδειγμα αποτελούν τα μέτρα για την περιεμένη εορταστική περίοδο (Δεκέμβριος 2020-Ιανουάριος 2021), όταν η Πολιτεία, αν και είχε επιτρέψει, κατ' εξαίρεση, την περιορισμένη παρουσία πιστών στους ναούς μόνο τα Χριστούγεννα, την Πρωτοχρονιά και τα Θεοφάνια, μετέβαλε αιφνίδια αυτό το status quo για την ημέρα των Φώτων, όταν και απαγορεύθηκε τελείως η παρουσία των πιστών. Η εξέλιξη αυτή προκάλεσε την αντίδραση της Εκκλησίας, η οποία προτίμησε την «ειρηνική ανυπακοή», κρατώντας ανοικτούς τους ναούς σε περιορισμένο αριθμό πιστών και με σεβασμό στα υγειονομικά μέτρα. Στην προκείμενη περίπτωση, η Εκκλησία υιοθέτησε την προτροπή «εώμεν τους νόμους καθεύδειν», στοιχίσθηκε, με άλλα λόγια, με την αδρανοποίηση του νόμου, ο οποίος μπορεί ενίοτε και να μην εφαρμόζεται... Έπραξε ορθά; Κατά τη γνώμη μου, όχι, έστω και εάν η διαχείριση του ζητήματος από την Πολιτεία δεν ήταν η ενδεχόμενη, έστω και εάν εκδηλώθηκε από διάφορες πλευρές μία à la carte ευαισθησία για την πρόσπιση της νομιμότητας... Όφειλε, όπως και -ορθώς- έπραξε τελικώς, να προσφύγει στη Δικαιοσύνη, για να αμφισβητήσει τη νομιμότητα και τη συνταγματικότητα των μέτρων και όχι να επιλέξει μιας μορφής «αυτοδικία»... Σε κάθε περίπτωση, δημιουργήθηκε, από κακή εκτίμηση της κατάστασης, μία ρήξη, που θα μπορούσε (ή μάλλον όφειλε) να είχε αποφευχθεί...

B. Από την άλλη μεριά, πρέπει να παραδεχτούμε ότι η κρίση της πανδημίας ανέσυρε στην επιφάνεια και διάφορες αγκυλώσεις, οι οποίες προβάλλονται, ατυχώς, ως έκφανση μιας αυθεντικής θρησκευτικότητας, ενώ πρόκειται, κατ' ουσίαν, για μετάλλαξη της. Έτσι, από διάφορους εκκλησιαστικούς κύκλους, που δεν εκφράζουν, ευτυχώς, την πλειοψηφία, η πανδημία εργαλειοποιήθηκε, καθώς προεγγίστηκε με τη λογική της συνωμοσιολογίας, ταυτίστηκε με θρησκοληπτικές και μεταφυσικές παρερμηνείες και αντιμετωπίστηκε με μία δυσεξήγητη καχυποψία η οποία εξέπεμψε λάθος μηνύματα. Αίφνης, η ιατρική επιστήμη δέχθηκε τα πυρά μιας στείρας αμφισβήτησης και ενός ανέξοδου αρνητισμού, ενώ αγνοήθηκε περιφρονητικά το αγιογραφικό παράγγελμα: «Τίμα ιατρόν...γάρ αὐτὸν ἔκτισε Κύριος.» (Σοφία Σειράχ 38, 1, 12). Μάλιστα, παρά τη διαφορετική ἐπ' αυτού θέση της επίσημης Εκκλησίας, όπως αυτή διατυπώθηκε συνοδικά, δεν πρέπει κανείς να αγνοήσει ότι η μυωπική αυτή προσέγγιση βρήκε ευήκοα ώτα σε ένα μέρος του εκκλησιαστικού πληρώματος, το οποίο ανεξήγητα εξακολουθεί να βλέπει παντού εκθρούς και απειλές...

Είναι γνωστό ότι οι καταστάσεις έκτακτης ανάγκης μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως προκάλυμμα «για βαθιά καταστροφικές αλλαγές στα συνταγματικά όρια και στους περιορισμούς, στους οποίους υπόκειται η άσκηση της κυβερνητικής εξουσίας». Μεγαλύτερος, έτσι, κίνδυνος δεν είναι η εφαρμογή των μέτρων -αυτό είναι κάτι προσωρινό- αλλά το ενδεχόμενο να τα συνθίσσουμε -αυτό μπορεί να αποβεί μοιραίο-. Τα συνταγματικά δικαιώματά μας, μεταξύ αυτών και η θρησκευτική ελευθερία, είναι πράγματι πολύτιμα. «Εάν δεχτήκαμε τον πρόσκαιρο περιορισμό τους για να συνεχίσουμε να τα έχουμε, αυτό δε σημαίνει ότι επιτρέπεται να εθιστούμε στην απώλειά τους.», όπως εύστοχα έχει επισημάνει ο συνάδελφος Σπύρος Βλαχόπουλος. Με άλλα λόγια, αυτό που χρειάζεται είναι να μην αποκτήσουμε τη συνήθεια, κατά το Γάλλο Λα Μπεσέ, «να θεωρούμε την περιστολή της Ελευθερίας ως κάτι το σχεδόν φυσικό για την ανθρώπινη ύπαρξη, εν ονόματι της απλής επιβίωσης». Αυτό είναι το κρίσιμο στοίχημα, το οποίο δεν έχουμε περιθώρια να χάσουμε...

* Το άρθρο παρατίθεται ακριβώς όπως εστάλη.

** Ο κ. Γεώργιος Ι. Ανδρουτσόπουλος είναι Επίκουρος Καθηγητής Εκκλησιαστικού Δικαίου Νομικής Σχολής Ε.Κ.Π.Α. και Δικηγόρος.

Ο Υπουργός Επικρατείας και Ψηφιακής Διακυβέρνησης, Κυριάκος Πιερρακάκης, μιλά στο Νομικό Παλμό.

Του Νίκου Μάλαμα ■ ■ ■

1) Είναι γεγονός πως με τις πρωτοβουλίες τις οποίες έχει αναλάβει το Υπουργείο σας έχει αυξηθεί κατακόρυφα ο όγκος των ψηφιακών συναλλαγών. Μπορείτε να μοιραστείτε μαζί μας σχετικά στατιστικά στοιχεία και να κάνετε μια εκτίμηση για το εγγύς μέλλον;

Πράγματι, την τελευταία διετία έχουμε μια εκθετική αύξηση των ψηφιακών συναλλαγών: Από τα 8,8 εκατομμύρια το 2018 και τα 34 εκατομμύρια το 2019, το 2020 καταγράψαμε περισσότερες από 94 εκατομμύρια και το 2021 θα φτάσουμε στα 500 εκατομμύρια. Οι αριθμοί αυτοί έχουν αντίκρισμα στην καθημερινότητα των πολιτών: Σημαίνουν λιγότερες επισκέψεις σε δημόσιες υπηρεσίες, λιγότερες αναμονές σε ουρές. Και, ταυτόχρονα, αντανakλούν την ανταπόκριση των πολιτών, οι οποίοι τις έχουν εντάξει στην καθημερινότητά τους. Με τις ψηφιακές υπηρεσίες κερδίζουμε χρόνο, πόρους και ενέργεια, κερδίζουμε, τελικά, ζωή.

2) Πόσες υπηρεσίες μπορούσαν να παρασχεθούν ψηφιακά, όταν αναλάβατε το Υπουργείο, πόσες μπορούν τη δεδομένη στιγμή και σε ποια είδη υπηρεσιών σκοπεύετε να επεκταθείτε;

Την πρώτη ημέρα λειτουργίας του, το gov.gr συγκέντρωσε 501 ηλεκτρονικές υπηρεσίες οι οποίες προϋπήρχαν και παρέχονταν διάσπαρτες σε διάφορες κρατικές ιστοσελίδες. Ο αριθμός αυτός σήμερα ξεπερνά τις 1.300 υπηρεσίες και αφορούν σε όλες τις κατηγορίες συναλλαγών των πολιτών με το Δημόσιο. Εκτός, όμως, από την ποσοτική αύξηση των υπηρεσιών, υπάρχει ένα ακόμα στοιχείο στο οποίο δίνουμε ιδιαίτερη έμφαση: στο να ψηφιοποιούμε πρώτες, κατά το δυνατόν, εκείνες τις υπηρεσίες οι οποίες οδηγούν πιο συχνά τους πολίτες στα γκισέ μιας δημόσιας υπηρεσίας. Για αυτό, είχε ιδιαίτερη σημασία ότι οι πρώτες νέες υπηρεσίες τις οποίες εντάξαμε στο gov.gr ήταν η εξουσιοδότηση και η υπεύθυνη δήλωση.

Στο επίκεντρο του σχεδιασμού μας βρίσκονται οι διαδικασίες τις οποίες έχουμε κωδικοποιήσει ως «γεγονότα ζωής», εκείνες, δηλαδή, οι μεταβολές στην κατάσταση ενός προσώπου, από τη γέννηση έως την απώλειά του, οι οποίες πρέπει να καταχωρούνται σε κάποιο μητρώο. Έτσι, το αμέσως επόμενο διάστημα πρόκειται να ανακοινώσουμε ηλεκτρονικές υπηρεσίες όπως, μεταξύ άλλων, η ονοματοδοσία, η ίδρυση ατομικής επιχείρησης και η μεταβίβαση αυτοκινήτου.

3) Όσον αφορά, συγκεκριμένα, στη Δικαιοσύνη, ποιες εφαρμογές βρίσκονται στη διάθεση των πολιτών και των δικηγόρων;

Μιλήστε μας και για το πινάκιο της δίκης, το οποίο παρουσιάσατε πολύ πρόσφατα.

Πράγματι, παρουσιάσαμε πρόσφατα το ηλεκτρονικό πινάκιο μαζί με τον Υπουργό Δικαιοσύνης, Κώστα Τσιάρα, με τον οποίο έχουμε μια ιδιαίτερα στενή συνεργασία. Αρχικά, μιας και αναφέρατε το ηλεκτρονικό πινάκιο, το επόμενο διάστημα θα επεκτείνουμε την υπηρεσία δίνοντας τη δυνατότητα σε πολίτες και δικηγόρους να λαμβάνουν SMS σχετικά με την πορεία ενός πινακίου. Και αυτό, αν θέλετε, αντανakλά και την ευρύτερη φιλοσοφία του Υπουργείου μας, δηλαδή, να δημιουργούμε τη βασική υπηρεσία και, στη συνέχεια, να «χτίζουμε» επεκτάσεις και εφαρμογές γύρω από αυτή.

Από εκεί και πέρα, στο χώρο της Δικαιοσύνης θα βρίσκονται σύντομα στη διάθεση πολιτών και δικηγόρων αρκετά νέα ψηφιακά εργαλεία. Και μιλάμε για τις ψηφιακές υπογραφές, οι οποίες θα βοηθήσουν τους

δικηγόρους στην ηλεκτρονική κατάθεση δικογράφων, τον ηλεκτρονικό φάκελο μεταβίβασης ακινήτου, ο οποίος θα επιταχύνει σημαντικά τις αγοραπωλησίες, την αμιγώς ηλεκτρονική διαδικασία ίδρυσης ατομικής επιχείρησης και το myKtηματολόγιo, μέσω του οποίου πολίτες και δικηγόροι θα μπορούν να επικοινωνούν με υπάλληλο του Κτηματολογίου μέσω βιντεοκλήσης.

4) Ποια είναι τα προβλήματα και οι προκλήσεις τις οποίες αντιμετωπίζετε στην προσπάθεια ψηφιακού μετασχηματισμού του κράτους;

Η πιο μεγάλη πρόκληση την οποία είχαμε να αντιμετωπίσουμε ήταν να σχεδιάσουμε τις ψηφιακές υπηρεσίες από την πλευρά του πολίτη και όχι του κράτους. Υπάρχουν πολλές έρευνες, πολλά δεδομένα τα οποία συγκλίνουν στο ότι η γραφειοκρατία μειώνει το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν της Ελλάδας περισσότερο σε σχέση με τις υπόλοιπες ευρωπαϊκές χώρες. Αυτό έπρεπε να το αλλάξουμε και έπρεπε να το αλλάξουμε «εν κινήσει», ενώ το κράτος θα λειτουργούσε.

Η άσκηση αυτή αποτελούσε μια μεγάλη εκκρεμότητα της χώρας, μια εκκρεμότητα η οποία με το ξέσπασμα της πανδημίας μετατράπηκε σε αναγκαιότητα. Ο κορωνοϊός αποτέλεσε έναν πολύ σημαντικό επιπλέον παράγοντα σε αυτήν την πρόκληση: Γνωρίζαμε ότι οι πρωτοβουλίες και οι δράσεις μας για την αντιμετώπιση του Covid-19 θα παρέμεναν και μετά το πέρας της πανδημίας. Με τον τρόπο αυτό, η πανδημία επιτάχυνε και δεν ανέτρεψε το σχεδιασμό μας.

5) Η ψηφιακή διακυβέρνηση σίγουρα βελτιώνει την καθημερινότητα του πολίτη. Ωστόσο, ενδέχεται να δημιουργεί και κινδύνους. Για αυτό, έχετε εκπονήσει και ένα πενταετές σχέδιο για την κυβερνοασφάλεια. Μπορείτε να μάς πείτε τους βασικούς του άξονες;

Η κυβερνοασφάλεια αποτελεί βασική παράμετρο στο σχεδιασμό μας. Ακολουθώντας τις βέλτιστες διεθνείς πρακτικές, θέσαμε πέντε βασικούς πυλώνες στην Εθνική Στρατηγική Κυβερνοασφάλειας: πρώτον, λειτουργικό σύστημα διακυβέρνησης, δεύτερον, θωράκιση κρίσιμων υποδομών, τρίτον, βελτιστοποίηση διαχείρισης περιστατικών, καταπολέμηση του κυβερνοεγκλήματος και προστασία της ιδιωτικότητας, τέταρτον, σύγχρονο επενδυτικό περιβάλλον με έμφαση στην προαγωγή της έρευνας και ανάπτυξης και πέμπτον, ανάπτυξη ικανοτήτων, προαγωγή της ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης.

Η μέριμνα με την οποία προσεγγίζουμε το ζήτημα αντανakλάται τόσο στην Εθνική Στρατηγική Κυβερνοασφάλειας όσο και στο σύνολο των δράσεών μας: στην ίδρυση και στελέχωση της νέας Εθνικής Αρχής Κυβερνοασφάλειας, στη σύσταση μέσα στο Υπουργείο μας της Γενικής Διεύθυνσης Κυβερνοασφάλειας, στον ορισμό των κρίσιμων υποδομών και υπηρεσιών, στην ενίσχυση της παρουσίας του Ευρωπαϊκού Οργανισμού Κυβερνοασφάλειας (ENISA) στην Ελλάδα και στην ενδυνάμωση της συνεργασίας μας μαζί του.

6) Τι απαντάτε σε αυτούς οι οποίοι ισχυρίζονται ότι η ψηφιοποίηση πολλών διαδικασιών μπορεί να υποκρύπτει και ένα σχέδιο για τη συρρίκνωση του δημοσίου τομέα και τη μείωση του αριθμού των δημοσίων υπαλλήλων;

Η ψηφιοποίηση των διαδικασιών δε συρρικνώνει το δημόσιο τομέα, αλλά τον αναβαθμίζει, βελτιώνει την αποτελεσματικότητά του, τον κάνει πιο φιλικό στον πολίτη. Δεν τίθεται ζήτημα λιγότερων δημοσίων υπαλλήλων μέσω της ψηφιοποίησης, αλλά ανακατανομής τους σε πιο παραγωγικούς ρόλους από το να σφραγίζουν έγγραφα. Και γνωρίζω πολύ καλά από την επικοινωνία μου μαζί τους ότι αυτό αποτελεί πρωτίστως αίτημα των ίδιων των υπαλλήλων. Με την ψηφιοποίηση των υπηρεσιών και τη μείωση των συναλλαγών στο γκισέ, το Δημόσιο θα κατευθύνει τους ανθρώπινους πόρους του σε λειτουργίες οι οποίες θα δημιουργούν προστιθέμενη αξία για τους πολίτες.

7) Παρ' ότι οι καινοτόμες δράσεις τις οποίες εκπονήει το Υπουργείο συμβάλλουν αναμφιβόλως στην καταπολέμηση των γραφειοκρατικών διαδικασιών του Δημοσίου, παραμένει, εν μέρει, ένα ζήτημα ως προς την ταχύτητα διεκπεραίωσης των υποθέσεων. Ενδεικτικά, υπάρχει πλέον η δυνατότητα ψηφιακής υποβολής αιτημάτων σε υπηρεσίες για τη λήψη πολλών πιστοποιητικών, τα οποία, όμως, εν συνεχεία καθυστερούν να χορηγηθούν. Έχετε υπ' όψιν το ζήτημα και τι μέτρα επεξεργάζεστε σχετικά;

Ο ψηφιακός μετασχηματισμός των υπηρεσιών είναι μια διαδικασία διαρκούς βελτίωσης της παρεχόμενης υπηρεσίας. Σε ορισμένες περιπτώσεις εμφανίζονται καθυστερήσεις, όχι, όμως, περισσότερο από όσο συνέβαινε πριν την ψηφιοποίηση των υπηρεσιών. Δώσατε ακριβώς πριν το παράδειγμα των πιστοποιητικών: Αντί να απασχολείται ένας υπάλληλος με την παραλαβή των αιτήσεων, την επικύρωση των εγγράφων και την παράδοσή τους στον ενδιαφερόμενο, μπορεί να αξιοποιηθεί στην ταχύτερη και ακριβέστερη έκδοση των πιστοποιητικών. Έτσι, και το Δημόσιο θα λειτουργεί καλύτερα και ο πολίτης θα εξυπηρετείται γρηγορότερα.

8) Οι νέες εφαρμογές είναι μεν πολύ χρήσιμες, ωστόσο, μερίδα πολιτών, ιδίως μεγαλύτερης ηλικίας, δεν είναι απόλυτα εξοικειωμένη με τις νέες τεχνολογίες. Υπάρχει κάποια κρατική μέριμνα όσον αφορά στον ψηφιακό εγγραμματισμό τους, ώστε και αυτοί να μπορούν να αξιοποιήσουν τα οφέλη τους;

Έχουμε εξ αρχής θέσει ως στόχο να υλοποιήσουμε τον ψηφιακό μετασχηματισμό χωρίς να αφήσουμε κανέναν πίσω. Οι ψηφιακές δεξιότητες των μεγαλύτερων ηλικιών είναι ένα στοίχημα το οποίο καλούνται να κερδίσουν όλες οι κοινωνίες. Εδώ κινούμαστε σε δυο άξονες: αφενός δημιουργώντας φυσικά σημεία εξυπηρέτησης και αφετέρου χτίζοντας συνέργειες του κράτους με την κοινωνία των

πολιτών για την απόκτηση και διεύρυνση των ψηφιακών δεξιοτήτων.

Σκοπός μας είναι τα Κέντρα Εξυπηρέτησης Πολιτών να λειτουργούν παράλληλα με το gov.gr, να αποτελούν, δηλαδή, το μοναδικό φυσικό σημείο επαφής των πολιτών με το κράτος, ώστε εκείνοι οι οποίοι δεν μπορούν να υλοποιήσουν ηλεκτρονικά τις συναλλαγές τους να απευθύνονται εκεί και να εξυπηρετούνται γρήγορα και απλά. Από εκεί και πέρα, μέσα από την Ψηφιακή Ακαδημία Πολιτών έχουμε δημιουργήσει μια πλατφόρμα ώστε ο πολίτης να μπορεί να βρει διαδικτυακά μαθήματα για να αναπτύξει περισσότερες ψηφιακές δεξιότητες.

9) Δύο σημαντικά μέτρα τα οποία έχετε προαναγγείλει είναι η αντικατάσταση των παλαιών ταυτοτήτων με νέες ψηφιακές και η συγχώνευση όλων των αριθμών των πολιτών (Α.Φ.Μ., Α.Μ.Κ.Α. κ.ά.) σε έναν; Ποιος είναι ο χρονικός ορίζοντας αυτών των πρωτοβουλιών;

Στόχος μας είναι να δώσουμε στους πολίτες τη δυνατότητα να ταυτοποιούνται μέσω του κινητού τους τηλεφώνου. Ως εκ τούτου, στο σχεδιασμό μας περιλαμβάνεται η δυνατότητα να «περάσουν» πολλά έγγραφα σε εφαρμογές wallet. Ήδη έχουμε κάνει την αρχή με τη φοιτητική ταυτότητα, η οποία αγκαλιάστηκε από τους φοιτητές ως μια λειτουργία η οποία τους διευκολύνει στην καθημερινότητά τους. Το ίδιο υπό μια ευρύτερη έννοια ισχύει και με τα πιστοποιητικά Covid-19, τα οποία πλέον χρησιμοποιούμε πολύ συχνά. Τα κυριότερα έγγραφα ταυτοποίησης τα οποία θέλουμε να περάσουμε στο wallet του κινητού μας είναι το δίπλωμα οδήγησης και, ιδίως, η αστυνομική ταυτότητα.

10) Πέραν της πολιτικής ιδιότητάς σας, είστε ένας επιστήμονας με αξιοσημείωτες σπουδές στο εξωτερικό, στο Harvard και στο Massachusetts Institute of Technology. Εν τούτοις, επιστρέψατε στην Ελλάδα και μάλιστα την περίοδο της κρίσης. Πώς πήρατε αυτήν την απόφαση και πώς μπορούμε να πείσουμε τα νέα παιδιά να γυρίσουν στην πατρίδα τους η οποία δοκιμάζεται από το brain drain;

Ο καθένας επιλέγει να επιστρέψει στην Ελλάδα ή όχι, ανάλογα με τα προσωπικά του συμφραζόμενα και με βάση τόσο επαγγελματικές όσο και προσωπικές παραμέτρους. Εκ των πραγμάτων, γνωρίζουμε ότι οι περισσότεροι Έλληνες οι οποίοι ζουν και εργάζονται στο εξωτερικό θα ήθελαν, αφού συσσωρεύσουν μια σειρά από εμπειρίες και παραστάσεις, να επιστρέψουν στον τόπο τους. Το ζήτημα είναι να μπορέσει η χώρα να τους δώσει αυτήν την ευκαιρία. Αυτή είναι η προσωπική δέσμευση του Κυριάκου Μητσοτάκη και αυτό το όραμα υλοποιούμε όλοι μας. Ελατήριο, επίσης, της προσωπικής μου απόφασης ήταν η πεποίθησή μου ότι το πεπρωμένο της χώρας δεν είναι να βρίσκεται σε θέση ουραγού, αλλά διαμορφωτή των εξελίξεων. Πιστεύω βαθιά ότι η Ελλάδα μπορεί να βρεθεί στην πρωτοπορία, μπορεί να καινοτομήσει. Και αυτό ισχύει για όλους τους τομείς, όχι μόνο για τον ψηφιακό μετασχηματισμό.

Τα προστατευόμενα πρόσωπα και το υγειονομικό προσωπικό κατά τη διάρκεια ενόπλων συγκρούσεων: Μία σύντομη ανάλυση των περιπτώσεων των νήσων Φώκλαντ και του Αφγανιστάν.

Της Λυδίας Νίκα

Εισαγωγή.

Το Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο, το οποίο τυγχάνει εφαρμογής σε ένοπλες συρράξεις, είναι το σύνολο αρχών και κανόνων μέσω των οποίων επιδιώκεται η επίλυση των διαφορών ζητημάτων τα οποία ανακύπτουν κατά τη διάρκεια αυτών των συγκρούσεων. Η κωδικοποίηση των σχετικών κανόνων, αλλά και των εθίμων διεξαγωγής του πολέμου, γίνεται, μεταξύ άλλων, μέσω των Συμβάσεων της Γενεύης του 1949, δύο Πρόσθετων Πρωτοκόλλων του 1977 και του τρίτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου του 2005.

Στο παρόν άρθρο, το ενδιαφέρον επικεντρώνεται στα προστατευόμενα πρόσωπα και στα δικαιώματα τα οποία απολαμβάνουν, βάσει του Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου. Επίσης, γίνεται αναφορά στο προσωπικό των υγειονομικών μονάδων και μεταφορών και στην ασυλία αυτών. Τέλος, παρουσιάζονται εν συντομία δύο περιπτώσεις εκθρονηζών, στη διάρκεια των οποίων η μεταχείριση και ο τρόπος δράσης των εν λόγω προσώπων διαφοροποιήθηκε εντελώς.

Τα προστατευόμενα πρόσωπα στις ένοπλες συγκρούσεις και η ασυλία του προσωπικού και των υγειονομικών μονάδων και μεταφορών.

Βάσει των σχετικών διατάξεων των Συμβάσεων της Γενεύης του 1949, τα προστατευόμενα πρόσωπα θα πρέπει να απολαμβάνουν σεβασμού και υπεράσπισης, χωρίς να γίνεται καμία δυσμενής διάκριση σε βάρος τους ερειδόμενη σε κριτήρια φυλετικά, θρησκευτικά, ταξικά ή άλλα παρεμφερή. Επίσης, τα εν λόγω πρόσωπα απαγορεύεται να θανατωθούν, να τραυματιστούν, να χρησιμοποιηθούν είτε ως πειραματόζωα είτε ως «ανθρώπινες ασπίδες», όπως επίσης και να υποστούν βασανιστήρια ή οποιαδήποτε άλλη απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση. Ακολουθώς, θα πρέπει να παρέχεται τροφή, στέγη, αλλά και φροντίδα τόσο ιατρικής όσο και πνευματικής φύσεως στους αιχμαλώτους και σε άλλους κρατούμενους, ενώ είναι ευνόητο πως όλα τα προστατευόμενα πρόσωπα έχουν δικαίωμα σε δίκαιη δίκη, εάν υφίσταται παραβίαση του Διεθνούς Δικαίου των ενόπλων συρράξεων ή εθνικών διατάξεων των κρατών τα οποία λαμβάνουν μέρος σε μία ένοπλη σύγκρουση.

Στο σημείο αυτό, θα πρέπει να αναφερθεί ότι ανάμεσα στα πρόσωπα τα οποία απολαμβάνουν ανθρωπιστικής μεταχείρισης και παροχής ιατρικής περίθαλψης και προσοχής ανήκουν, μεταξύ άλλων, όλοι οι τραυματίες, οι ασθενείς και οι ναυαγοί. Επίσης, ιδιαίτερη έμφαση θα πρέπει να δοθεί στην ασυλία την οποία διαθέτει το προσωπικό, οι υγειονομικές μονάδες, όπως, για παράδειγμα, τα νοσοκομεία, οι κλινικές και οι σταθμοί πρώτων βοηθειών, καθώς και τα μεταφορικά μέσα, όπως τα ασθενοφόρα, τα αεροσκάφη, αλλά και τα νοσοκομειακά πλοία. Προκειμένου να διασφαλιστεί η προστασία όλων αυτών, είναι απαραίτητο να φέρουν το διακριτικό έμβλημα του Ερυθρού Σταυρού, της Ερυθράς Ημισελήνου ή του Ερυθρού Κρυστάλλου. Ειδικότερα, το εν λόγω έμβλημα μπορούν να φέρουν οι υγειονομικές υπηρεσίες των ενόπλων δυνάμεων, όπως επίσης και το πολιτικό υγειονομικό προσωπικό, αλλά και το προσωπικό των Εθνικών Συλλόγων του Ερυθρού Σταυρού, της Ερυθράς Ημισελήνου και του Ερυθρού Κρυστάλλου, αντιστοίχως, κατόπιν σχετικής παραχώρησης του κράτους στο οποίο ιδρύονται. Κατ' αυτόν τον τρόπο, παρέχεται στα συγκεκριμένα πρόσωπα προστασία κατά τη διάρκεια ενόπλων συγκρούσεων, ενώ διαμορφώνεται ένα ειδικό καθεστώς μεταχείρισης, εάν το υγειονομικό προσωπικό συλληφθεί.

Εν συνεχεία, θα πρέπει να τονιστεί ότι δεν υφίσταται ενδεχόμενο τιμωρίας οποιουδήποτε προσώπου λόγω της άσκησης ιατρικών δραστηριοτήτων, εφόσον αυτές είναι σύμφωνες με την ιατρική δεοντολογία, ανεξαρτήτως της ταυτότητας του προσώπου στο οποίο απευθύνονται. Ακόμα, τα άτομα αυτά δε δύνανται να εξαναγκαστούν σε πράξη ή παράλειψη η οποία είναι απαραίτητη βάσει είτε των κανόνων της ιατρικής δεοντολογίας είτε κανόνων οι οποίοι έχουν θεσπιστεί υπέρ τραυματιών και ασθενών. Τέλος, δεν μπορούν να διωχθούν λόγω άρνησης ή αδυναμίας παροχής πληροφοριών σχετικά με τραυματίες ή ασθενείς οι οποίοι έχουν τεθεί στο παρελθόν ή βρίσκονται κατά το παρόν υπό την επίβλεψή τους.

Η περίπτωση του πολέμου των Φώκλαντ.

Το 1982, λίγο μετά την έναρξη των εκθρονηζιών στα νησιά Φώκλαντ, επιτάχθηκε εκ μέρους της βρετανικής κυβέρνησης το πλοίο SS Uganda, το οποίο στο παρελθόν είχε χρησιμοποιηθεί για κρουαζιέρες εκπαιδευτικής φύσεως για μαθητές, και μετετράπη σε νοσοκομειακό πλοίο. Εν τούτοις, υπήρχαν ισχυρισμοί περί μεταφοράς μαχητικών στρατευμάτων κατά τον πλου προς το Νότιο Ατλαντικό, οι οποίοι, εάν είναι αληθείς, συνεπάγονται παραβίαση των άρθρων 30 παρ. 2 και 33 της 2ης Σύμβασης της Γενεύης του 1949 για τη Βελτίωση της Τύχης των Τραυματιών, Ασθενών και Ναυαγών των Ενόπλων Δυνάμεων που Βρίσκονται στη Θάλασσα. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι, παρ' ότι είναι επιτρεπτή η μεταφορά επιπλέον ιατρικού προσωπικού με νοσοκομειακό πλοίο, δεν ισχύει το ίδιο και για τα μαχητικά στρατεύματα. Επίσης, το γεγονός ότι το

παρόν πλοίο χρησιμοποιήθηκε ως νοσοκομειακό μετά την αποβίβαση των μαχητικών στρατευμάτων δεν αναιρεί ούτε θεραπεύει την προηγηθείσα χρήση, αλλά, αντιθέτως, έχει ως αποτέλεσμα αυτό να απολέσει την ασυλία την οποία απολαμβάνει. Πρόκειται για γεγονός τα οποία καταγράφηκαν και κατά τη διάρκεια των δύο Παγκοσμίων Πολέμων και είχαν ως συνέπεια την απόρριψη των σχετικών ισχυρισμών περί ασυλίας.

Σύμφωνα, πάντως, με το Συνταγματάρχη Charles Batty, οι Αργεντινοί τραυματίες έτυχαν της ίδιας μεταχείρισης σε σχέση με τα βρετανικά στρατεύματα, σύμφωνα με τη σχετική Σύμβαση της Γενεύης. Αναφορικά με τις ιατρικές υπηρεσίες του στρατού, μάλιστα, πρέπει να σημειωθεί ότι η αποστολή τους, η οποία έγκειται στη διατήρηση και βελτίωση της υγείας, στην πρόληψη των ασθενειών και στη θεραπεία ασθενών και τραυματιών, κατά τη διάρκεια της εκστρατείας στα Νησιά Φώκλαντ, επετεύχθη, με την εξαίρεση μόνο της άμεσης απομάκρυνσης τραυματισμένων στρατιωτών. Συναφής είναι δε και η αναφορά του Steven Hughes, τότε Regimental Medical Officer, ο οποίος τόνισε ότι ο εκθρός θα πρέπει να χρήζει της μεταχείρισης η οποία προβλέπεται τόσο στη σχετική Σύμβαση της Γενεύης όσο και στις αρχές του Ιπποκράτη και να αντιμετωπίζεται βάσει των τραυμάτων του και όχι του μέρους υπέρ ή κατά του οποίου μάχεται.

Η περίπτωση του Αφγανιστάν.

Διαφορετική είναι η κατάσταση στο Αφγανιστάν το οποίο αποτελεί μία χαρακτηριστική περίπτωση στην οποία έχουν καταγραφεί περιστατικά χρήσης ή απειλής χρήσης βίας εναντίον των δομών του προσωπικού υγειονομικών μονάδων για στρατιωτικούς σκοπούς. Για παράδειγμα, το διάστημα 2009-2010, το υγειονομικό προσωπικό δέχτηκε ουκ ολίγες απειλές, ενώ το Φεβρουάριο του 2010 στην επαρχία Helmand η ασφάλεια αυτού μόνο αυτονόητη δεν μπορούσε να θεωρηθεί. Ιθαγενείς ιατροί, ενώ είχε ξεκινήσει μία προσπάθεια αποκατάστασης της υγειονομικής περιθαλψης, αρνήθηκαν την παροχή βοήθειας στους Αμερικανούς, αναφέροντας ότι μία τέτοιου είδους ενέργεια ήταν ριψοκίνδυνη.

Επιπλέον, δυσχερής υπήρξε και η πρόσβαση στις εγκαταστάσεις υγειονομικής περίθαλψης. Αναλυτικότερα, η έλλειψη επαρκών και αξιόπιστων εγγυήσεων ασφαλείας σε περιφερειακές περιοχές είχε λειτουργήσει αποτρεπτικά προς το κυβερνητικό ιατρικό προσωπικό, όπως και για πολλούς τοπικούς φορείς ή Διεθνείς Οργανισμούς παροχής βοήθειας. Επίσης, οι τραυματίες και οι ασθενείς κλήθηκαν να διανύσουν μεγάλες αποστάσεις, προκειμένου να τους παρασχεθεί η απαραίτητη περίθαλψη, ενώ η τοποθέτηση εκρηκτικών μηχανισμών κατά μήκος δρόμων, η ύπαρξη σημείων ελέγχου οχημάτων και τα οδοφράγματα παρεμποδίζαν την ασφαλή και ταχεία μετακίνηση τόσο των ασθενών όσο και του ιατρικού προσωπικού ακόμα και σε περιοχές στις οποίες υφίσταντο επαρκείς ιατρικές υπηρεσίες.

Επιπλέον, κρίσιμο είναι και το ζήτημα της σύλληψης τραυματιών και ασθενών, πρώην μαχητών ή υπόπτων, και, εν συνεχεία, της απομάκρυνσης αυτών από τις ιατρικές εγκαταστάσεις, παρά την αντίθετη γνώμη του ιατρικού προσωπικού. Σχετικά, είναι αναγκαίο να αναφερθεί ότι η αρχή της απαγόρευσης επίθεσης εναντίον εκείνων οι οποίοι δε συμμετέχουν στη μάχη ("hors de combat"), όπως αυτή, μαζί με άλλες, κωδικοποιήθηκε στη γνωμοδότηση του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης της 8ης Ιουλίου 1996 σχετικά με τη νομιμότητα της απειλής ή χρήσης πυρηνικών όπλων, δε συνεπάγεται την παροχή ασυλίας έναντι οποιασδήποτε ενέργειας σύλληψης ή άσκησης δίωξης. Ωστόσο, η κρατούσα αρχή υποχρεούται να διασφαλίζει τη συνέχιση παροχής ιατρικής περίθαλψης για τα πρόσωπα τα οποία κρατούνται, κάτι το οποίο, δυστυχώς, δεν έγινε πάντα σεβαστό.

Τέλος, αξιο καταγραφής είναι ότι εθελοντές, κυρίως του Ερυθρού Σταυρού και της Ερυθράς Ημισελήνου, λόγω των καθηκόντων τους βρίσκονται συχνά κοντά στο πεδίο της μάχης, προκειμένου να απομακρύνουν τους τραυματίες και να τους παράσχουν τις πρώτες βοήθειες ή να ταυτοποιήσουν και, στη συνέχεια, να προχωρήσουν σε ταφή των νεκρών. Εν τούτοις, στο Αφγανιστάν πολλές φορές αντιμετώπιζαν απειλές ως αποτέλεσμα υποψιών για τις πράξεις τους, παρ' ότι φορούσαν γιλέκα με διακριτικά τα οποία αποτελούσαν την πιο ξεκάθαρη απόδειξη του ρόλου τους.

Συμπεράσματα.

Συνοψίζοντας, τα προστατευόμενα πρόσωπα πρέπει να χαιρούν όχι απλώς σεβασμού αλλά και υπεράσπισης. Ιδιαίτερης σημασίας δε είναι και η ασυλία την οποία απολαμβάνει το προσωπικό και οι υγειονομικές μονάδες και μεταφορές, κατά τη διάρκεια των ενόπλων συγκρούσεων, ενώ η υπηρέτηση των καθηκόντων τους κάθε άλλο παρά εύκολη και αυτονόητη είναι, όπως καταδεικνύουν και οι δύο προαναφερθείσες περιπτώσεις συγκρούσεων.

Ο ρόλος του καταναλωτή υπό την Οδηγία 2019/944.

Της Βάσως Χαλαζιά

Τις τελευταίες δεκαετίες το πρόβλημα της κλιματικής αλλαγής βρίσκεται στο επίκεντρο του παγκόσμιου ενδιαφέροντος. Δεδομένου ότι ο τομέας της ενέργειας ευθύνεται για το μεγαλύτερο ποσοστό των αερίων του θερμοκηπίου, τα οποία εκπέμπονται στην ατμόσφαιρα, και, κατά συνέπεια, για την αύξηση της θερμοκρασίας του πλανήτη, η αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής αποτελεί σήμερα τη βασική προτεραιότητα των περισσότερων κρατών χάριν της επίτευξης μιας βιώσιμης ανάπτυξης και της εξασφάλισης του μέλλοντος των επόμενων γενεών. Προς την κατεύθυνση αυτή, η Ευρωπαϊκή Ένωση ήδη από τη δεκαετία του 1990 επιδιώκει, μέσα από τη θέσπιση νομοθετημάτων, να διαμορφώσει μια ενεργειακή πολιτική με στόχο αφενός την απελευθέρωση της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας και φυσικού αερίου, αφετέρου την προστασία του περιβάλλοντος.

Στο πλαίσιο αυτό, ενδιαφέρον παρουσιάζει η πρόσφατη ευρωπαϊκή Οδηγία 2019/944 σχετικά με τους κοινούς κανόνες για την εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας, οι διατάξεις της οποίας ενισχύουν σημαντικά το ρόλο του καταναλωτή στην αγορά ενέργειας, εισάγοντας για πρώτη φορά τον όρο «ενεργός πελάτης». Ως «ενεργός πελάτης» ορίζεται ο τελικός πελάτης ή η ομάδα τελικών πελατών που δρουν από κοινού, οι οποίοι καταναλώνουν ή αποθηκεύουν ηλεκτρική ενέργεια που παράγεται στους χώρους τους ή πωλούν ηλεκτρική ενέργεια που οι ίδιοι παράγουν, υπό τον όρο ότι οι παραπάνω δραστηριότητες δεν εντάσσονται στην κύρια επαγγελματική ή εμπορική τους δραστηριότητα. Ειδικότερα, σύμφωνα με το άρθρο 15 της Οδηγίας, τα κράτη-μέλη πρέπει να διασφαλίζουν ότι οι τελικοί πελάτες δικαιούνται να πωλούν αυτοπαραγόμενη ηλεκτρική ενέργεια μέσω συμφωνιών αγοράς ενέργειας, να συμμετέχουν σε προγράμματα ευελιξίας και ενεργειακής απόδοσης και να αναθέτουν σε τρίτα πρόσωπα τη διαχείριση των εγκαταστάσεων οι οποίες απαιτούνται για τις δραστηριότητές τους, ενώ θα πρέπει, παράλληλα, να διασφαλίζεται ότι τα τέλη δικτύου τα οποία καταβάλλουν είναι ανάλογα με το κόστος τους, χωρίς να εισάγονται διακρίσεις, ώστε να επιτυγχάνεται ένας ισορροπημένος επιμερισμός του συνολικού κόστους του συστήματος.

Στο ίδιο άρθρο ορίζεται, επίσης, ότι όσοι ενεργοί πελάτες έχουν στην ιδιοκτησία τους εγκαταστάσεις αποθήκευσης ενέργειας έχουν το δικαίωμα σύνδεσης με το δίκτυο εντός ευλόγου χρονικού διαστήματος μετά από σχετικό αίτημα. Παράλληλα, δεν υποβάλλονται σε διπλή επιβάρυνση, συμπεριλαμβανομένων των τελών δικτύου, για την αποθηκευμένη ηλεκτρική ενέργεια, που παραμένει εντός των εγκαταστάσεών τους, και όταν παρέχουν υπηρεσίες ευελιξίας σε διαχειριστές συστημάτων, ούτε υποβάλλονται σε δυσανάλογες απαιτήσεις άδειας και σε τέλη. Πρόκειται, σαφώς, για μια ρύθμιση αποσκοπούσα να ενθαρρύνει την αποθήκευση ενέργειας, ούτως ώστε αυτή να αξιοποιείται μελλοντικά, όταν υπάρχει έλλειψη. Έτσι, ο καταναλωτής παύει να έχει τον κλασικό παθητικό ρόλο, συμμετέχοντας ενεργά στην αγορά ενέργειας και συμβάλλοντας στην προσπαθεια για τη μετάβαση σε ένα σύστημα το οποίο χρησιμοποιεί καινοτόμες και κλιματικά φιλικές ενεργειακές υποδομές.

Εξίσου σημαντικές είναι ρυθμίσεις της Οδηγίας οι οποίες λαμβάνουν υπόψη τον καίριο ρόλο τον οποίο οι τεχνολογικές εξελίξεις και οι νέες ψηφιακές δυνατότητες μπορούν να διαδραματίσουν στην πορεία προς την πράσινη μετάβαση. Για παράδειγμα, το άρθρο 19 της Οδηγίας αφορά στην εγκατάσταση έξυπνων συστημάτων μέτρησης, προκειμένου να προωθηθεί η ενεργειακή απόδοση και να ενισχυθεί η θέση του τελικού καταναλωτή. Συγκεκριμένα, τα συστήματα έξυπνης μέτρησης μετρούν με ακρίβεια την πραγματική κατανάλωση ηλεκτρικής ενέργειας, παρέχοντας στους τελικούς πελάτες πληροφορίες σχετικά με τον πραγματικό χρόνο χρήσης. Κατ' αυτόν τον τρόπο, επιτυγχάνονται ενεργειακά αποδοτικές λύσεις, οι οποίες όχι μόνο εξοικονομούν χρήματα, αλλά συμβάλλουν και στη συνολική μείωση της κατανάλωσης ενέργειας.

Περαιτέρω, εισάγονται ρυθμίσεις για την ενίσχυση της προστασίας των ευάλωτων καταναλωτών. Μιας και το κράτος έπαυσε να έχει τον παραδοσιακό επιχειρηματικό ρόλο στο χώρο της ενέργειας, κρίνεται αναγκαίο να επιβληθούν στις επιχειρήσεις οι οποίες δραστηριοποιούνται στον ενεργειακό κλάδο υποχρεώσεις παροχής δημόσιων υπηρεσιών χάριν του γενικότερου συμφέροντος, όπως καταγράφονται στο άρθρο 9 της Οδηγίας. Τέτοιες παρεμβάσεις από τις αρμόδιες αρχές, αν και αποκλίνουν από τους κανόνες του ελεύθερου ανταγωνισμού, είναι επιβεβλημένες, καθώς διασφαλίζουν σε ιδιαίτερες περιπτώσεις πιο ευνοϊκούς όρους από εκείνους οι οποίοι θα υφίσταντο, αν η ρύθμιση του θέματος αφηνόταν ολοκληρωτικά στην αγορά με βάση τους κανόνες του ελεύθερου ανταγωνισμού, όπως έκρινε το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην υπόθεση Engie Cartagena S.L. v Ministerio para la Transición Ecológica (C-523/18, 19.12.2019). Στην πράξη, τα ειδικά τιμολόγια παροχής ηλεκτρικής ενέργειας στους πολύτεκνους, τα κοινωνικά οικιακά τιμολόγια με χαμηλότερες τιμές για συγκεκριμένες ευπαθείς ομάδες καταναλωτών, όπως οι μακροχρόνια άνεργοι και τα Άτομα με Ειδικές Ανάγκες, το ενιαίο τιμολόγιο για τους καταναλωτές των Μη Διασυνδεδεμένων Νήσων είναι παραδείγματα επιβολής τέτοιων υποχρεώσεων. Πρόκειται για υποχρεώσεις παροχής των λεγόμενων υπηρεσιών κοινής ωφέλειας οι οποίες διασφαλίζουν ότι όλοι οι πολίτες έχουν πρόσβαση σε βασικά αγαθά και υπηρεσίες, μεταξύ των οποίων και η ενέργεια. Όσον αφορά στη βιωσιμότητα των επιχειρήσεων οι οποίες προβαίνουν σε τέτοιες διευκολύνσεις, αυτή εξασφαλίζεται με τον επιμερισμό του κόστους στους λοιπούς καταναλωτές, οι οποίοι δεν ανήκουν σε ειδικές κατηγορίες.

Τέλος, προβλέπονται λεπτομερείς ρυθμίσεις για την προστασία των τελικών πελατών, οι οποίες ισχύουν παράλληλα με τους γενικούς κανόνες για την προστασία των καταναλωτών. Έτσι, στο άρθρο 10 της Οδηγίας ορίζεται ότι οι τελικοί πελάτες δικαιούνται να γνωρίζουν τους όρους της σύμβασης προμήθειας πριν από τη σύναψη ή επιβεβαίωσή της, πρέπει να ειδοποιούνται για την πρόθεση μονομερούς τροποποίησης των όρων αυτών, καθώς και για οποιαδήποτε προσαρμογή της τιμής προμήθειας εντός ευλόγου διαστήματος, είναι δε ελεύθεροι να τερματίσουν τη σύμβαση, αν δεν αποδέχονται τους νέους συμβατικούς όρους ή τις προσαρμογές στην τιμή προμήθειας. Ανάλογης προστασίας χρήζουν οι πελάτες και όταν πρόκειται για προσαρμογές επιτρεπόμενες βάσει της συναφείσης σύμβασης προμήθειας. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση της λεγόμενης ρήτρας αναπροσαρμογής, μέσω της οποίας ο προμηθευτής αναπροσαρμόζει τις χρεώσεις προμήθειας για να προστατευθεί από το ρίσκο της αύξησης του συνολικού κόστους προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας με το οποίο αυτός επιβαρύνεται, μετακυλίνοντας ουσιαστικά στον καταναλωτή το επιπρόσθετο κόστος το οποίο τον βαραίνει. Αν και η πρόβλεψη μια τέτοιας ρήτρας στη σύμβαση προμήθειας είναι νόμιμη, η πολύπλοκη μέθοδος υπολογισμού της και ο συχνά ασαφής τρόπος με τον οποίο ενημερώνεται ο πελάτης θέτουν ζητήματα νομιμότητας. Για αυτόν το λόγο, προβλέπεται ρητά ότι οι προμηθευτές παρέχουν στους πελάτες δίκαιους και διαφανείς όρους, διατυπωμένους σε γλώσσα σαφή και κατανοητή.

Συμπερασματικά, η νέα Οδηγία 2019/944 συμβάλλει σημαντικά στην ολοκλήρωση της εσωτερικής αγοράς ενέργειας. Με τους τιθέμενους κανόνες εστιάζει κυρίως στους καταναλωτές, λαμβάνοντας υπόψη τις δυνατότητες τις οποίες προσφέρει η τεχνολογία για την ενεργό συμμετοχή τους στην αγορά ενέργειας. Ταυτόχρονα, προστατεύει τη θέση των καταναλωτών ως αντισυμβαλλόμενων μερών στις συμβάσεις προμήθειας, ενώ προνοεί και για τους ευάλωτους καταναλωτές όσον αφορά στην προμήθεια ηλεκτρικής ενέργειας. Αποσκοπεί, συνεπώς, στην εξασφάλιση ενός οικονομικά προσιτού κόστους ενέργειας για τους καταναλωτές, σε έναν υψηλό βαθμό ασφάλειας του εφοδιασμού και στη μετάβαση σε ένα ενεργειακό σύστημα χαμηλών ανθρακικών εκπομπών.

COP26: Επείγουσα αλλά διστακτική αλλαγή...

Της Μαρίας Δουραμάνη

Η Διάσκεψη των Μερών COP26 του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών έλαβε χώρα στη Γλασκώβη και διήρκεσε συνολικά δύο εβδομάδες, από τις 31 Οκτωβρίου μέχρι τις 12 Νοεμβρίου 2021. Έχοντας παρακολουθήσει στενά τις εξελίξεις, θα επιχειρήσω, αρχικά, να εξηγήσω συνοπτικά την ιστορία του θεσμού αυτού, έπειτα, να αναλύσω το έργο του την παρούσα χρονιά και, τέλος, να το αποτιμήσω συνολικά. Με δεδομένο, μάλιστα, ότι τα τελευταία χρόνια ο πλανήτης πλήττεται από ολοένα και σφοδρότερα καιρικά φαινόμενα, με τις συνέπειες της κλιματικής αλλαγής να γίνονται έντονα ορατές, είναι αναμενόμενο το ενδιαφέρον το οποίο προκάλεσε η φετινή Διάσκεψη.

Για να αντιληφθεί κανείς τη λειτουργία της COP26 πρέπει να ταξιδέψει τριάντα χρόνια πίσω. Το 1992 υπογράφηκε από 154 κράτη στο Ρίο Ντε Τζανέιρο η Σύμβαση-Πλαίσιο του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών για την Κλιματική Αλλαγή και τέθηκε σε ισχύ δύο χρόνια αργότερα, το 1994. Ήταν η πρώτη φορά κατά την οποία σε παγκόσμια κλίμακα έλαβε χώρα αναγνώριση της ανάγκης για άμβλυνση των αρνητικών ανθρωπογενών συνεπειών στο κλίμα του πλανήτη. Σήμερα, η Σύμβαση-Πλαίσιο έχει υπογραφεί από 197 μέρη, χωρίς, όμως, να έχει άμεση δεσμευτική νομική ισχύ για κανένα από αυτά. Γενικά, αξίζει να σημειωθεί εξ αρχής πως όποιες συμβάσεις έχουν υπογραφεί στο πλαίσιο του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών και αφορούν σε περιβαλλοντικά ζητήματα στερούνται νομικής δεσμευτικότητας. Αυτό υποδεικνύει όχι μόνο την πολιτική ευαλωτότητα με την οποία είναι φορτισμένο το ζήτημα της περιβαλλοντικής πολιτικής σε διεθνές επίπεδο, αλλά και το γεγονός ότι η νομική επιστήμη με τη δεοντικότητα, η οποία την διακατέχει, δεν μπορεί πολλές φορές να υπερκεράσει τα εμπόδια τα οποία θέτει στην πράξη η παγκόσμια διπλωματία.

Παράγωγο της προαναφερθείσας Σύμβασης είναι ο θεσμός της Διάσκεψης των Μερών (Conference of the Parties-COP), η οποία συγκαλείται ετησίως για διάστημα δύο εβδομάδων και στην οποία μετέχουν όλα τα κράτη-μέρη της Σύμβασης, είτε ως απλοί παρατηρητές είτε έχοντας δικαίωμα λόγου και ψήφου. Παράλληλα με τη Διάσκεψη αυτή, λαμβάνουν χώρα κάθε χρόνο η Συνάντηση των Μερών σχετικά με το Πρωτόκολλο του Κιότο και η Συνάντηση των Μερών σχετικά με τη Συμφωνία των Παρισίων, στις οποίες μετέχουν όσα κράτη έχουν υιοθετήσει κάθε Σύμβαση, αντίστοιχα. Το Πρωτόκολλο του Κιότο υιοθετήθηκε στο πλαίσιο της COP3 το 1997 στο Κιότο της Ιαπωνίας και στόχευε σε μείωση των εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα κατά 5% στο διάστημα 2008-2012 σε σχέση με το επίπεδο εκπομπών το 1990. Η Συμφωνία των Παρισίων υπογράφηκε στο πλαίσιο της COP21 το 2015 στο Παρίσι και είναι ιστορικής σημασίας, καθώς, πέρα από τη δέσμευση για μείωση των εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα, έθεσε και το στόχο της μείωσης της υπερθέρμανσης του πλανήτη από 2° C σε 1,5° C ετησίως. Οι τρεις αυτές Διασκέψεις, λοιπόν, με την COP να αποτελεί τη σπουδαιότερη, καθώς συγκεντρώνει το μεγαλύτερο αριθμό μερών, εξελίσσονται παράλληλα, λειτουργώντας με γνώμονα τη Σύμβαση-Πλαίσιο του 1994.

Στη φετινή Διάσκεψη προήδρευσε το Ηνωμένο Βασίλειο, με τον Υπουργό Alok Sharma. Η Συνέλευση αυτή, 26η στη σειρά, ήρθε να αναπληρώσει τη χαμένη του 2020, η οποία αναβλήθηκε λόγω της πανδημίας του κορωνοϊού, δίνοντας, βέβαια, ταυτόχρονα την ευκαιρία στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής, με την εκλογή του νέου Προέδρου, να ξαναμετάσχουν στη Συμφωνία των Παρισίων, από την οποία είχαν αποχωρήσει διθυραμβικά επί προεδρίας Donald Trump.

Ρόλος του Ηνωμένου Βασιλείου, ως Προέδρου, ήταν να οδηγήσει τα μέρη σε συμφωνία με consensus, γεγονός το οποίο σημαίνει ότι όλα τα συμβαλλόμενα μέρη οφείλουν να συμφωνήσουν προκειμένου να ληφθεί απόφαση και, αν αυτό δε γίνει, τότε η συνεδρίαση καταλήγει άπρακτη. Η επιλογή του consensus ως τρόπου επίτευξης τελικής απόφασης δείχνει τη σημασία του θέματος διαχείρισης της περιβαλλοντικής κρίσης, καθώς η αντικειμενικά δύσκολα επιτεύξιμη ομοφωνία των κρατών, εάν προκύψει, δίνει την αίσθηση ότι υπάρχει κοινός προσανατολισμός και πρόθεση για συλλογική αντιμετώπιση του προβλήματος. Επομένως, για ένα τόσο ζωτικό θέμα όσο το περιβαλλοντικό είναι λογική η επιθυμία χάραξης μιας κοινής πολιτικής, χωρίς σοβαρές αποκλίσεις από το κάθε κράτος.

Η συνεδρίαση φέτος κινήθηκε σε τέσσερις άξονες, ήτοι, στην επίτευξη των στόχων της Συμφωνίας των Παρισίων, στη λήψη μέτρων οικονομικής προσαρμογής των κοινωνιών του αναπτυσσόμενου κόσμου, στη χρηματοδότηση αυτών των χωρών από τα ανεπτυγμένα κράτη και στην προώθηση της διεθνούς συνεργασίας για τη γρηγορότερη προσέγγιση των επιδιώξεων οι οποίες τέθηκαν με τη Συμφωνία των Παρισίων. Κεντρικό ρόλο στις συζητήσεις διαδραμάτισε το άρθρο 6 της Συμφωνίας των Παρισίων, το οποίο είχε προκαλέσει διχογνωμίες και διαμάχες, όταν είχε τεθεί προς ψήφιση. Πλέον, όμως, έλαβε το απαραίτητο consensus ώστε να εφαρμοστεί στο εξής. Αποτέλεσμα των διαβουλεύσεων αυτού του δεκαπενθήμερου ήταν η Συμφωνία της Γλασκώβης για το Κλίμα, στο πλαίσιο της οποίας όλα τα μέρη συμφώνησαν να συνεργαστούν για τη διατήρηση του στόχου του -1,5° C και για την ολοκλήρωση των ρυθμίσεων τις οποίες εισήγαγε η Συνθήκη των Παρισίων.

Στο προοίμιο της Συμφωνίας, όπως εξάλλου και σε κάθε πολυμερή διεθνή συμφωνία, επαναλαμβάνονται οι βάσεις στις οποίες στηρίζεται (Σύμβαση-Πλαίσιο του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών για το Κλίμα, Πρωτόκολλο του Κιότο και Συνθήκη των Παρισίων) και τίθενται οι αρχές οι οποίες την διέπουν, δηλαδή, η βιώσιμη ανάπτυξη, ιδιαίτερα έπειτα από την πανδημία του Covid-19, και η σημασία της κλιματικής δράσης για τη φύση και τη βιοποικιλότητα. Στη συνέχεια, η Συμφωνία χωρίζεται σε θεματικές ενότητες, καθεμιά από τις οποίες συζητείτο μία διαφορετική ημέρα από συγκεκριμένες Επιτροπές. Πρώτα, τίθενται και αξιολογούνται, ως σημαντικότερα, τα επιστημονικά πορίσματα σχετικά με την κατάσταση του πλανήτη, έπειτα, ανοίγει το κεφάλαιο της προσαρμογής των κρατών και, συγκεκριμένα, των οικονομικών τους στα νέα δεδομένα, εν συνεχεία, εισάγεται το μείζον θέμα της μείωσης των εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα, κατόπιν, επισημαίνεται το πρόβλημα των απωλειών και καταστροφών τις οποίες, ενδεχομένως, θα αντιμετωπίσουν τα αναπτυσσόμενα κράτη στην προσπάθειά τους να προσαρμοστούν στην πραγματικότητα της βιώσιμης ενέργειας και, τέλος, γίνεται αναφορά στην εισαγωγή της Συμφωνίας στην έννομη σφαίρα των κρατών-μερών και στη διεθνή συνεργασία.

Όσον αφορά στα επιστημονικά πορίσματα, η Συνθήκη αναγνωρίζει τη σημασία τους για τη λήψη αποτελεσματικών μέτρων ενάντια στην κλιματική αλλαγή (άρθρο 1) και υπογραμμίζει το έργο της Διακυβερνητικής Επιτροπής για την Κλιματική Αλλαγή, το κυριότερο όργανο του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών το οποίο είναι ταγμένο σε αυτόν το σκοπό (άρθρο 2). Η ριζική διαφορά σε σχέση με τις προηγούμενες Διασκέψεις είναι ότι φέτος, για πρώτη φορά, αναγνωρίστηκαν οι προειδοποιήσεις των οργάνων αυτού οι οποίες καλούσαν σε άμεση, επείγουσα δράση και δυστυχώς είχαν παραγκωνιστεί τα προηγούμενα

χρόνια, γεγονός για το οποίο είχε διατυπωθεί δριμύτατη κριτική. Τώρα δηλώνεται ευθαρσώς ότι η ανθρώπινη δραστηριότητα είναι η αιτία της καταστροφικής ανόδου της θερμοκρασίας παγκοσμίως (άρθρο 3) και, παράλληλα, γίνεται και διαμοιρασμός ευθύνης μεταξύ των συμβαλλόμενων μερών, καθώς τεκμαίρεται ότι κάποια κράτη, τα οποία δεν κατονομάζονται αλλά διακρίνονται ανάλογα με τις «διαφορετικές τους ευθύνες και τις αντίστοιχες δυνατότητές τους», οφείλουν να λάβουν περισσότερα και δραστικότερα μέτρα σε σχέση με άλλα (άρθρο 4), καθώς και να στηρίζουν οικονομικά τα ασθενέστερα ώστε να λάβουν και αυτά τα κατάλληλα μέτρα (άρθρο 5).

Φυσικά, ρίζα όλων των ζητημάτων είναι το οικονομικό, κάτι το οποίο προφανώς απασχολεί ιδιαίτερα και τους συμβαλλόμενους, αφού με τη Συμφωνία των Παρισίων δεν είχε στοιχειοθετηθεί ο τρόπος μετάβασης από τη μη ανανεώσιμη στην πράσινη ενέργεια, παράλειψη η οποία επέτρεψε την ολιγωρία των μερών. Για αυτόν το λόγο, υιοθετήθηκε το πρόγραμμα GlasS (άρθρο 11) με στόχο την ανάπτυξη της πλήρους ισχύος της Συμφωνίας των Παρισίων, με άξονα τη βιώσιμη προσαρμογή, κάτι το οποίο θα πρέπει να αξιολογείται και να επιτρεφτεί από συγκεκριμένους θεσμούς, να εκφράζεται μέσα από κρατικές πρωτοβουλίες και να εξυπηρετεί τις ανάγκες όλων των κρατών, ιδιαίτερα δε των αναπτυσσόμενων. Στο πλαίσιο αυτό, οι οικονομικές ρυθμίσεις αναλύονται ακόμα περισσότερο στο επόμενο κεφάλαιο περί προσαρμογής των οικονομικών. Τα μέρη εκφράζουν την ανησυχία τους ότι τα ήδη ληφθέντα οικονομικά μέτρα δεν εξυπηρετούν την αναχαίτιση του δαίμονα της κλιματικής αλλαγής (άρθρο 14), χαιρετίζοντας τις δεσμεύσεις τις οποίες ανέλαβαν ανεπτυγμένες χώρες μετά από εκκλήσεις των αναπτυσσόμενων χωρών για περισσότερα χρήματα, αφού δεν μπορούν να διαχειριστούν την κρίση με τα μέχρι τώρα χορηγούμενα ποσά (άρθρο 17). Στόχος, συνεπώς, είναι η διοχέτευση μέχρι και εκατό δισεκατομμυρίων δολαρίων στις χώρες αυτές, με την ελπίδα ότι αυτό θα ξεκινήσει από το 2023. Έτσι, τα ανεπτυγμένα κράτη παρακαλούνται να διπλασιάσουν τις εισφορές τους στον αναπτυσσόμενο κόσμο μέχρι το 2025 (άρθρο 18).

Το κεντρικότερο σημείο της Συμφωνίας είναι ο μετριασμός των εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα, ένα σημείο το οποίο έδρεψε δάφνες, επειδή πλέον θα επιφέρει την επιτάχυνση των συμφωνηθέντων στο Παρίσι, με την κάλυψη των «κενών» της προηγούμενης Συμφωνίας. Για μια ακόμα φορά, επαναλαμβάνεται εμφαντικά η στόχευση για τη μείωση της θερμοκρασίας (άρθρα 20 και 21). Πρώτη φορά σε κείμενο του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών γίνεται αναφορά στη λέξη «άνθρακας» ("coal power"), η χρήση του οποίου πρέπει, σε πρώτο στάδιο, απλώς να μετριαστεί ("phase-down") και όχι να σταματήσει ("phase out") (άρθρο 36). Πρόκειται για μια πολύ σκληρή γλωσσική επιλογή για τα δεδομένα ενός κειμένου τόσο διπλωματικού, απαραίτητη, όμως,

όπως προκύπτει από τις προειδοποιήσεις των επιστημόνων. Φαίνεται, δηλαδή, ότι τα μέρη δείχνουν να αντιλαμβάνονται το επείγον. Παρακαλούνται, λοιπόν, όσα δεν το έχουν ήδη πράξει, να καταθέσουν σχέδια διαχείρισης και μείωσης των εκπομπών (άρθρο 32). Τονίζεται η ανάγκη για μακροπρόθεσμη χρηματοδότηση, μια διαδικασία, όμως, η οποία επιδιώκεται μετά το 2025 να ανανεωθεί και να γίνει πιο διαφανής, ανοιχτή και συμπεριληπτική (Άρθρο 45), σύμφωνα κυρίως με τις ανάγκες των ευάλωτων και στην πλειοψηφία τους αναπτυσσόμενων κρατών (άρθρο 48).

Το επόμενο κεφάλαιο περί απωλειών και καταστροφών αναφέρεται στις οφειλόμενες στον ανθρώπινο παράγοντα συνέπειες της κλιματικής αλλαγής, οι οποίες βρίσκονται πέρα από τις δυνατότητες προσαρμογής της φύσης και των κοινωνιών (άρθρο 61). Για την αντιμετώπιση αυτών των παράπλευρων επιπτώσεων, η Συνέλευση αποφάσισε να διοχετεύσει ακόμα περισσότερα χρήματα (άρθρο 64) και να ιδρύσει το πρόγραμμα «Διάλογος της Γλασκώβης», στον οποίο θα συμμετέχουν τα κράτη, ειδικοί και πολίτες και θα συναποφασίζουν την καλύτερη κατανομή των πόρων (άρθρο 73). Σχετική αποτυχία, πάντως, της Διάσκεψης είναι η μη επίτευξη consensus για τη δημιουργία ειδικού ταμείου, πρωτοβουλία η οποία θα ανακούφιζε τις αναπτυσσόμενες χώρες οι οποίες μαστίζονται κατά κόρον από ακραία και μη αντιμετωπίσιμα καιρικά φαινόμενα.

Καίρια πτυχή της Διάσκεψης ήταν και η επίλυση των πολιτικών διαφορών οι οποίες είχαν προκύψει από το «Εγχειρίδιο της Σύμβασης των Παρισίων», συγκεκριμένα, λόγω των άρθρων 6 παρ. 2 σχετικά με τη διεθνή συνεργασία και 6 παρ. 4 της Σύμβασης των Παρισίων σχετικά με τη δημιουργία μηχανισμού του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών για τη μείωση των εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα, με τη συμφωνία δημιουργίας θεσμών και οργάνων για την εφαρμογή της Συμφωνίας των Παρισίων (άρθρο 75). Επιλύθηκε, επομένως, το πρόβλημα του χρόνου υιοθέτησης και ενσωμάτωσης της Συμφωνίας στα εγχώρια δίκαια, με την πρόταση ενός κοινού για όλα τα κράτη χρονικού ορίου (άρθρο 78). Τέλος, όσον αφορά στη συνεργασία, ενδυναμώνεται ο ρόλος των νέων (άρθρο 92), των ιθαγενών φυλών (άρθρο 93) και των γυναικών (άρθρο 95), τριών ασθενέστερων κοινωνικών ομάδων, οι οποίες, όμως, όπως τονίζει η Συμφωνία, μπορούν να κάνουν τη διαφορά.

Καταληκτικά, θα ήθελα να τονίσω ότι η COP26 επέλυσε μερικά πολύ σοβαρά ζητήματα, τα οποία πήγαζαν από τα νομικά κενά της Συμφωνίας των Παρισίων, κάνοντας, έτσι, ένα βήμα προς τη σωστή κατεύθυνση. Εν τούτοις, δίστασε να πάρει σαφέστερη θέση σε ορισμένα θέματα, μη δείχνοντας διάθεση να τα αντιμετωπίσει σφαιρικά. Δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι η ανάπτυξη είναι έννοια σύνολη και δε συνάδει με διαχωρισμούς. Αν το επιτρέψουμε αυτό, τότε έχουμε υπογράψει τη θανατική μας καταδίκη.

31 OCT - 12 NOV 2021
GLASGOW

COP26

IN PARTNERSHIP WITH ITALY

Το Διάστημα είναι για όλους...

Της Δάφνης Πολιτικού

Space is for everybody. It is not just for a few people in science or math, or for a select group of astronauts. That is our frontier out there, and it is everybody's business to know about space!

Δε θα μπορούσα να βρω καλύτερη εισαγωγή για το παρόν άρθρο από αυτήν τη φράση της Christa McAuliffe, της πρώτης Αμερικανίδας πολιτη η οποία επιλέχθηκε να πάει στο Διάστημα για να συμμετάσχει στην αποστολή της National Aeronautics and Space Administration (NASA) με το διαστημικό λεωφορείο Challenger. Από τα πρώτα βήματα προς την εξερεύνηση του Διαστήματος, η ανθρωπότητα μαγεύτηκε από τις αμέτρητες ευκαιρίες τις οποίες είχε να προσφέρει. Ήταν ένα καινούριο και ανεξερεύνητο περιβάλλον, μια νέα πρόκληση και, φυσικά, καταφέραμε να δημιουργήσουμε όλες τις απαραίτητες προϋποθέσεις και τα μέσα για να μπορέσουμε να επωφεληθούμε από τις απεριόριστες δυνατότητές του.

Το πρώτο αποφασιστικό βήμα προς το Διάστημα πραγματοποιείται στις 4 Οκτωβρίου 1957, όταν η Σοβιετική Ένωση εκτοξεύει τον πρώτο τεχνητό δορυφόρο Sputnik 1, ο οποίος τίθεται σε τροχιά επιτυχώς. Με τον τρόπο αυτό, δίνεται και το έναυσμα της έναρξης του διαστημικού αγώνα, της λεγόμενης «Κούρσας για τη Σελήνη», ανάμεσα στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής και στη Σοβιετική Ένωση. Η περίοδος αυτή σηματοδοτείται από σπουδαία επιτεύγματα στο χώρο του Διαστήματος. Σύντομα η Σοβιετική Ένωση στέλνει και τον πρώτο άνθρωπο στο Διάστημα, το Yuri Gagarin, με το Vostok 1 στις 12 Απριλίου 1961. Ακολουθεί η αμερικανική απάντηση με την αποστολή του Apollo 11 και τους Neil Armstrong, Buzz Aldrin και Michael Collins να πατούν στο φεγγάρι.

Ο ανταγωνισμός αυτός ανάμεσα στις δύο υπερδυνάμεις της εποχής και η ανεξέλεγκτη ταχύτητα με την οποία πραγματοποιούνται οι διαστημικές τους δραστηριότητες δημιουργούν ένα κλίμα ανησυχίας στην παγκόσμια κοινότητα. Έτσι, ένα μήνα μετά την εκτόξευση του Sputnik 1, η Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών επικαλούμενη το άρθρο 13 του Καταστατικού Χάρτη, σύμφωνα με το οποίο «(...) θα προκαλέσει μελέτες και θα κάνει προτάσεις με σκοπό (...) να ενισχύσει τη διεθνή συνεργασία στον πολιτικό τομέα και να ενθαρρύνει την προοδευτική ανάπτυξη του διεθνούς δικαίου και την κωδικοποίησή του.», εκφράζει τις ανησυχίες της για την πιθανή χρήση του Διαστήματος για στρατιωτικούς σκοπούς, κίνδυνος καθόλου παράλογος, ιδιαίτερα τότε, κατά τη διάρκεια του «Ψυχρού Πολέμου».

Αντιλαμβανόμενα τους κινδύνους μιας άναρχης αξιοποίησης του Διαστήματος, τα κράτη συμφωνούν στην ανάπτυξη ενός νομικού πλαισίου το οποίο θα ρυθμίζει τις διαστημικές τους δραστηριότητες και θα εξασφαλίζει τον ειρηνικό τους χαρακτήρα. Έτσι, τη δεκαετία η οποία μεσολάβησε από την εκτόξευση του Sputnik 1 μέχρι και την υιοθέτηση του πρώτου συμβατικού κειμένου για το Διάστημα τίθενται τα πρώτα θεμέλια για τη ρύθμιση των διαστημικών δραστηριοτήτων με μια σειρά Ψηφισμάτων της Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών. Τα σπουδαιότερα από αυτά τα Ψηφίσματα είναι το 1148 (XII) της 14ης Νοεμβρίου 1957, το 1348 (XIII) της 13ης Δεκεμβρίου 1958, το 1472 (XIV) της 12ης Δεκεμβρίου 1959, το 1721 (XVI) της 20ής Δεκεμβρίου 1961, το 1884 (XVIII) της 17ης Οκτωβρίου 1963 και το 1962 (XVIII) της 13ης Δεκεμβρίου 1963, στο οποίο η Γενική Συνέλευση διακηρύσσει «πανηγυρικά» τις θεμελιώδεις αρχές του Διαστημικού Δικαίου, τέσσερα χρόνια πριν την κωδικοποίησή τους σε Συνθήκη.

Έτσι, φτάσαμε να μιλάμε σήμερα για το Δίκαιο του Διαστήματος. Αντικείμενο του συνόλου αυτών των διεθνών κανόνων είναι ακριβώς

οι σχέσεις οι οποίες δημιουργούνται μεταξύ των κρατών όχι μόνο όσον αφορά στην εξερεύνηση και στην εκμετάλλευση του διαστημικού χώρου, αλλά και σε κάθε διαστημική δραστηριότητα η οποία εξελίσσεται στη Γη ή στον εναέριο χώρο.

Ο κορμός του Δικαίου του Διαστήματος συνίσταται στις πέντε κύριες Συνθήκες οι οποίες ρυθμίζουν τις δραστηριότητες όλων των παραγόντων στο εξωατμοσφαιρικό Διάστημα. Το πρώτο συμβατικό κείμενο αποτελεί η Συνθήκη επί των Αρχών που Διέπουν τη Δραστηριότητα των Κρατών κατά την Εξερεύνηση και Χρησιμοποίηση του Εξωατμοσφαιρικού Διαστήματος, συμπεριλαμβανομένης της Σελήνης και των Άλλων Ουράνιων Σωμάτων (1967). Ακολουθούν η Συμφωνία για τη Διάσωση των Αστροναυτών, την Επιστροφή των Αστροναυτών και την Επιστροφή Αντικειμένων που Εκτοξεύθηκαν στο Εξωατμοσφαιρικό Διάστημα (1968), καθώς επίσης και η Σύμβαση για τη Διεθνή Ευθύνη από τις Ζημιές που Προκαλούνται από τα Διαστημικά Αντικείμενα (1972). Το τέταρτο συμβατικό κείμενο είναι η Σύμβαση για την Καταγραφή Αντικειμένων που Εκτοξεύονται στο Εξωατμοσφαιρικό Διάστημα (1975), ενώ το πιο πρόσφατο από τα συμβατικά κείμενα για το Διάστημα αποτελεί η Συμφωνία για τις Δραστηριότητες των Κρατών επί της Σελήνης και των Άλλων Ουράνιων Σωμάτων (1979).

Οι διαστημικές δραστηριότητες των κρατών δε ρυθμίζονται περιοριστικά και μόνο από τις πέντε κύριες προαναφερθείσες Συνθήκες. Υπάρχουν και άλλες συναφείς διεθνείς Συμβάσεις οι οποίες αφορούν είτε άμεσα είτε έμμεσα στο νομικό καθεστώς των εν λόγω δραστηριοτήτων. Οι κυριότερες από αυτές είναι η Συνθήκη Απαγόρευσης Πυρηνικών Δοκιμών στην Ατμόσφαιρα, στο Εξωατμοσφαιρικό Διάστημα και κάτω από το Νερό (1963), η Συνθήκη για τη Μη Διασπορά των Πυρηνικών Όπλων (1968) και η Σύμβαση για την Απαγόρευση της Στρατιωτικής ή Οποιασδήποτε Άλλης Εχθρικής Χρήσης των Τεχνικών Μεθόδων Μεταβολής του Περιβάλλοντος (1976). Φυσικά, δε λείπουν και οι διμερείς συμφωνίες ανάμεσα στα κράτη, το περιεχόμενο των οποίων εστιάζει -κατά κύριο λόγο- σε θέματα της μεταξύ τους επιστημονικής και τεχνικής συνεργασίας για την εξερεύνηση και την εκμετάλλευση του Διαστήματος.

Όπως ήδη σημειώθηκε, οι πρώτοι νομικοί κανόνες για τη ρύθμιση της εξερεύνησης και της εκμετάλλευσης του Διαστήματος προέκυψαν από αποφάσεις της Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών. Οι αποφάσεις αυτές αποκρυσταλλώνουν τις βασικές πρακτικές και απόψεις των κρατών σε μία εποχή κατά την οποία οι διαστημικές δραστηριότητες είχαν μόλις αρχίσει. Η ταχύτητα με την οποία συγκεντρώθηκαν και κωδικοποιήθηκαν όλες αυτές οι πρακτικές και οι απόψεις προσδίδουν στο Δίκαιο του Διαστήματος έναν ιδιαίτερο χαρακτήρα. Για το λόγο αυτό, πολλοί ειδικοί του κλάδου αναφέρονται σε «στιγμιαίο εθιμικό δίκαιο», ειδικά όταν πρόκειται για τις θεμελιώδεις αρχές του Δικαίου του Διαστήματος.

Ο χαρακτηρισμός αυτός του εθιμικού Δικαίου του Διαστήματος ως «στιγμιαίο» δεν μπορεί παρά να θεωρηθεί ακριβής, ιδιαίτερα αν αναλογιστεί κανείς όχι μόνο την ταχύτητα σχηματισμού αυτών των αρχών και των κανόνων, αλλά και το ότι το πρώτο συμβατικό κείμενο, η Συνθήκη επί των Αρχών που Διέπουν τη Δραστηριότητα των Κρατών κατά την Εξερεύνηση και Χρησιμοποίηση του Εξωατμοσφαιρικού Διαστήματος, συμπεριλαμβανομένης της Σελήνης και των Άλλων Ουράνιων Σωμάτων, υπογράφηκε μόλις λίγα χρόνια μετά τις πρώτες διαστημικές δραστηριότητες. Η Συνθήκη αυτή οργανώνει και κωδικοποιεί εθιμικές αρχές, τις οποίες είχαν διαμορφώσει τα κράτη,

και, για το λόγο αυτό, θεωρείται ως η Magna Carta του Διαστημικού Δικαίου.

Για την καλύτερη κατανόηση του χαρακτήρα και του περιεχομένου των κανόνων του Διεθνούς Δικαίου του Διαστήματος, κρίνεται απαραίτητη η αναφορά στις πλέον σημαντικές αρχές του, όπως αυτές κωδικοποιούνται στην εν λόγω Συνθήκη. Στο άρθρο I κατοχυρώνεται η αρχή της ελευθερίας στην εξερεύνηση και εκμετάλλευση του Διαστήματος, σύμφωνα με το Διεθνές Δίκαιο και προς το συμφέρον και το όφελος όλων των κρατών της διεθνούς κοινότητας. Επιπλέον, στο άρθρο II θεμελιώνεται η αρχή της απαγόρευσης κάθε μορφής οικειοποίησης και προβολής κυριαρχικών δικαιωμάτων στο Διάστημα, εφόσον στο Διάστημα δεν αναγνωρίζεται κάποια μορφή κρατικής κυριαρχίας, ενώ το άρθρο IV αφορά στην αρχή της αποστρατιωτικοποίησης του Διαστήματος, της Σελήνης και των άλλων ουράνιων σωμάτων. Τέλος, στο άρθρο V κατοχυρώνεται η αρχή της διεθνούς ασυλίας των αστροναυτών και, ακολούθως, στο άρθρο VI ρυθμίζεται το ζήτημα της διεθνούς ευθύνης των κρατών από τις δραστηριότητές τους στο Διάστημα.

Είναι γεγονός πως από την εποχή των πέντε κύριων Συνθηκών του Διαστημικού Δικαίου και των συναφών συμφωνιών για την καλύτερη και ασφαλέστερη εκτέλεση των διαστημικών δραστηριοτήτων, η διεθνής κοινότητα δεν έχει προχωρήσει στην υιοθέτηση άλλου δεσμευτικού συμβατικού κειμένου. Από το 1979, με την υπογραφή της μη καθολικά αποδεκτής ακόμη Συμφωνίας για τις Δραστηριότητες των Κρατών επί της Σελήνης και των Άλλων Ουράνιων Σωμάτων, ιδιαίτερα τα κράτη με έντονη παρουσία στο Διάστημα, όπως οι Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής, αντιστέκονται στις νέες δεσμεύσεις και αντί αυτών προτείνουν μια πιο ευέλικτη προσέγγιση, δηλαδή, την υιοθέτηση κειμένων μη υποχρεωτικού χαρακτήρα. Πρόκειται για το λεγόμενο "soft law" το οποίο περιλαμβάνει «Αρχές», «Κατευθυντήριες Οδηγίες», «Κώδικες Συμπεριφοράς» και «Βέλτιστες Πρακτικές», η συνεπής, διαρκής και ομοιόμορφη εφαρμογή των οποίων, καίτοι μη δεσμευτικών κανόνων, από τα κράτη ενδεχομένως να οδηγήσει τελικά στη θεμελίωση αυτών ως εθιμικών κανόνων.

Για την καλύτερη εφαρμογή του Διεθνούς Διαστημικού Δικαίου και την αποτελεσματικότερη προάσπιση των δικαιωμάτων των κρατών όσον αφορά στην εξερεύνηση και στην εκμετάλλευση του Διαστήματος και των ωφελειών τις οποίες παρέχει, έχουν ιδρυθεί Διεθνείς Οργανισμοί ή εθνικοί φορείς. Στο πλαίσιο αυτό, αξίζει να αναφερθούμε στην Επιτροπή Ειρηνικών Χρήσεων του Εξωατμοσφαιρικού Διαστήματος (Committee on the Peaceful Uses of Outer Space-COPUOS), η οποία ιδρύθηκε με την Απόφαση 1472 (XIV) της 12ης Δεκεμβρίου 1959 από τη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών. Σκοπός της ίδρυσής της δεν είναι άλλος από την επιτήρηση και τη διαφύλαξη της ειρηνικής χρήσης του Διαστήματος και την αξιοποίηση αυτού προς το συμφέρον όλης της ανθρωπότητας. Στο πλαίσιο αυτό, έχει εκδώσει Κατευθυντήριες Γραμμές για τον Περιορισμό των Διαστημικών Αποβλήτων και Κατευθυντήριες Γραμμές για την Μακροπρόθεσμη Βιωσιμότητα των Εξωατμοσφαιρικών Διαστημικών Δραστηριοτήτων.

Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, λειτουργεί από το 1975 η Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Διαστήματος (European Space Agency). Σκοπός της είναι η διεύθυνση και ο συντονισμός των διαφόρων προγραμμάτων εξερεύνησης και εκμετάλλευσης του Διαστήματος, κατά κύριο λόγο όσον αφορά στα προγράμματα τηλεπικοινωνιών και μετεωρολογίας, στα οποία εξειδικεύονται και οι εν λειτουργία δορυφόροι της.

Σε εθνικό επίπεδο, ιδρύθηκε το 2017 ο Ελληνικός Διαστημικός Οργανισμός ο οποίος λειτουργούσε ως Νομικό Πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου και είχε ως στόχο την εξειδίκευση και υλοποίηση της πολιτικής της Ελλάδας στο Διάστημα και τη διαχείριση εθνικών προγραμμάτων σχετικών με τις διαστημικές τεχνολογίες. Τον Αύγουστο του 2019, ο Ελληνικός Διαστημικός Οργανισμός καταργήθηκε και ως καθολικός διάδοχος του συστάθηκε το Ελληνικό Κέντρο Διαστήματος, το οποίο

έχει τη μορφή Νομικού Προσώπου Ιδιωτικού Δικαίου και στόχο την οργάνωση και διαχείριση των ελληνικών διαστημικών προγραμμάτων, την ενεργό συμμετοχή της χώρας σε ευρωπαϊκές πρωτοβουλίες και προγράμματα, αλλά και την προαγωγή της εκπαίδευσης σχετικά με την επιστήμη και την τεχνολογία των διαστημικών δραστηριοτήτων.

Αν κάποιος παρακολουθήσει την επικαιρότητα όσον αφορά στις διαστημικές δραστηριότητες οι οποίες εκτυλίσσονται ή προγραμματίζονται τη δεδομένη χρονική στιγμή, θα εκπλαγεί από το μέγεθος της εξέλιξης της ανθρωπότητας στον τομέα αυτόν. Εξήντα τέσσερα χρόνια πριν, ο άνθρωπος έφτασε στο Διάστημα αποδεικνύοντας πως ο ουρανός δεν είναι το όριο. Βήμα βήμα κατόρθωσε να εκτοξεύει αντί για ένα δορυφόρο χιλιάδες μαζί, αυξάνοντας τα οφέλη για την παγκόσμια κοινότητα, αντί για ένα άψυχο αντικείμενο να στέλνει ανθρώπους στο Διάστημα, οι οποίοι αντί για μια σύντομη διαμονή στο εξωατμοσφαιρικό διαστημικό περιβάλλον πλέον μπορούν και εργάζονται για χρόνια σε μια μόνιμη εγκατάσταση, στο Διεθνή Διαστημικό Σταθμό. Η ανθρωπότητα πέρασε από την έκκληξη των μεμονωμένων επανδρωμένων ή μη αποστολών στην αποικιοποίηση του Άρη, στο τίσιμο διαστημικών ξενοδοχείων και στην προώθηση του διαστημικού τουρισμού.

Ζούμε στην εποχή κατά την οποία όλα αυτά είναι δυνατά, κυρίως, λόγω της εισόδου «στη διαστημική αρένα» ιδιωτών και μεγάλων εταιριών πρόθυμων να κάνουν πραγματικότητα και την πιο απίθανη ιδέα τους. Τα νέα αυτά δεδομένα, πέρα από τη συγκλονιστική αύξηση των διαστημικών δραστηριοτήτων και την άνθηση της εξερεύνησης των δυνατοτήτων του Διαστήματος, έφεραν στο προσκήνιο και πολλές προκλήσεις. Μέρα με τη μέρα, καθίσταται αντιληπτό πως το εφαρμοζόμενο νομικό πλαίσιο του Δικαίου του Διαστήματος δεν επαρκεί. Και αυτή η άποψη είναι καθ' όλα εύλογη, δεδομένου ότι οι κανόνες και οι αρχές του Διαστημικού Δικαίου είχαν σχηματιστεί εξήντα περίπου χρόνια πριν, οπότε τα κράτη δεν μπορούσαν καν να φανταστούν το επίπεδο στο οποίο έχουν φτάσει τώρα οι δραστηριότητες στο Διάστημα. Επιπροσθέτως, την εποχή εκείνη, παράγοντες των διαστημικών δραστηριοτήτων ήταν μόνο τα κράτη, ενώ στις μέρες μας αυξάνεται διαρκώς η παρουσία ιδιωτών ως υποκειμένων στο εξωατμοσφαιρικό διαστημικό περιβάλλον. Γίνεται, λοιπόν, αντιληπτό το ότι το υφιστάμενο Διαστημικό Δίκαιο -πόσω μάλλον κείμενα και αρχές μη δεσμευτικού χαρακτήρα- αδυνατεί να καλύψει τις ανάγκες της ραγδαίας ανάπτυξης των διαστημικών δραστηριοτήτων, τη στιγμή κατά την οποία ο ιδιωτικός τομέας αρχίζει να παρεμβαίνει όλο και πιο έντονα.

Αργά ή γρήγορα τα κράτη θα πρέπει να επανεξετάσουν το ζήτημα της υιοθέτησης νέων δεσμευτικών κανόνων οι οποίοι θα ρυθμίζουν την εξερεύνηση και την εκμετάλλευση του Διαστήματος, αλλά και θα εξισορροπούν τόσο τα συμφέροντα των κρατών όσο και του ιδιωτικού τομέα. Άλλωστε, ανεξαρτήτως του ποιος είναι επικεφαλής μιας διαστημικής αποστολής ή ενός διαστημικού προγράμματος, αυτό το οποίο θα πρέπει να προφυλαχθεί πάση θυσία είναι ο πάνδημος χαρακτήρας του Διαστήματος και, φυσικά, η βιωσιμότητα του εξωατμοσφαιρικού διαστημικού περιβάλλοντος...

Ας μιλήσουμε για τη Meta...

Του Κωνσταντίνου Βιέννα

Προκαλεί σε κάποιον εντύπωση ότι, έχοντας να επιλέξει μεταξύ της πνευματικής υγείας εφήβων κοριτσιών και του κέρδους, η Facebook, Inc. διάλεξε το δεύτερο; Εκπλήσσει η χρόνια επιλογή της να αφήσει τις πλατφόρμες της, οι οποίες τόσο πολύ προωθούν τη διάδραση, παντελώς απροστάτευτες απέναντι στις ψευδείς ειδήσεις; Μήπως σοκάρει η παρουσίαση ακραίου ιδεολογικού περιεχομένου, ανάλογου με τις πεποιθήσεις των χρηστών, το οποίο ριζοσπαστικοποίησε σε μικρό χρόνο τμήματα της αμερικανικής -και όχι μόνο- κοινωνίας;

Η απάντηση, αν κανείς δεν εθελοτυφλούσε, μάλλον είναι αρνητική. Τα πρότερα σκάνδαλα της εταιρίας, εξάλλου, από τη στιγμή της ίδρυσής της μέχρι τις αποκαλύψεις σχετικά με την υποκλοπή προσωπικών δεδομένων στην υπόθεση Cambridge Analytica, φανερώνουν έναν τρόπο λειτουργίας ο οποίος παραβίαζε, αν όχι πάντα το νόμο, σίγουρα τους κανόνες της εταιρικής ηθικής, εφόσον δεχθούμε την ύπαρξή της.

Η διαφορά, εν τούτοις, των αποκαλύψεων της Frances Haugen έγκειται στη διεισδυτική ματιά, την οποία μάς προσέφεραν τα εσωτερικά έγγραφα της εταιρίας, καθιστώντας συμπεράσματα εμπειρικές υποψίες, οι οποίες είχαν δημιουργηθεί ως προς τον τρόπο με τον οποίο τα υψηλόβαθμα και μη στελέχη της αντιμετωπίζουν τις ανακλύπτουσες κατά τη λειτουργία της προκλήσεις. Οι διαρροές της πρώην εργαζομένης του ομίλου, σε συνδυασμό με τις συνεντεύξεις της και τις καταθέσεις της στο Κογκρέσο των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής, στο Ευρωκοινοβούλιο και στις Βουλές κρατών της Ευρώπης, όπως του Ηνωμένου Βασιλείου και της Γερμανίας, άνοιξαν τη μαύρη βίβλο του Facebook.

Η πλατφόρμα κατεδείχθη ως συνεργός, αν όχι αυτοργός, εγκλημάτων φυλετικής βίας στην Ινδία και ως σημείο εκκόλαψης θεωριών συνωμοσίας για την υποτιθέμενη νίκη του Donald Trump στις εκλογές του 2020, την ίδια ώρα κατά την οποία αποκαλύπτονταν η ύπαρξη εκατομμυρίων χρηστών “VIP” για τους οποίους αίρονταν οι κανόνες χρήσης της πλατφόρμας. Επιπλέον, έτι χειρότερα, η εταιρία εμφανίστηκε να προωθεί περιεχόμενο με θετική κριτική για την ίδια, σε μια προφανή προώθηση της εικόνας της.

Το “marketing” της Frances Haugen, η οποία φρόντισε να επενδύσει σε κρυπτονομίσματα και να καταφύγει στο Πουέρτο Ρίκο, προτού λάβει κεντρικό ρόλο στη δημοσιοποίηση των αποκαλύψεων, κινήσεις οι οποίες δε συνθίζονται από πληροφοριοδότες για υποθέσεις τέτοιας σημασίας, έχει γεννήσει μερικά ερωτηματικά σε δημοσιογραφικούς κύκλους. Εν τούτοις, το αληθές των αποκαλύψεων της δεν αμφισβητείται από κανέναν, έστω και αν η Facebook, Inc. μίλησε για «επιλεκτική δημοσιοποίηση με στόχο τη βλάβη της εταιρίας». Προφανώς, πάντως, κάθε πολιτικός και οικονομικός παίκτης, ο οποίος θέλει να συνδιαλλαγεί με την εταιρία, στερείται πλέον της ευκαιρίας να δηλώσει άγνοια για τις δραστηριότητές της.

Για αυτόν το λόγο, άλλωστε, οι εκπρόσωποι και λομπήστες της Facebook, Inc. γίνονται personae non gratae ειδικά στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής, παρά τα τεράστια ποσά τα οποία διατίθενται για την αγορά υπηρεσιών πρώην συμβούλων και των δύο μεγάλων αμερικανικών κομμάτων, χωρίς αυτό, βέβαια, να σημαίνει πως η εταιρία δεν έχει αντλήσει υψηλόβαθμο δυναμικό από τη δική μας πλευρά του Ατλαντικού. Αρκεί, σχετικά, να αναφέρουμε το Nick Clegg, εταίρο κάποτε της κυβέρνησης του David Cameron, ο οποίος εργάζεται πλέον για τον τεχνολογικό κολοσσό.

Ειδικά στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής, πάντως, η συγκυρία δε θα μπορούσε να είναι δυσμενέστερη. Η αμερικανική (ακρο)δεξιά έχει, εδώ και μερικά χρόνια, υιοθετήσει το αφήγημα της καταπίεσης των συντηρητικών φωνών στο διαδίκτυο, ιδέα η οποία εντάθηκε μετά το κλείσιμο των λογαριασμών του τότε εν ενεργεία Προέδρου Donald Trump. Όσο για την αριστερά, εστιάζει τον αγώνα της κατά των μονοπωλίων και του λόγου μίσους, ο οποίος ανθεί στα κοινωνικά δίκτυα. Έτσι, εξηγείται η από ετών εχθρική στάση των αμερικανικών αρχών στις καταθέσεις των επικεφαλής των μεγάλων εταιριών τεχνολογίας, μεταξύ των οποίων και του ίδιου του Mark Zuckerberg, ενώπιον της Γερουσίας.

Σε μια κίνηση υποχώρησης μπροστά στη σωρεία κακής δημοσιότητας και στα διαφαινόμενα νομικά προβλήματα, η Facebook, Inc. δέχθηκε πρόσφατα να συναινέσει σε μια επανεξέταση του κανονιστικού πλαισίου λειτουργίας της, η οποία ίσως καταλήξει στη δημιουργία ενός κρατικού οργανισμού ως επόπτη. Σημαντικότερη και πιο απτή αλλαγή, βέβαια, είναι η μετονομασία της. Η Meta Platforms, Inc. και η παρουσίότητά της μας καλωσόρισαν, υποτίθεται, σε ένα νέο ψηφιακό κόσμο, σε μια απέλπιδα προσπάθεια να μεταφερθεί η συζήτηση ξανά σε αμιγώς τεχνολογικά πλαίσια, ώστε ο Mark Zuckerberg και η ομάδα του να βρίσκονται στο στοιχείο τους.

Πέραν των γεγονότων, η συζήτηση για το παρόν και το μέλλον της μετονομασθείσας εταιρίας έχει πρωτοφανή αξία, ακόμα και για κάποιον τεχνολογικά αδαή. Είναι μια μάχη μεταξύ αντίρροπων τάσεων του σύγχρονου καπιταλισμού, ανάμεσα στην απόλυτη ασυδοσία στο βωμό του κέρδους και της εξέλιξης και στη δήθεν κοινωνικά σκεπτόμενη και βιώσιμη ανάπτυξη. Ή, με μια πιο κυνική ματιά, μια μάχη μεταξύ των εταιριών και των κρατών, στην οποία και οι δύο αγωνίζονται να διατηρήσουν την πρωτοκαθεδρία τους ως φορείς ισχύος.

Τελικά, η απάντηση την οποία θα δώσουμε, ως πολίτες και χρήστες των υπηρεσιών της Meta Platforms, Inc. αντανακλά και τη δική μας ηθική, κοινωνική και προσωπική. Πρόκειται δε για μια δύσκολη απάντηση, καθώς, όσο ανίκανοι έχουν αποδειχθεί έως τώρα οι κρατικοί μηχανισμοί όχι να ελέγξουν, αλλά ακόμη και να κατανοήσουν πώς λειτουργεί το Facebook, άλλο τόσο η εταιρία φάνηκε πολλάκις να λειτουργεί με τρόπο διαρρηγνύοντα την ίδια τη δομή των κοινωνιών μας.

Ίσως δικαιώνονται σε κάποιο βαθμό τα πολυφορεμένα κλισέ, τα οποία θυμίζουν κήρυγμα λουδιτών (αντιτεχνολογικό κίνημα εκδηλωθέν στη Μεγάλη Βρετανία την περίοδο της Βιομηχανικής Επανάστασης). Εναλλακτικά, η ατομική ευθύνη και ένα «εγχειρίδιο υπεύθυνης χρήσης» του Facebook και των social media ενδεχομένως να αποτελεί το μόνο άμεσο αντίδοτο στο νομοθετικό κενό γύρω από τις εταιρίες τεχνολογίας.

Τελικά, το διόλου κολακευτικό προφίλ του Mark Zuckerberg, το οποίο φιλοτεχνήθηκε από τον David Fincher πριν μια δεκαετία, ίσως να μην απέχει πολύ από την πραγματικότητα...

LET'S WIN THIS CASE

There is a fine line that separates leaders from managers.

MSc in
Business
for Lawyers

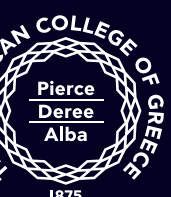
At Alba, our transformative educational approach provides a learning experience that **fosters leadership and teamwork** competencies. The **MSc in Business for Lawyers** program is the only academic qualification that prepares lawyers to confront complex problems in the corporate environment and financial markets and offers a framework for participants to **think and act as business partners**, providing business and **managerial insight**. The MSc in Business for Lawyers **Advisory Board** advises on strategic objectives and seeks to **enhance the Business School's links with the corporate world** and provide a **productive link between students, faculty, and industry practitioners**.

Go ahead, learn the laws of business, and futureproof your career.

#FUTUREPROOFLEADERS | ALBA

Alba Graduate Business School
The American College of Greece, 6-8 Xenias St., 115 28, Athens, GR
Tel.: +30 210 896 4531-8 | Email: info@alba.acg.edu | www.alba.acg.edu

Περί της χριστιανικής αναλύσεως του νόμου... Μέρος Α': Γράμμα από τη Μέδουσα!*

Του Αλέξανδρου Ράμμου**

Πρώτα θα βουλιάξουμε το καράβι και μετά θα νοσταλγήσουμε τον πλοιο, μαζί και τον απόπλοιο. Γιατί, φτάσαμε, δε φτάσαμε, χαθήκαμε. Κάλιο να θυμηθούμε τα αγαπημένα μας πρόσωπα. Να γράψουμε ότι μάς έλειψαν. Και όλα όσα δεν είπαμε, γιατί κοιτούσαμε τη θάλασσα. Τότε που καθαριόντουσαν και έκλαιγαν και απειλούσαν και υπόσχονταν και έταζαν και έλπιζαν και απελπίζονταν. Γιατί αυτοί μια απόφαση δεν πήραν στη ζωή τους. Δεν πήραν απόφαση να γεννηθούν, να ζήσουν, να πεθάνουν. Όλα στην τύχη και στην ελπίδα. Λες και τους ξέβρασε η Πανδώρα παρέα με το θανατικό και την κατάντια. Και γύρισε ανάποδα ο χρόνος και, αντί να ζήσουν, πέθαναν.

Γιατί, αγαπημένε μου, εγώ αποφάσισα να μπω σε αυτό το πλοίο, με αυτόν τον τιμονιέρη, με αυτούς τους θαλασσινούς, με αυτήν τη θάλασσα και αυτό το ταξίδι. Και αν έφτυσα την αλμύρα από τα ρουθούνια μου, είναι γιατί εγώ το αποφάσισα. Τι και αν δε διάλεξα να γεννηθώ; Διάλεξα πώς να πεθάνω. Γιατί τι πιο ελεύθερο από το να διαλέγεις το θάνατο; Τι πιο ελεύθερο από το να σκοτώνεις το φόβο; Και εσύ, ταλαίπωρε, τι διάλεξες; Μια ζωή μετρημένη σε νούμερα. Ανάσες πίσω από δύο δείκτες χαρακωμένους στο χέρι σου. Εισπνοή-εκπνοή. Πάνω από το 59 δεν έζησες ποτέ. Και εγώ σου λέω, αν σπάσεις τους δείκτες, θα σκορπιστούν τα χρόνια που 'χασες.

Έχεις δικίο ότι σου υποσχέθηκα να σου γράψω αμέσως. Μάρτυς μου η σχωρμένη η μάνα σου -να πας να τπνε συναντήσεις γλήγορα. Σου έγραψα αμέσως μόλις κατάλαβα ότι εδώ δε θα μπορώ να γράψω αμέσως. Εδώ, αγαπημένε μου, δεν έχει χρόνο. Έχει μόνο μπλε, γαλάζιο, χρυσό και μαύρο. Σχώραμε αν σε πέτυχα σε λάθος χρώμα, αλλά δεν ήξερα σε ποιο να σου γράψω αμέσως. Σαν φύγαμε μετρούσα τις μέρες. Μία, δύο, τρεις ... δέκα ... είκοσι ... τριάντα δύο ... σαρανταμπλέ ... πενήνταμαύρο ... εξηνταγαλάζιο ... μπλεβδομνηνταμαύρο ... γαλαζιογδόντα ... χρυσό. Και αφού έχασα τις μέρες, είδα το ρείση γκρίζο και το μαρκόνη λευκό. Και κατάλαβα ότι κάτω από τη Μήνη ο καθένας έχει το δικό του μυστικό. Και κάτω από τα τριάντα πέταλα του Ηλί ο καθένας θάβει το μυστικό του άλλου.

Δίκαιη η θάλασσα. Ελεύθερο το καράβι. Παλεύαμε καθαροί να βαπτιστούμε στο δίκαιο. Αλλά η θάλασσα μας ξέρναγε. Τότε αποφασίσαμε να υπάρχει ο Θεός. Υπολογίσαμε τους χάρτες με κουμπάσο, κοιτάσαμε με κιάλια, ψάξαμε με πυξίδες. Και μετά ξεκάσαμε τι ψάχναμε. Κάψαμε τους χάρτες, ξηλώσαμε το πηδάλιο, ξεχαρβαλώσαμε τον αστρολάβο και αποφασίσαμε να υπάρχει ο κανόνας. Κάθε κίνηση μας έπρεπε να ζυγίζεται με το χάρακα. Αναπνέαμε, πίναμε, τρώγαμε, περπατούσαμε, σκεφτόμασταν, ονειρευόμασταν, μιλούσαμε, τραγουδούσαμε, πονούσαμε, γελούσαμε, αγαπούσαμε, μισούσαμε τόσο όσο επέτρεπε κάθε φορά ο κανόνας. Και πάλι, όμως, η θάλασσα δε μας δεχόταν και οι ψείρες μας στράγγιζαν. Και μετά χτύπησε η αρρώστια. Τρέλα. Ο χάρακας έγινε ξίφος και ζύγισε τις ζωές μας. Και τότε άρχισα να μετρώ το κόκκινο. Όμως και πάλι η θάλασσα μας έφτυσε.

Θυμάμαι, κάποτε σε ρώτησα πώς ξέρεις ότι υπάρχω και μου απάντησες ότι με βλέπεις. Σου κάλυψα τα μάτια και μου απάντησες ότι με νιώθεις. Τότε απομακρύνθηκα και μου είπες ότι με αγαπάς. Μετά το ταξίδι αναρωτήθηκα πολλές φορές αν μου είπες τότε την αλήθεια. Ίσως πράγματι, να αρκεί απλά κάτι να το αγαπάς ή να το μισείς για να υπάρχει. Ίσως όμως και να μου είπες ψέματα. Ίσως να είχες ανάγκη να αγαπάς και να μισείς για να υπάρχεις ΕΣΥ. Και το καράβι αυτό σίγουρα κάποιοι θα το αγάπησαν -κάποιοι θα το μίσησαν.

Και τώρα καταλαβαίνω.

Ίσως αυτό το ελεύθερο καράβι να το αγάπησα και να το μίσησα τόσο που δε θα το βούλιαζα πότε για να σωθώ.

* Το διήγημα παρατίθεται ακριβώς όπως εστάλη.

** Ο κ. Αλέξανδρος Ράμμος είναι Υποψήφιος Διδάκτωρ Νομικής Σχολής Ε.Κ.Π.Α. και Δικηγόρος.

Εικονογράφηση των αρχών του 20ού αιώνα.
Gérardin G., Chansons Enfantines Imagées: Album à Colorier, σελ. 7.

ΝΕΑ ΤΜΗΜΑΤΑ ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑΣ ΓΙΑ ΑΣΚΟΥΜΕΝΟΥΣ ΚΑΙ ΠΤΥΧΙΟΥΧΟΥΣ ΝΟΜΙΚΗΣ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ ΓΙΑ ΤΗ ΔΟΚΙΜΑΣΙΑ ΕΠΑΡΚΕΙΑΣ

Εξετάσεις Φθινοπώρου 2021

Έναρξη: 8 Ιουνίου 2021

Εισηγητές:

| Σπυρίδων Σκλήρης | Αθανάσιος Σκόντζος | Φώτης Σπυρόπουλος

Τρόπος παρακολούθησης: Διά ζώσης, Live streaming, On demand

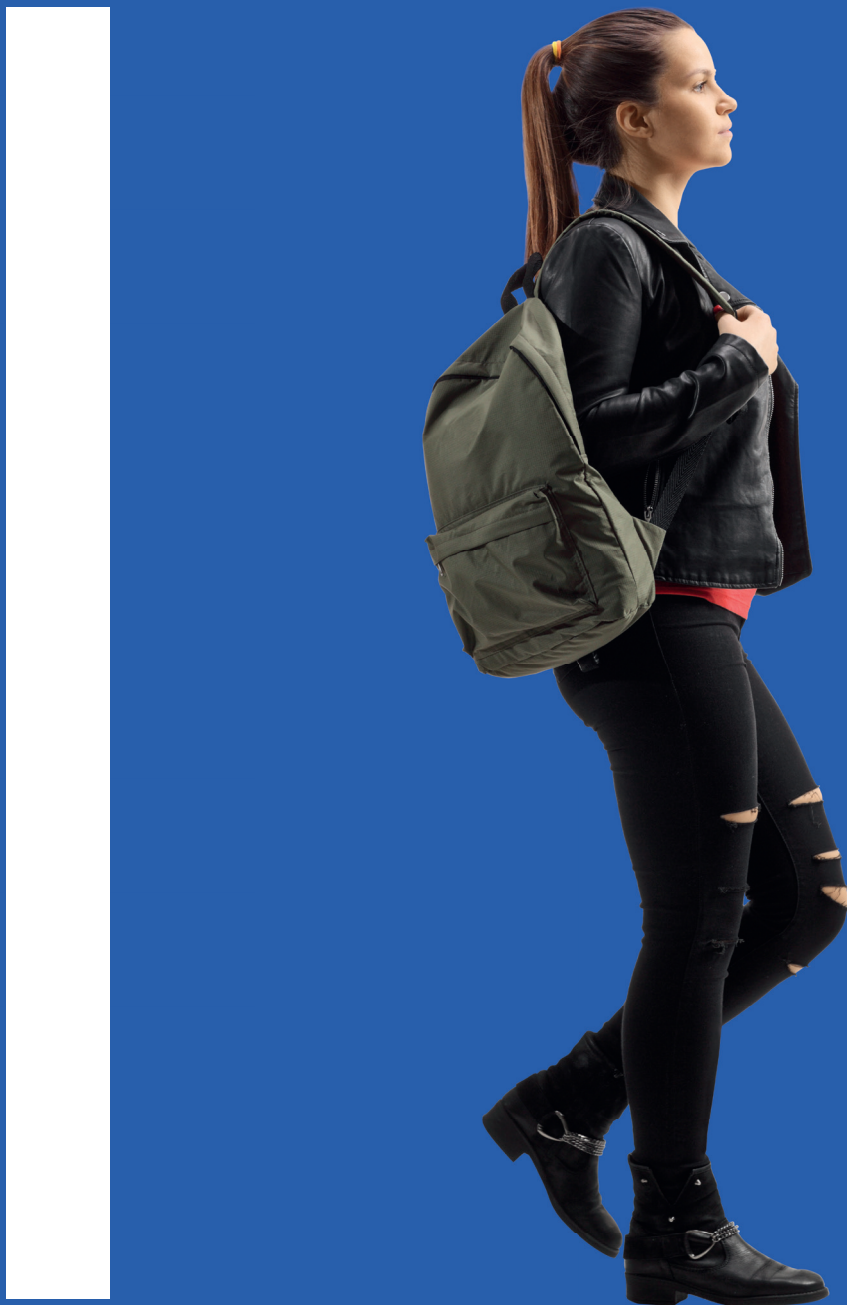
Πρώτοι σε επιτυχίες

στην εξ αποστάσεως προετοιμασία!

ΝΟΜΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ - Εκπαίδευση

Πληροφορίες & Εγγραφές: Τ: 210 3678924 | Ε: edu@nb.org | www.nb.org

KEEP MOVING TOWARDS THE FUTURE

At Deree, we equip students with the resilience and the mental agility to face any challenge that lies ahead. Our graduates are beyond prepared for the future; they are futureproof.

DEREE
#FUTUREPROOF

APPLY NOW FOR THE SPRING SEMESTER
CLASSES START JANUARY 10

www.acg.edu

